

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Birgit Verbitski

**KINDLUSTUSVÄÄRTUS JA KINDLUSTUSSUMMA KUI KINDLUSTUSANDJA
TÄITMISE KOHUSTUSE ALUSED**

Magistritöö

Juhendaja: *PhD* Olavi-Jüri Luik

Kaasjuhendaja: *PhD* Age Värvi

Tallinn
2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. KINDLUSTUSVÄÄRTUSE REGULATSIOON	11
1.1. Kindlustusväärtuse mõiste (VÕS § 479)	11
1.1.1. Vallasasja kindlustusväärtus	13
1.1.2. Ehitise kindlustusväärtus	16
1.2. Kokkuleppeline kindlustusväärtus (VÕS § 480)	22
1.2.1. Tegeliku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse erinevus	28
2. KINDLUSTUSSUMMA REGULATSIOON	32
2.1. Kindlustussumma mõiste (VÕS § 426)	32
2.2. Kindlustussumma maksimaalse väljamaksusummana (VÕS § 477)	36
3. KINDLUSTUSVÄÄRTUSE JA KINDLUSTUSSUMMA SEOS	44
3.1. Kindlustusväärtuse ja kindlustussumma eristamine kindlustuslepingus	44
3.2. Ülekindlustuse regulatsiooni kohaldamine (VÕS § 481)	57
3.3. Alakindlustuse regulatsiooni kohaldamine (VÕS § 482)	63
KOKKUVÕTE	71
INSURABLE VALUE AND SUM INSURED AS BASIS OF INSURER'S PERFORMANCE OBLIGATION	78
KASUTATUD LÜHENDID	85
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	86
Kasutatud kirjandus	86
Kasutatud normatiivaktid	88
Kasutatud kohtupraktika	88
Kasutatud kindlustusandjate tüüptingimused	89
Kasutatud muu materjal	91

SISSEJUHATUS

Kindlustusandja on kohustatud kindlustusjuhtumi tagajärjel hüvitama tekkinud kahju või maksma kokkulepitud rahasumma ühekordselt või osadena või täitma lepingut muul kokkulepitud viisil vastavalt võlaõigusseaduse¹ (VÕS) §-le 422. Eeltoodut nimetatakse ka lühidalt kindlustusandja täitmise kohustuseks. Kindlustusandja täitmise kohustust on võimalik sisustada ka hüvitamise printsiibi kaudu, mis eeldab, et kindlustusandja on kohustatud kindlustuslepingu alusel kindlustusjuhtumieelse kindlustusvõtja rahalise olukorra taastama ehk kindlustusvõtja ei peaks saama kasu kindlustusjuhtumist.² Vastav kahju hüvitamise põhimõte on sätestatud ka VÕS § 127 lg-s 1 ja lg-s 5.

Riigikohus on leidnud, et kahju hüvitamise ulatus sõltub suuresti sellest kas ja kuidas on kindlustuslepingu pooled kindlustuslepingus kokku leppinud kindlustusandja vastutuse piiramises.³ Elukindlustuse korral lepivad pooled kokku summas, mille kindlustusvõtja kindlustusjuhtumi toimumisel kindlustusandjalt saab, s.t elukindlustuses makstav hüvitis ei ole võrdeline tekkinud kahjuga, mistõttu ei ole korrektne summakindlustuses rääkida kahju hüvitamisest.⁴ Elu- ja summakindlustuses puudub ka kindlustusväärtuse terminil tähendus, mistõttu on kindlustusväärtusel kindlustuslepingulise mõistena eelkõige tähendus kahjukindlustuses, sh üle-, ala- ja mitmekordse kindlustuse olemasolu kindlakstegemisel.⁵ Seega on käesoleva magistr töö autor keskendunud kindlustusväärtuse ja kindlustussumma kui kindlustusandja täitmise kohustuse aluste analüüsimisele ainult kahjukindlustuses.

Selleks, et kindlustussummat määrata, peab olema teada kindlustatud eseme kindlustusväärtus kui kindlustushuvi väärtus kindlustusjuhtumi toimumise ajal (VÕS § 479 lg 1),⁶ mistõttu on kindlustusväärtuse kindlakstegemine kindlustusandjale oluline, kuna sellest oleneb kindlustusandja täitmise kohustus.⁷ Janno Lahe on oma artiklis „Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse tähendus kindlustuslepinguõiguses“ leidnud, et kindlustusjuhtumi järgselt kindlustustatud eseme hävimise korral peaks üldjuhul tekkima kahju kindlustusvõtjale

¹ Võlaõigusseadus. RT I, 15.03.2022,14.

² Lahe, J., Luik, O. J. Kindlustusõigus. Tallinn: Juura 2018, lk 18 p (c).

³ RKTko 3-2-1-90-06, p 15.

⁴ Lahe, J., Luik, O. J. Kindlustusõigus, lk 142, p 3.2.2.

⁵ Varul, P., Kull, I., Köve, V., Käerdi, M., Sein, K. Võlaõigusseadus III: kommenteeritud väljaanne. Juura: Tallinn 2021.VÕS komm § 479/3.1., lk 193.

⁶ Lahe, J., Luik, O. J. Kindlustusõigus, lk 142, p 3.2.2.

⁷ Lahe, J. Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse tähendus kindlustuslepinguõiguses – Juridica II/2006, lk 99.

ulatuses, mis on võrdne kindlustussumma suurusega. Samas võib aga kindlustusjuhtumi toimumise järgselt selguda, et kuigi kindlustatud ese on kindlustusjuhtumi tagajärjel hävinud, on tegelikult tekkinud kahju suurem või väiksem kui kindlustuslepingus kokkulepitud kindlustussumma. Janno Lahe leiab seega oma artiklis, et sellisel juhul võib tegemist olla kas kindlustusväärtuse väär hindamisega või selle muutumisega kindlustuslepingu kestel, mistõttu omavad kindlustussumma ja kindlustusväärtus omavahel olulist seost, kuna nende võrdlemisel saab hinnata kas tegemist on üle- või alakindlustusega. Kui kindlustussumma on suurem kui kindlustusväärtus, on tegemist ülekindlustusega (VÕS § 481) ning juhul, kui kindlustussumma on väiksem kui kindlustusväärtus, on tegemist alakindlustusega (VÕS § 481). Ülekindlustus esineb ka olukorras, kus kindlustusvõtja on end kindlustanud sama riski vastu mitme kindlustusandja juures (VÕS § 486).⁸ Eeltoodust tulenevalt on käesoleva magistr töö autor pidanud oluliseks ka lisaks kindlustusväärtuse ja kindlustussumma regulatsiooni uurimisele analüüsida ka kindlustussumma ja kindlustusväärtuse vahelist seost, sh ala- ja ülekindlustuse ning mitmekordse kindlustuse regulatsiooni.

Eeltoodust tulenevalt leiab magistr töö autor, et kahjukindlustuses on kindlustusandja täitmise kohustuse määratlemisel oluline roll nii kindlustussummal kui ka kindlustusväärtusel ja nende omavahelisel seosel. Juhul, kui kindlustussumma ja kindlustusväärtus on korrektselt ja üheselt mõistetavalt kindlustuslepingus määratletud, ei teki ka kindlustusandjal täitmise kohustuse ulatuse hindamisel probleeme ning vaidlusi kindlustusvõtjaga. Magistr töö autori hinnangul seisneb aga käesoleva töö teema probleem selles, et kindlustusväärtuse ja kindlustussumma sisustamine ja määratlemine kindlustuslepingus ei ole praktikas nii kindlustusandjale kui ka kindlustusvõtjale üheselt mõistetav ning kaldub kõrvale võlaõigusseaduses sätestatust, mille tagajärjeks võib olla kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse väär määratlus. Lisaks eeltoodule on magistr töö autori hinnangul probleemiks ka olukord, mil kindlustusväärtust ja kindlustussummat on kindlustuslepingu sõlmimise hetkel valesti hinnatud ehk kindlustusväärtus ja kindlustussumma ei vasta kindlustatud eseme tegelikule väärtusele ning kindlustusjuhtumi toimumisel selgub, et kindlustusväärtus on väiksem või suurem kindlustussummast. Seega on magistr töö autori hinnangul vajalik magistr töös uurida kindlustussumma ja kindlustusväärtuse regulatsiooni ning kindlustussumma ja kindlustusväärtuse omavahelist seost kindlustuslepingus ja kindlustusandja täitmise kohustuse määratlemisel, sh ala- ja ülekindlustuse ning mitmekordse kindlustuse kohaldamisel, et leida

⁸ Lahe, J. Viidatud töö, lk 100.

magistritöö teemaga seonduvatele probleemidele ja vastuoludele lahendus ning luua kindlustusvaldkonnale praktiline lisaväärtus, mis aitaks kindlustusandjatel selgemalt määratleda kindlustuslepingu sõlmimisel korrektse kindlustusväärtuse ja kindlustussumma ning kindlustusjuhtumi toimumisel õiguspärase kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse.

Eeltoodust tulenevalt on magistritöö eesmärgiks uurida kindlustusväärtuse ja kindlustussumma regulatsiooni, sh määratleda kriteeriumid nende eristamiseks ja kohaldamiseks kindlustuslepingus, ning analüüsida kuidas peaks kindlustusandja määrama oma täitmise kohustuse lähtudes kindlustusväärtuse ja kindlustussumma regulatsioonist ning nende omavahelistest seostest, sh uurida ala-, üle- ja mitmekordse kindlustuse kohaldamist. Eesmärgi saavutamiseks on magistritöö autor püstitanud järgnevad uurimisküsimused:

1. Millised on kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamise tingimused ja kuidas eristada kokkuleppelist kindlustusväärtust kindlustussummast ja kindlustusväärtusest?
2. Kuidas sisustada olulist erinevust tegeliku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse vahel?
3. Kas kindlustusandja täitmise kohustus on igal juhul piiritletud kindlustussummaga?
4. Mis on ala- ja ülekindlustuse kohaldamise eeldused?

Eelolevatele küsimustele tuginedes on magistritöö autor ka seadnud järgmised hüpoteesid, mida autor soovib antud magistritööga kontrollida:

1. Kindlustussumma määratlemine kindlustusväärtuse kaudu on võrdeline kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimisega.
2. Oluline erinevus kokkuleppelise kindlustusväärtuse ja tegeliku kindlustusväärtuse vahel võiks olla käesoleva magistritöö autori hinnangul alates 50%.
3. Kindlustusandja täitmise kohustus ei ole kunagi suurem kui kindlustussumma.
4. Kindlustustatud eseme täieliku hävinemise korral on kindlustusandja täitmise kohustus alakindlustuse puhul piiratud kindlustussummaga.

Magistritöö aktuaalsus, sh probleemi senine lahendamatus, kajastub peamiselt magistritöö autori erialase kogemuse⁹ ja hinnangu alusel kindlustusturu praktikas, kus kindlustusandjate arusaam kindlustusväärtuse ja kindlustussumma sisustamisel, eristamisel ja nende alusel

⁹ Magistritöö autor on eelnevalt töötanud neli ja pool aastat kindlustusandja juures juristina ning koostades kindlustustingimusi nii sõiduki- kui ka varakindlustuses kokku puutunud praktikas ette tulnud probleemidega antud magistritöö teemal.

täitmise kohustuse ulatuse määramisel on endiselt erinev ning vastuoluline võlaõigusseaduses sätestatuga. Samuti ei ole magistritöö autori parima teadmise juures kindlustussumma ja kindlustusväärtuse regulatsiooni, sh kuidas peaksid kindlustusväärtus ja kindlustussumma olema kindlustuslepingus märgitud, kuidas tuleks neid eristada ning nende määratlemisel kindlustusvõtjat juhendada, kajastatud ka Finantsinspeksiooni kehtivates juhendites ja märgukirjades¹⁰, mis viitab magistritöö autori hinnangul sellele, et käesolev teema ei ole leidnud suuremat kajastust ka kindlustusturul järelevalvet teostaval ning suuniseid jagaval organisatsioonil, kuigi vajadus käesoleva teema käsitlemise osas on magistritöö autori hinnangul olemas. Kindlustusväärtust ja kindlustussummat on magistritöö autori parima teadmise juures põgusalt käsitletud kolmes magistritöös, mis on kirjutatud järgnevatel teemadel: kindlustushüvitise määramine asja hävimise ja kahjustumise korral¹¹, kokkuleppelise kindlustusväärtuse tähendus kahjukindlustuses¹² ja asjade kogum kui spetsiifiline kindlustustoode.¹³ Lisaks eeltoodule on kindlustussummat ja kindlustusväärtust käsitletud ka bakalaureusetöös, mis lähenes probleemile läbi ehitise kindlustamise ja kahju suuruse arvutamise kahjukindlustuses¹⁴ ning *dr. iur.* Janno lahe 2006. aasta artiklis, mis andis põgusa ülevaate kindlustussumma ja kindlustusväärtuse kui kindlustuslepinguõiguse põhimõistetest.¹⁵ Magistritöö autori hinnangul erineb käesolev magistritöö eelnevalt viidatud teistest magistri- ja bakalaureusetöödest, sh teemat kajastanud artiklist, selle poolest, et käesolev magistritöö analüüsib nii kindlustussumma kui ka kindlustusväärtuse regulatsiooni kindlustuslepingu tõlgendamise kui ka kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse määratlemise seisukohast ning analüüsib pikemalt ka kindlustussumma ja kindlustusväärtuse omavahelist seost, sh ala- ja ülekindlustuse ning mitmekordse kindlustuse regulatsiooni, mida aga magistritöö autori parima teadmise juures ei ole ühtse tööna, ülevaatlikult ega ammendavalt

¹⁰ Finantsinspeksioon. Kindlustusvaldkonna juhendid ja märgukirjad. Arvutivõrgus: <https://fi.ee/et/juhendid/kindlustus> (loetud 29.03.2022).

¹¹ Armväärt, M. Kindlustushüvitise määramise põhimõtted asja hävimise ja kahjustumise puhul varakindlustuses. Magistritöö. Tallinn: TÜ 2018. Arvutivõrgus: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/60555/armvaart_ma_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (loetud 10.01.2021).

¹² Jakobsoo, M. V. Kokkuleppelise kindlustusväärtuse tähendus kahjukindlustuses. Magistritöö. Tartu: TÜ 2014. Arvutivõrgus: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42670/jakobsoo_markus.pdf?sequence=1&isAllowed=y (loetud 10.01.2021).

¹³ Laidvee, K. Asjade kogumi kindlustus kui spetsiifiline kindlustustoode. Magistritöö. Tartu: TÜ 2014. Arvutivõrgus: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42676/laidvee_kaisa.pdf?sequence=1&isAllowed=y (loetud 10.01.2021).

¹⁴ Kaasik, C. Kahju suuruse arvutamisega seotud probleemid ehitise kindlustamisel kahjukindlustuses. Bakalaureusetöö. Tallinn: TÜ 2013. Arvutivõrgus: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/33093/kaasik_claude.pdf (loetud 10.01.2021).

¹⁵ Lahe, J. Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse tähendus kindlustuslepinguõiguses – *Juridica* II/2006.

varem uuritud. Eelnevates töödes on antud teemat kaudselt läbi teiste valdkondade analüüsitud, kuid ainult kindlustussummat ja kindlustusväärtust ning nendevahelist seost ei ole varem magistritöö autori hinnangul ja parima teadmise juures üheski teises töös uuritud. Seega leiab magistritöö autor, et käesolevale magistritöö teemale ning sellega seonduvatele probleemidele ei ole endiselt vastust ega sobivat lahendust leitud, mistõttu vajab antud teema põhjalikumalt ning ammendavat uurimist, sh võimalike lahenduste leidmist. Eeltoodust tulenevalt on magistritöö autor hinnangul, et käesoleva magistritöö teema on aktuaalne ja vajalik, kuna omab praktilist väärtust kindlustusandjatele nende täitmise kohustus ulatuse kindlaksmääramisel ning kindlustusväärtuse, kindlustussumma ja nende omavahelise seose, sh ala- ning ülekindlustuse, kui kindlustusandja täitmise kohustuse aluste selgemal mõistmisel. Lisaks eeltoodule toob lisaväärtust antud magistritöö aktuaalsusele juurde ka asjaolu, et käesoleva magistritöö ning eelnevate tööde vahel on vähemalt 3 aastat, mille jooksul on ilmunud 2021 aastal uus võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaanne¹⁶, mis on üks põhilisi allikaid võlaõigusseaduse sätete sisustamisel, ning samuti ka aastatel 2018-2021 uut kohtupraktikat, mida magistritöö autor on käesolevas töös analüüsinud.

Magistritöö autor on magistritöö kirjutamisel kasutanud analüütilist meetodit, kus hüpoteeside kontrollimiseks ja uurimisküsimuste vastamiseks on magistritöö autor tutvunud õiguskirjanduses esitatud seisukohtadega ning analüüsinud ja magistritöös süstematiseerinud käesolevat teemat kajastanud kohtulahendeid ning võrrelnud õiguskirjanduses kajastatud seisukohti kohtupraktikaga ning kindlustusandja tingimuste ja kindlustuslepingut tõendavate poliisidega. Kohtupraktika uurimiseks ja analüüsimiseks on magistritöö autor kasutanud Riigi Teataja¹⁷ kodulehel olevat kohtulahendite andmebaasi, mille abil on magistritöö autor analüüsinud maa- ja ringkonnakohtulahendeid aastatel 2012-2022, millest 22 olid teemakohased ja vajalikud ning uuritud magistritöö koostamisel, ning Riigikohtu¹⁸ kodulehel oleva kohtulahendite andmebaasi abil analüüsinud Riigikohtu lahendeid aastatel 2005-2022, millest 8 olid asjakohased ning uuritud käesolevas magistritöös. Magistritöö autori valis eelnimetatud ajavahemikud maa- ja ringkonnakohtulahendite puhul seetõttu, et 2012. aastal tegi Riigikohus¹⁹ magistritöö autori hinnangul käesolevat teemat puudutava olulise lahendi,

¹⁶ Varul, P., Kull, I., Köve, V., Käerdi, M., Sein, K. Võlaõigusseadus III: kommenteeritud väljaanne. Juura: Tallinn 2021.

¹⁷ Riigi Teataja koduleht. Arvutivõrgus: https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendite_liigitus.html (loetud alates 01.02.2022).

¹⁸ Riigikohtu koduleht. Arvutivõrgus: <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid> (loetud alates 01.02.2022).

¹⁹ RKTKo 3-2-1-133-12.

mille järgselt hakkas magistritöö autori arvates käesolevas teemas kohtupraktika suuresti muutuma. Magistritöö autor sooviski ring- ja maakohtulahendeid analüüsida pärast 2012. aastal tehtud Riigikohtu lahendit, et uurida kohtupraktika järjepidevust ning kohtu seisukohtade muutumist ajas. Riigikohtu lahendite puhul on magistritöö autor valinud eelnimetatud ajavahemiku, kuna magistritöö autor soovis uurida kõiki lahendeid, mida Riigikohus on antud teemaga seondult teinud. Teemakohaseid kohtuotsuseid on magistritöö autor otsinud nii kohtulahendite liigituste abil kahjukindlustuse alajaotuse alt seoses kindlustussumma ja kindlustusväärtuse ning alakindlustuse ja ülekindlustusega kui ka kohtulahendite otsingu abil kindlustussummat (VÕS § 426), kindlustusandja vastutuse piirangut (VÕS § 477), ülekindlustust (VÕS § 481), alakindlustust (VÕS § 482) ja kokkuleppelist kindlustusväärtust (VÕS § 480) reguleerivate paragrahviumbrite abil. Lisaks eeltoodule on töö autor analüüsinud ka Saksa kindlustuslepinguõiguse ehk *Versicherungsvertragsgesetz* (edaspidi VVG)²⁰ uue redaktsiooni sätteid, mis on algallikateks relevantsete võlaõigusseaduse sätete loomisel ja vajalikud seega magistritöö autori hinnangul võlaõigusseaduse sätete tõlgendamisel, ja uurinud VVG sätete sisustamisel VVG kommenteeritud väljaannet ehk *Münchener Kommentar Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz*²¹. Samuti on magistritöö autor uurinud ka Euroopa kindlustuslepinguõiguse printsiipe (*Principles of European Insurance Contract Law*, edaspidi PEICL)²², mis magistritöö autori hinnangul aitab kaasa võlaõigusseaduse sätete laiaulatuslikumale tõlgendamisele. Õiguskirjanduse valikul lähtus magistritöö autor peamiselt allikatest, mis kajastaksid ning tõlgendaksid nii Eesti õigust kui ka Eesti õiguse algallikaid, kuna magistritöö autor on oma töös keskendunud peamiselt Eesti õiguse tõlgendamisele, mistõttu ei pidanud magistritöö autor relevantseks allikaid, mis ei olnud seotud Eesti õiguse tõlgendamisega. Magistritöös on osa ka kuuel suurima turuosaga Eestis tegutseval kahjukindlustusseltside tüüptingimuste analüüsil sõidukikindlustuse ja kodukindlustuse valdkonnas ning magistritöö autori enda ja pereliikmete valduses olevatel kindlustuslepingut tõendavate poliiside võrdlusel kindlustusandjate tüüptingimustega. Kindlustusseltside valiku tegemisel lähtus magistritöö autor kahjukindlustusseltside turuosade suurusest ning ka nendest

²⁰ *Versicherungsvertragsgesetz*. In der seit dem 1. Januar 2008 geltenden Fassung. Saksa kindlustuslepinguõigus. Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/vvg_2008/index.html (loetud 04.03.2022 ja 14.03.2022).

²¹ Langheid, T., Wandt, M. Beck-Online, die Datenbank. Münchener Kommentar Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz: VVG, Band 1: §§ 1-99, 3. Auflage 2022. Arvutivõrgus: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/MuekoVVG_2_Band1/VVG/cont/MuekoVVG.VVG%2Ehtm, (loetud 04.03.2022 ja 14.03.2022).

²² Project Group: Restatement of European Insurance Contract Law. Chairman: Heiss, H. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). 01.11.2015. Euroopa kindlustuslepinguõiguse printsiibid. Arvutivõrgus: <https://www.uibk.ac.at/zivilrecht/forschung/evip/restatement/sprachfassungen/peicl-en.pdf> (loetud 23.02.2022).

kahjukindlustusseltsidest, kes on väljastanud autor enda ja pereliikmete valduses olevad poliisid, et magistritöö autoril oleks võimalik koostada kindlustusandjate poolt väljastatud poliiside ja tüüptingimuste võrdlus. Statistikaameti andmetel oli 2021. aastal kahjukindlustuse kindlustusmaksete suurus kõikide kahjukindlustusandjate peale kokku 399 508,20 eurot. Kuus kõige rohkem kindlustusmaksleid kogunud kindlustusseltsi 2021. aastal olid If P&C Insurance AS (77 974 eurot ehk 19,5%, edaspidi IF kindlustus), Swedbank P&C Insurance AS (69 654,30 eurot ehk 17,4 %, edaspidi Swedbank kindlustus), ERGO Insurance SE (67 600,70 eurot ehk 16,9 %, edaspidi ERGO), AB „Lietuvos draudimas“ Eesti filiaal (58 119,40 eurot ehk 14,5 %, edaspidi PZU), Compensa Vienna Insurance Group UADB Eesti filiaal (44 858,90 eurot ehk 11,2%, edaspidi Compensa) ja AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaal (26 935,20 eurot ehk 6,7%, edaspidi BTA).²³ Tüüptingimuste valikul lähtus magistritöö autor peamiselt sõiduki- ja kodukindlustuse tingimustes sõiduki ja ehitise kohta sätestatust, kuna magistritöö autori hinnangul kajastavad need kõige paremini nii vallas- kui ka kinnisasja kindlustussumma ja kindlustusväärtusega seonduvaid küsimusi ja probleeme.

Magistritöö struktuur on liigitatud kolme peamisesse peatükki, mis omakorda on jaotatud alapeatükkideks. Esimeses peatükis uurib magistritöö autor kindlustusväärtuse regulatsiooni ja analüüsib seda kuidas sisustada kindlustusväärtust nii vallasasja kui ehitise korral. Lisaks eeltoodule uurib magistritöö autor esimeses peatükis ka kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamist kindlustuslepingus, sh seda, kuidas sisustada tegeliku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse olulist erinevust. Teises peatükis uurib magistritöö autor kindlustussumma regulatsiooni, sh seda, kuidas kindlustussummat on võimalik kindlustuslepingus määratleda ning analüüsib kindlustussumma kui maksimaalse väljamaksusumma kohaldamist kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse sisustamisel ning mitmekordse kindlustuse regulatsiooni. Kolmandas peatükis analüüsib magistritöö autor kindlustussumma ja kindlustusväärtuse omavahelist seost kindlustuslepingus ja kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse määratlemisel ning kuue eeltoodud kahjukindlustusseltsi sõiduki- ja kodukindlustuse tüüptingimusi ning võrdleb magistritöö autori valduses olevaid sõiduki- ja kodukindlustuse poliise vastavate tüüptingimustega. Lisaks eeltoodule uurib magistritöö autor kolmandas peatükis ka ala- ja ülekindlustuse regulatsiooni kohaldamist.

²³ Statistikaamet. Arvutivõrgus: <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=RRI07> (loetud 30.03.2022).

Magistritööd iseloomustavad kõige enam järgmised märksõnad: kindlustusõigus, kahjukindlustus, kindlustuslepingud, kindlustussumma, kindlustusväärus, kokkuleppeline kindlustusväärus, ülekindlustus, alakindlustus.

1. KINDLUSTUSVÄÄRTUSE REGULATSIOON

1.1. Kindlustusväärtuse mõiste (VÕS § 479)

VÕS § 479 lg 1 kohaselt on kindlustusväärtus kindlustushuvi väärtus kindlustusjuhtumi toimumise ajal.²⁴ Kindlustushuvi on aga kindlustusvõtja huvi end kindlustada selle vastu, et teatud esemed või mõni muu majanduslik väärtus kindlustusjuhtumi tagajärjel säiliks²⁵ ning, et kindlustusvõtjale ei tekiks kindlustusjuhtumi järgselt kindlustusjuhtumi tulemusel negatiivseid tagajärgi.²⁶ Olavi-Jüri Luik ja Kärt Saare artikli „Kindlustushuvi kui kindlustuse ja hasartmängu eristamise alus“ kohaselt on kindlustushuvi olemas vaid isikul, kellele tekivad negatiivsed tagajärjed kindlustusriski ehk ohu realiseerumisest ehk kindlustuslepingu sõlmimise eelduseks on soov maandada oma majanduslikke riske, mistõttu peaks olema sündmus, mille suhtes kindlustuslepingut sõlmitakse ebasoodne kindlustusvõtja jaoks osas, mis toob talle kaasa negatiivseid tagajärgi. Samuti on kindlustushuvi olemas ka siis, kui kindlustatud isik saab eseme, mida soovitakse kindlustada, olemasolust finantsilist või muud kasu.²⁷ Seega on magistritöö autori hinnangul kindlustusväärtus seotud kindlustusjuhtumi tagajärjel tekkida võiva negatiivse tagajärjega ning selle tagajärje summalise väärtusega või kindlustatud isiku sooviga säilitada oma vara koosseisu.

Artikli „Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse tähendus kindlustuslepinguõiguses“ autor Janno Lahe on samuti oma artiklis leidnud, et kindlustusväärtus on sisustatud läbi kindlustusvõtja huvi end kindlustada kindla kindlustusriski vastu (VÕS § 479 lg 1), milleks on kindlustusvõtja soov või huvi, et konkreetne asi või asjade kogum ei häviks ega saaks kahjustada ja et juhul kui see peaks juhtuma, siis saaksid kindlustusvõtja kahjustatud või hävinud esemete eest kompensatsiooni. Kindlustusväärtust hinnatakse VÕS § 479 lg 1 kohaselt kindlustusjuhtumi toimumisel, kuid artikli autori hinnangul on kindlustusväärtuse hindamine vajalik ka enne kindlustusjuhtumi toimumist ehk kindlustuslepingu sõlmimisel kui ka selle kestel.²⁸ Magistritöö autor nõustub eeltoodud artikli autori seisukohtadega, kuna kindlustushuvi kui kindlustusväärtuse määratlemine kindlustuslepingu sõlmimise eelselt tagab kindlustusjuhtumi toimumisel kahjustada saanud eseme korrektse hüvitise määramise.

²⁴ Varul, P. jt. (koost.). VÕS komm § 479/2, lk 192.

²⁵ Varul, P. jt. (koost.). VÕS komm § 426/3.2., lk 49.

²⁶ Varul, P. jt. (koost.). VÕS komm § 478/3.1., lk 189.

²⁷ Luik, O. J, Saar, K. Kindlustushuvi kui kindlustuse ja hasartmängu eristamise alus. – Juridica 7/2018, lk 449.

²⁸ Lahe, J. Viidatud töö, lk 98.

Kindlustuslepingus võivad pooled aga kokku leppida, et kindlustusväärtus on kindlustusjuhtumi toimumise korral võrdeline eseme väärtusega kindlustusjuhtumi toimumise ajahetkel. Kõige sagedamini lepitakse aga kokku, et kindlustusväärtus loetakse võrdeliseks kindlustussummaga, s.t kindlustusväärtus ongi kindlustusandja maksimaalne täitmise kohustuse ulatus. Selliste kokkulepete sõlmimine on aga kasulik kindlustusandjale, kuna need väldivad üle- ja alakindlustuse teket.²⁹ Seega kui kindlustusvõtja eesmärgiks on end kindlustada negatiivsete tagajärgede eest ning seda maksimaalses ulatuses võib käesoleva magistr töö autori hinnangul olla vajalik kindlustusväärtuse ja kindlustussumma võrdsustamine kindlustuslepingus. Samas on Riigikohus oma lahendis nr 3-2-1-155-05 leidnud, et kindlustussumma ja kindlustusväärtus on erinevad mõisted.³⁰ Magistr töö autori hinnangul võib aga eeltoodud Riigikohtu lahendi pinnalt muutuda kindlustussumma ning kindlustusväärtuse võrdsustamine kindlustuslepingus teatud määral siiski eksitavaks ning seda eriti kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse kindlaksmääramisel, mistõttu tuleks magistr töö autori hinnangul siiski kindlustusväärtus ja kindlustussumma kindlustuslepingus eraldi märkida. Samuti ei ole kindlustusväärtuse alusel kindlustussumma kindlaksmääramine kindlustuslepingu sõlmimisel ka alati mõistlik seetõttu, et see ei võimalda kindlustusandjal täielikult riske, sh oma täitmise kohustuse ulatust, hinnata, kuna kindlustusväärtuse suurus on VÕS § 479 lg-st 1 tulenevalt ajas muutuv.³¹

Janno Lahe on oma artiklis toonud näiteid praktikast, kus kindlustusväärtuse terminit on sisustatud läbi erinevate mõistete, näiteks läbi taastamisväärtuse kui rahasumma, mis on vajalik uue või kahjustada saanud varaga samaväärse vara hankimiseks, ning päevaväärtuse, mis väljendub kindlustusjuhtumi päevaks vähenenud vara väärtuses, mistõttu, leidis artikli autor, et nii taastamisväärtus kui ka päevaväärtus on samasisulised mõisted kindlustusväärtuse termini sisustamisel.³² Eeltoodu näitab magistr töö autori hinnangul seda, et kindlustusväärtust võib sisustada erinevalt VÕS §-s 479 sätestatust.

²⁹ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 479/3.1., lk 193.

³⁰ RKTko 3-2-1-155-05, p 17.

³¹ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 426/3.1., lk 49.

³² Lahe, J. Viidatud töö, lk 98.

1.1.1. Vallasasja kindlustusväärtus

Kahjukindlustuse puhul mängib kindlustusväärtus aga erilist rolli seetõttu, et see aitab kindlustusandjal konkretiseerida tema poolt hüvitamisele kuuluvat kahju.³³ Kindlustusväärtuse määratlemine on VÕS § 479 alusel jaotatud kaheks – vallasasja kindlustusväärtus ning ehitise kindlustusväärtus. Vallasasja kindlustusväärtus on defineeritud VÕS § 497 lg-s 2, mille kohaselt loetakse asendatava vallasasja kindlustusväärtuseks summat, mis on vajalik samasuguse asja soetamiseks, võttes mõistlikult arvesse amortisatsioonist tulenevat asja väärtuse vähenemist.³⁴ Ka VVG § 88 kommentaaride kohaselt on kindlustusväärtuse võrdeline asendatava eseme väärtusega, mis on sama liiki ja sama kvaliteediga kui kahjustada saanud ese.³⁵ VVG § 74 kommenteeritud väljaande kohaselt võib kindlustusväärtuseks olla kindlustatud eseme taastamisväärtus või turuväärtus³⁶ ning kindlustusväärtuse määramisel tuleb määratleda eseme objektiivne väärtus ehk millist väärtust ta omab igäihe jaoks ja sealjuures ei tuleks arvesse võtta kindlustusjuhtumi ja sellega seonduvaid erilisi asjaolusid või asjaosaliste individuaalseid eripärasid.³⁷ Esemee väärtust Eesti õiguses reguleerib tsiviilseadustiku üldosa seadus³⁸ (TsÜS) § 65, mille kohaselt on eseme väärtuseks selle harilik väärtus ehk selle kohalik keskmine müügihind (turuhind). TsÜS kommenteeritud väljaande kohaselt tuleks kasutada turuhinna määramiseks peamiselt seda turgu, kus esemel, mille osas turuhinda määratakse, on väljakujunenud kindel turg või kauplemisskeskkond, kus konkreetsete esemetega kaubeldakse.³⁹ Kohaliku keskmise müügihinna määramisel tuleb aga aluseks võtta see, milliseks võiks aga kujuneda eseme hind olukorras, kus tavaline ostja üritab vastavat eset võõrandada ning teeb selle jaoks mõistlikke pingutusi.⁴⁰ Lisaks eeltoodule tuleb eseme väärtuse määramisel lähtuda ka konkreetsest kohalikest hinnast ehk määrav ei ole mitte igasugune hind, vaid see, mis on turu hind konkreetsetes kohas.⁴¹ Eeltoodust tulenevalt leiab magistr töö autor, et asendatava vallasasja kindlustusväärtuse määramisel on seega oluline leida esmalt turg või kauplemisskoht, kus

³³ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 426/3.1., lk 49.

³⁴ PMKo 16.07.2020, 2-20-3010/1, p 40.

³⁵ Langheid/Wandt, VVG komm § 88/10.

³⁶ Langheid/Wandt. VVG komm § 74/8.

³⁷ Langheid/Wandt. VVG komm § 74/9.

³⁸ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. RT I, 22.03.2021, 8.

³⁹ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010. Arvutivõrgus: <https://tsiviilseadustiku-ylldosa.juuraveeb.ee> (loetud 30.03.2022). TsÜS komm § 65/3.2.

⁴⁰ Varul, P. jt. (koost.) TsÜS komm § 65/3.3.

⁴¹ Samas, p 3.4.

konkreetses esemega tavapäraselt kaubeldakse, ning mis oleks selle eseme jaoks kohalik turg või kauplemisskoht ning seejärel hinnata, milline on keskmine hind ostja jaoks, kes sooviks sellelt konkreetset kohalikult turult võõrandada seda eset mõistliku pingutusega.

VVG § 74 kommentaaride kohaselt kasutatakse vallasasja kindlustusväärtuse määramisel sageli praktikas ekspertarvamust või lähtutakse müügikuulutustes.⁴² Samal seisukohal on ka kohus oma lahendis nr 2-12-24979/16, mille kohaselt tuleb asendatava vallasasja kindlustusväärtuse hindamisel lisaks VÕS § 479 lg-le 2 arvesse võtta ka tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS) § 65.⁴³ Kohus on samuti leidnud, et lisaks asjatundjate hinnangutele vallasasja väärtuse osas tuleks asendatava vallasasja hariliku kindlustusväärtuse määramisel võrrelda ka kahjustatud vallasasja kõige sarnasemate vallasasjade müügipakkumistega, nt kahjustatud sõidukit võrrelda sarnaste sõidukite müügipakkumistega. Seda tehes tuleks arvestada ka hinnatava vallasasja seisukorda ning vajadusel ka varustust. Kui vallasasja osas on tehtud hooldustöid või remonti, siis need kohtu hinnangul vallasasja turuhinda ei tõsta.⁴⁴ Samale järeldusele jõudis ka Harju Maakohus lahendis nr 2-18-8230/23.⁴⁵ Kui tegemist on aga parandamist vajava vallasasjaga, siis tuleb ka asja parandamise mõistliku kulu määramisel lähtuda VÕS § 479 lg-s 1 sätestatust ehk vajalikku ja põhjendatud taastamise maksumust tuleb hinnata vahetult kindlustusjuhtumi toimumise aja seisuga.⁴⁶ Kindlustatud asja hävimise korral aga ei ole kindlustusvõtjal alust igal juhul uue samasuguse asja soetamiseks vajalike kulutuste hüvitamist. Seadus on andnud kindlustusvõtjale õiguse ainult nõuda hüvitist võimalikult sarnase, s.t funktsionaalselt lähedase asja eest, milleks on samaväärse asja soetamise hind ehk asja kohalik keskmine turuhind. Samas ei ole välistatud asja hariliku väärtuse määramisel lähtuda ka selle keskmisest müügihinnast Eesti piires väljaspool, kui see on mõistlik.⁴⁷ Samas leidis Harju Maakohus lahendis nr 2-18-8230/23, et vallasasja turuväärtuse hindamisel Eestis ei tuleks lähtuda Euroopa müügikuulutustest, kus sarnaseid sõidukeid pakuti müügiks kõrgema hinnaga, juhul kui tegemist on vallasasjaga, mis on Eestis laialt levinud ning mille hind on Eestis soodsam kui Euroopas.⁴⁸ Lisaks tuleb vallasasjade puhul arvesse võtta ka selle jääkväärtust, mis on aga kahjustatud või hävinud seisukorras oleva sõiduki

⁴² Langheid/Wandt, VVG kumm § 74/10.

⁴³ HMKo 17.06.2013, 2-12-24979/16, lk 2.

⁴⁴ Samas, lk 3.

⁴⁵ HMKo 02.04.2019, 2-18-8230/23, p 93.

⁴⁶ TlnRnKo 14.04.202, 2-18-12360/74, p 15.

⁴⁷ TMKo 07.05.2018, 2-18-2684/8, lk 3.

⁴⁸ HMKo 02.04.2019, 2-18-8230/23, p 106.

realiseerimisväärtus.⁴⁹ Seega tuleb magistritöö autori hinnangul asendatava vallasasja kindlustusväärtuse hindamisel lähtuda eseme harilikust väärtusest ehk vallasasja kohalikust keskmisest müügi- ja turuhinnast, mida tuleks hinnata vahetult kindlustusjuhtumi toimumise seisuga, võttes arvesse TsÜS §-s 65 sätestatut.

Lisaks asendatavatele vallasasjadele võib kindlustusvõtjal olla kindlustatud ka asendamatud vallasasjad, nt väärisesemed, antiikvara, maalid, skulptuurid jne. Asendamatu vallasasja puhul leiab aga Janno Lahe oma artiklis, et asendamatu asja puhul ei saa lähtuda kindlustusväärtuse määramisel selle soetamisväärtusest ning sellisel juhul tuleks lähtuda kindlustusväärtuse üldisest määratlusest või kindlustusväärtuses eraldi kokku leppida.⁵⁰ Magistritöö autor nõustub eeltooduga, et asendamatute vallasasjade puhul ei saa soetamisväärtusest lähtuda ning kindlustusandja täitmise kohustuse määratlemisel tuleks aluseks võtta VÕS § 479 lg-s 1 sätestatud üldine kindlustusväärtuse mõiste. See võib magistritöö autori hinnangul osutada üsna keerukaks, kuna asendamatu vallasasja, nt maali, väärtus võib ajas muutuda, sh suureneda võrreldes kindlustusjuhtumi aja seisuga, mis võib omakorda viia alakindlustuse tekkeni. Praktikast on asendamatutele vallasasjade kindlustamisele lähenetud mitmeti. Näitena võib tuua nii IF kindlustuse⁵¹ kui ka ERGO⁵² kodukindlustuse tingimuste punktid, mille mõlema kohaselt on kodune vara, sh kõik maalid ja muu, mis asendamatu vallasasja alla võib minna, kindlustatud turuväärtuse ulatuses. Teisalt on BTA kodukindlustuse tingimuste nr EE01NA-1 punkti 6.6.⁵³ kohaselt asendamatud vallasasjad, nt kunstiteosed, kollektsioonid, antiik- ja väärisesemed, kindlustatud kuni 4000 euro ulatuses ehk asendamatute kindlustusesemetele on ära määratletud maksimaalne väljamaksusumma, mis lihtsustab kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse määratlemist. Samas jääb ka maksimaalse väljamaksusumma määramisel siiski küsimus asendamatu vallasasja kindlustusväärtuse määratlemisest, mis on kahju suuruse ulatuse leidmise aluseks ning mis ka eeltoodud BTA kodukindlustuse tingimuste nr EE01NA-

⁴⁹ Langheid/Wandt. VVG komm § 74/8.

⁵⁰ Lahe, J. Viidatud töö, lk 98.

⁵¹If P&C Insurance AS kodukindlustuse koguriski tingimused nr TH-A-20221. Arvutivõrgus: <https://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=c86e44e4-cbad-4cc6-ba10-8f24012a9538> (loetud 23.03.2022), p 167.

⁵²ERGO Kodukindlustuse tingimused maksipakett nr KT.090.19. Arvutivõrgus: <https://www.ergo.ee/files/ERGO-kodukindlustuse-tingimused.pdf>, (loetud 23.03.2022) p 2.2.

⁵³AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaali kodukindlustuse tingimused nr EE01NA-1. Arvutivõrgus: <https://www.bta.ee/media/product/property/bta-kodukindlustuse-tingimused-ee01na-1-est.pdf> (loetud 19.03.2022), p 6.6.

1 punkti p 12.4. kohaselt on taassoetamisväärtus.⁵⁴ Magistritöö autori hinnangul aitab asendamatu vallasasja kindlustusväärtuse hindamisele kaasa ekspertarvamuse koostamine, mis Harju Maakohtu lahendi 2-12-24979/16⁵⁵ kohaselt on üks aktsepteeritavaid meetodeid vallasasja väärtuse hindamisel ning kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse määratlemist asendamatu vallasasja puhul hõlbustab maksimaalse hüvitispiiri määratlemine kindlustusandja tüüptingimustes ning poliisil.

1.1.2. Ehitise kindlustusväärtus

Ehitise kindlustusväärtus on defineeritud VÕS § 479 lg-s 3, milleks on ehitise tavaline kohalik ehitusväärtust, millest on maha lahutatud ehitise vanust ja amortisatsiooni väljendav mõistlik summa. Seega on ehitise kindlustusväärtuseks aga samas asukohas, kus eelnevalt kindlustatud ehitise asus, uue samalaadse ehitise rajamiseks vajalik summa, millest on maha arvatud amortisatsioon ehk ehitise kulumine ajas.⁵⁶ Samuti on VVG § 88 kommentaaride kohaselt kindlustusväärtus ehitise korral võrdne summaga, mis on vajalik kahjustatud hoone asendamiseks või taastamiseks uues seisundis ja millest on maha lahutatud hoone väärtuse vähenemine tulenedes hoone seisundist kahju tekkimise hetkel.⁵⁷ VÕS § 479 lg 3 tuleb tõlgendada kooskõlas VÕS §-ga 477, s.t hoone tegelik kahju on hoone ehitusväärtus ehk taastamisväärtus kindlustusjuhtumi seisuga.⁵⁸ Samal seisukohal on ka Janno Lahe oma artiklis, mille kohaselt ei saa kindlustusvõtja ehitise hävinemise korral nõuda kindlustusandjalt summat, mis oleks võrdeline uue samasuguse ehitise rajamisega, kuna VÕS § 479 lg 3 kohaselt lahutatakse ehitusväärtusest maha ehitise vanust ja amortisatsiooni väljendav mõistlik summa. Lisaks ei saa ka artikli autori hinnangul rääkida ehitise taassoetamisväärtusest, kuna ehitise puhul on valdavalt tegemist kinnisasja oluliste osadega.⁵⁹ Samale arvamusele ehitise taassoetamisväärtusest jõudis ka Riigikohus oma lahendis 3-2-1-155-05, mille kohaselt on kohus leidnud: „Kollegium peab vajalikuks märkida, et tulenevalt VÕS § 476 lg-st 1 peab kahjukindlustuse puhul kindlustusandja kindlustusjuhtumi toimumisel vastavalt lepingule hüvitama kindlustatud isikule kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju. Juhul kui ehitise on TsÜS

⁵⁴ AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaali kodukindlustuse tingimused nr EE01NA-1, Arvutivõrgus: <https://www.bta.ee/media/product/property/bta-kodukindlustuse-tingimused-ee01na-1-est.pdf> (loetud 19.03.2022), p 12.4.

⁵⁵ HMKo 17.06.2013, 2-12-24979/16, lk 3.

⁵⁶ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 479 lg 3/3.3, lk 194-195.

⁵⁷ Langheid/Wandt. VVG komm § 88/4.

⁵⁸ TlnRnKo 10.04.2013, 2-08-87319/108, lk 8.

⁵⁹ Lahe, J. Viidatud töö, lk 98.

§ 54 kohaselt kinnisasja oluliseks osaks, ei saa ehitise hävimise korral rääkida selle taassoetamise maksumusest või turuväärtusest kui kahjust, sest samale kinnisasjale ei ole võimalik ehitist asemele osta. Võimalik on üksnes ehitise taastamine ning kahjuks saavad seega olla üksnes kinnisasja kui asja parandamise mõistlikud kulud (VÕS § 132 lg 3).⁶⁰ TsÜS kommenteeritud väljaande kohaselt esineb püsiv ühendus siis, kui kinnisasjaga ühendatud asi hävineks või oluliselt halveneks, kui see eraldataks kinnisasjast.⁶¹ Seega on ehitis, mis on maatükiga püsivalt ühendatud, kinnisasja oluliseks osas. Näitena on toodud ehitised, mis on vundamendi kaudu maatükiga ühendatud või ehitis, mille mass on kinnisasjale püsivaks paigaldamiseks piisav.⁶² Magistritöö autor nõustub eeltoodud seisukohtadega, kuna ehitis, mis on kinnisasjaga püsivalt vundamendiga ühendatud, on kinnisasja oluline osa ja selle kahjustumise korral ei ole võimalik ehitist taassoetada sarnaselt vallasajaga, mistõttu saab kindlustusjuhtumi toimumise korral magistritöö autori arvates rääkida ainult ehitise taastamisest ning taastamisväärtusest.

Ehitise kindlustusväärtuse ehk ehitusväärtuse hindamise tõlgendamisele aitab kaasa ka VVG § 74 kommentaarid, mille kohaselt on ehitise kindlustusväärtusel kolm määra: ehitise uusväärtus, ehitise asendusväärtus ning ehitise turuväärtus. Ehitise uusväärtuseks loetakse hoone tavapärasel kohaliku uue ehitise väärtust, mille hindamisel võetakse aluseks ehitise suurus, siseviimistlust ja hoone eesmärki ning arhitektitasud ja muud ehitus- ja planeerimiskulud. Ehitise asendusväärtuseks loetakse samuti summat, mis on võrdne ehitise uusväärtusega, kuid selle arvutamisel tuleb arvesse võtta ka ehitise konstruktsioonide taastamist vastavalt kohalikule ehitusturule. Ehitise väärtuse korral võetakse arvesse ka ehitise õiglast väärtust ehk *fare value*, mille arvutamisel lahutatakse hoone uuest väärtusest maha selle vanusest ja seisundist tingitud kulum. Turuväärtusena on käsitletav hoone või vana materjali müügi eest saavutatav summa ehk müügihind. Üldine põhimõte VVG § 74 kommentaaride kohaselt on see, et kindlustusväärtus on uues seisukorras sama liiki ja kvaliteediga esemete asendusväärtus ehk uus väärtus. Kindlustusjuhtumi toimumise aega tuleks aga kindlustusväärtuse määramisel arvesse võtta.⁶³ Eeltoodust tulenevalt nähtub magistritöö autorile, et VÕS § 479 algallikaks olevas VVG §-s 74 on samuti räägitud ehitise taastamisväärtusest ning ehitise taastamiseks tehtavatest vajalikest kulutustest, mille hulka kuuluvad ka lisaks materjali kuludele

⁶⁰ RKTko 3-2-1-155-05, p 18.

⁶¹ Varul, P. jt. (koost.) TsÜS komm § 54/3.1.2.

⁶² Samas, p 3.1.3.

⁶³ Langheid/Wandt. VVG komm § 74/8.

arhitektitasud ja ehitus- ning planeerimiskulud. Kulutused peavad aga olema vajalikud uue sama liiki ja kvaliteediga ehitise taastamiseks. Seega leiab magistritöö autor, et VÕS § 479 lg-s 3 sätestatud ehitusväärtus on võrdne taastamisväärtusega ehk kulutustega, mis on vajalikud ehitise endise olukorra taastamiseks ning millest on maha arvatud ehitise kulum.

Tallinna Ringkonnakohus on lahendis nr 2-18-12360/74 ehitise kindlustusväärtuse määramisel rakendanud lisaks VÕS § 479 lg-le 3 ka kahju hüvitamise põhimõtteid rakendanud. Antud lahendis jõudis kohus järeldusele, et kindlustusandja ei saa keelduda kindlustushüvitise väljamaksmisest üksnes seetõttu, et kindlustusvõtja ei soovi taastada täpselt identset ehitist. Kahjuhüvitise suurus ei saa üldjuhul sõltuda sellest, kuidas kindlustusvõtja hüvitist kasutab, kuid kindlustusandja täitmise kohustuse kindlakstegemisel tuleb arvestada VÕS §-ga 477, mille kohaselt ei ole kindlustusandja kohustatud hüvitama rohkem kui kahju tegelik suurus. Kohtu hinnangul tuleb ehitise kahjustumise puhul kahjuhüvitise määramisel lähtuda eelkõige VÕS § 132 lg-st 3, mille kohaselt tuleb hüvitada asja parandamise mõistlikud kulud ning võimaliku väärtuse vähenemise.⁶⁴ VÕS § 132 eesmärk on kaitsta isiku varalise koosseisu säilimist asja kahjustumise korral, mistõttu tuleb kohtu hinnangul lähtuda kindlustushüvitise määramisel eelkõige vara senise koosseisu taastamiseks vajalike kulutuste suurusest.⁶⁵ Kohtu hinnangul on kindlustusvõtjal õigus nõuda kindlustushüvitist, mis vastab ehitise kindlustusjuhtumieelse faktilise koosseisu taastamise maksumusele.⁶⁶ Magistritöö autor nõustub eeltoodud seisukohtadega ning leiab, et lisaks VÕS § 479 sätestatule tuleks ka kindlustusandja täitmise kohustuse määramisel lähtuda VÕS § 477, VÕS § 127 ja VÕS § 132 sätestatust.

VÕS § 479 lg 3 kohaselt võetakse ehitise kindlustusväärtuse määramisel arvesse ka ehitise kulumit, mistõttu on oluline seda arvestada ka kindlustuslepingu sõlmimise hetkel ehitise kindlustusväärtuse määramisel – näiteks kui ehitise kulum on kindlustuslepingu sõlmimise hetkel 60%, siis on ka ehitise kindlustusväärtuseks 60% ehitise taastamismaksumusest, mis hõlmab endas üldjuhul ka nt arhitekti või ehitusinseneri teenuste kulusid. Samuti on võimalik määratleda kindlustuslepingus ehitise kindlustusväärtus ka kindlustusjuhtumi toimumise hetkeseisuga, kuid sellisel juhul tuleb arvestada lisaks ehitise taastamismaksumusele ka selle

⁶⁴ TlnRnKo 14.04.2021, 2-18-12360/74, p 13.2.

⁶⁵ Samas, p 14.1.

⁶⁶ Samas, p 14.2.

kulumit ja vanust.⁶⁷ Samas on Harju Maakohus lahendis nr 2-15-4001/117 asunud seisukohale, et teatud juhtudel võib hoone, nt mõisahooned, vanus lisada ka sellele väärtust ja mitte seda kahandada, mistõttu pole sellisel juhul kohtu hinnangul põhjendatud VÕS § 479 lg-s 3 sätestatud mahaarvamiste tegemine.⁶⁸ Magistritöö autor on aga seisukohal, et taoline lähenemine hoone kindlustusväärtuse määramisele läheks vastuollu nii VÕS § 479 lg-s 3 sätestatuga kui ka VÕS § 132 lg-s 3 sätestatuga. Juhul, kui hoone vanust ja selle kulumit ei võeta kindlustusväärtuse määramisel arvesse võib magistritöö autori arvates kindlustusvõtja ka kahju hüvitamise kaudu rikastuda, mis oleks vastuolus VÕS § 127 lg-s 5 sätestatuga. Samas leiab magistritöö autor, et ilmselt on kohus eeltoodud lahendis mõelnud hoone vanuse osas selle ajaloolist väärtust, kuna tegemist oli mõisahoonega, ning selleks, et seda säilitada tema ajaloolises väärtuses, tuleks selle kahjustumise korral hüvitise määramisel lähtuda täielikult taastamisväärtusest. Vastasel juhul ei oleks võimalik ajaloolise väärtusega hoonete taastamine endisesse seisukorda. Seega leiab magistritöö autor, et kultuurilise väärtusega hoonete puhul tuleks arvesse võtta lisaks VÕS § 479 lg-s 3 ja VÕS § 132 lg-s 3 sätestatule ka hoone ajaloolist ja kultuurilist väärtust ning hinnata, kas hoone väärtuse vähenemise arvestamisel on kultuurilise väärtusega hoone taastamine võimalik.

Tallinna Ringkonnakohus on aga ehitise kindlustusväärtuse määramisel jaatanud kindlustusvõtja alusetu rikastumise vältimise vajadust lahendis 2-19-5024/78. Kohtu hinnangul on VÕS § 479 lg-s 3 sätestatud eesmärk välistada kindlustusvõtja rikastumine kindlustushüvitise saamisel. Sama mõte on kajastatud ka kahju hüvitamise üldsätete juures VÕS § 127 lg-s 5. Kohus on oma lahendis leidnud: "Kahju hüvitamine peaks sellest tulenevalt asetama kahjustatud isiku võimalikult sarnasesse olukorda sellega, mis oleks olnud, kui kahju ei oleks tekkinud. Juhul, kui kahjustada saab üksnes hoone üks osa, saab kindlustusvõtja nõuda üksnes selle hoone osa taastamise kulude hüvitamist. Seega on mõistlik ja kooskõlas kahju hüvitamise ja kahjukindlustuse üldiste eesmärkidega, et arvestatakse üksnes selle hoone osa kulumit. Vastupidine tõlgendus võiks kaasa tuua nii selle, et kindlustusvõtja võib põhjendamatult rikastuda (hävib nt võrreldes tervikhoonega kulunum osa), kui ka selle, et kahju ei hüvitata tervikuna, st kindlustushüvitis ei võimalda asetada kindlustusvõtjat olukorda, milles ta oli enne kahju tekkimist (hävib nt võrreldes tervikhoonega vähemkulunud osa)."⁶⁹ Antud lahendis ei võtnud kohus seega arvesse ka kindlustusvõtja poolt esitatud asjatundja

⁶⁷ Varul, P jt. (koost.) VÕS komm § 479 lg 3/3.3., lk 194-195.

⁶⁸ HMKo 26.06.2018, 2-15-4001/117, lk 7.

⁶⁹ TlnRnKo 07.04.2021, 2-19-5024/78, p 13.

arvamuse, kuna see ei kajastanud ainult kahjustada saanud hooneosa kulumit, vaid võttis arvesse hoone kui terviku kulumit.⁷⁰ Eeltoodust tulenevalt tuleb magistritöö autori hinnangul kindlustusandjal silmas pidada VÕS § 479 lg-s 3 sätestatud eesmärki, mis on kooskõlas kahju hüvitamise üldpõhimõttega VÕS § 127 lg-s 1 ja lg-s 5 ehk kindlustusandja täitmise kohustuse määramisel tuleb kindlustusandjal asetada kindlustusvõtja võimalikult sarnasesse olukorda, kus ta oli enne kahjujuhtumi toimumist ilma, et kindlustusvõtja selle alusel alusetult rikastuks. Seega kui hoone ei ole hävinenud täielikult, vaid osaliselt tuleb kindlustusandjal oma täitmise kohustuse kindlaksmääramisel arvesse võtta ainult kahjustatud osa kulumit ehk kahjustatud osa seisundit ja amortisatsiooni ning mitte arvestada hoone kui terviku kulumit.

Ehitise taastamisväärtuse kindlaksmääramisel on aga oluline arvestada, et kinnistu väärtust ei võeta hindamisel arvesse ning taastamiskulude hulka tuleb arvestada ka käibemaks. Viimase puhul on kindlustusandjal võimalik, juhul kui isik ehitist mõistliku aja jooksul taastama ei asu ehk ehitise tegeliku taastamise kulusid ei kannu, nõuda VÕS § 1028 alusel käibemaksu tagastamist.⁷¹ VÕS § 479 lg 3 mängib olulist rolli ka alakindlustuse sisustamisel, kuna VÕS § 479 lg-le 3 tuginedes tuleb tuvastada hoone taastamismaksumus, mille kaudu on võimalik kindlaks määrata kindlustusväärtus ning seejärel alakindlustuse esinemine või selle puudumine.⁷²

Ehitise väärtuse hindamisel võib olulist rolli mängida ka täiendavad kulutused, mis esmapilgul jäi kindlustusväärtuse määramisel märkamatuks, kuid hiljem aja möödudes osutusid vajalikuks, nt ehitushindade tõusu tõttu. Seda on kinnitanud ka Riigikohus oma lahendis nr 2-18-12360/79, kus kindlustusjuhtumi tagajärjel sai kindlustatud hoone kahjustada. Kahjustatud osa taastamistöde käigus selgus, et taastamistöde hind on suurenenud esialgsest kokkulepitud hinnast tööde ja materjali hinna tõusu võrra. Kindlustusandja keeldus suurenenud hinna tõusu hüvitamast. Riigikohus aga leidis, et VÕS § 479 lg-s 1 sätestatud tuleb tõlgendada kooskõlas VÕS § 476 lg-ga 1. Kahjukindlustuses on üldjuhul kindlustusandja kohustatud hüvitama kahju ulatuses, mis on vajalik kindlustusjuhtumieelse olukorra taastamiseks. Kui antud juhul oleks arvesse võetu vaid kindlustusjuhtumi toimumise aega, arvestamata võimalikku ehitushindade (materjali ja tööde) tõusu, ei kataks kindlustushüvitis samaväärse ehitise tegelikke taastamise kulusid ja seega ei täidaks kindlustusandja ka oma kohustust

⁷⁰ TlnRnKo 07.04.2021, 2-19-5024/78, p 14.

⁷¹ Varul, P jt. (koost.) VÕS komm § 479 lg 3/3.3., lk 194-195.

⁷² HMKo 26.06.2018, 2-15-4001/117, lk 6.

hüvitada kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kogu kahju. Seega on Riigikohtu hinnangul võimalik VÕS § 479 lg 1 tõlgendada ka selliselt, et kindlustushüvitise määramisel võetakse arvesse ka mõistlikud ja põhjendatud tegelikud kulutused, mis võivad selguda alles pärast kindlustusjuhtumi toimumist ehitise taastamiseks vajaliku mõistliku aja jooksul. Lisaks leidis kohus, et ehitise taastamise puhul tuleb arvestada kindlustusandjal sellega, et see võtab aega, sh ettevalmistavate tegevuste tõttu. Kindlustusõiguses kehtiva hüvitispõhimõtte ning üleüldise kahju hüvitamise eesmärgiga ei oleks kooskõlas see kui mõistliku aja jooksul, mil toimub ehitise taastamine, jäetakse ehitushindade tõusu risk kindlustusvõtja kanda. Samuti võib esineda ehitise taastamise vältel ka kulutusi, mida vahetult pärast kindlustusjuhtumi toimumist ei olnud võimalik mõistlikult ette näha.⁷³ Magistritöö autor nõustub eeltoodud Riigikohtu seisukohtadega ja leiab samuti, et VÕS § 479 lg 1 ja § 476 lg 1 tuleks tõlgendada selliselt, et kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse määramisel peab arvestama ka mõistliku aja jooksul pärast kindlustusjuhtumi toimumist kindlustatud eseme taastamiseks tehtavate vajalikke ja põhjendatud kulutustega, mitte ainult kindlustusjuhtumi toimumise hetkel arvestatud ja kalkuleeritud kulutustega. Seega võib magistritöö autori hinnangul väita, et juhul kui kindlustatud eseme hind on ajas kõikuv või parandamiseks tehtavate tööde hind on muutlik ja seotud nt tarneraskuste või muude väliste faktoritega, tuleks kindlustusandjal seda kõike arvesse võtta nii hüvitamiskohustuse ulatuse määramisel kui ka kindlustuslepingu sõlmimisel ja riskihindamisel. Oluline on siinkohal, et tehtavad täiendavad kulutused oleksid mõistlikud ja põhjendatud ning et kahjustatud eset oleks asunud taastama või asendama mõistliku aja jooksul.

Lisaks VÕS § 479 lg-s 3 sätestatule võib olla kindlustusandja kindlustustingimustes ehitise kindlustusväärtus määratletud ka muul kujul, nt taastamisväärtusena. Kui aga kindlustusandja on võtnud endale kohustuse hüvitada ehitise taastamisväärtuse, siis on kindlustusandja kohustatud ka sellest kokkuleppest kinni pidama ning ei saa hiljem väita, et tegelikult on ehitise kindlustusväärtus oluliselt väiksem.⁷⁴ Selline kokkulepe on kohalduv ka olukorras, kus kindlustusandja on kindlustanud vana ja amortiseerunud hoone, ning märkinud, et kindlustusväärtuseks on ehitise taastamisväärtus – kindlustusjuhtumi toimumisel on kindlustusandja aga kohustatud vana ja amortiseerunud hoone taastama ning VÕS § 480 lg-le 3 tuginemine ehk väitmine, et hüvitamisele kuulub tegelik hoone kindlustusväärtus ei ole

⁷³ RKTko 2-18-12360/79, p 11.

⁷⁴ Varul, P jt. (koost.) VÕS komm § 480/3.2., lk 197.

asjakohane.⁷⁵ Magistritöö autor nõustub sellega, et kindlustusandja kindlustustingimustes võib ehitise kindlustusväärtuseks määratud ka muu, kui VÕS § 479 lg-s 3 sätestatu, nt võib olla ehitise kindlustusväärtuseks ka ehitise taastamisväärtus, kuid magistritöö autori hinnangul ei tähenda see automaatselt VÕS §-s 480 sätestatud kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist. Magistritöö autori seisukohta toetab ka VÕS § 477 kommentaarid, mille kohaselt võib väita, et kui poliisil on märgitud kindlustusväärtusena ehitise taastamine, ei tähenda see seda, et tegemist oleks VÕS § 480 lg 4 kokkuleppega.⁷⁶ Magistritöö autor ei nõustu ka sellega, et ehitise kindlustusväärtuse märkimisel taastamisväärtusena ei oleks kindlustusandjal õigus arvesse võtta hoone seisundit ja amortisatsiooni. Hoone amortisatsiooni ja seisundi mitte arvestamine on magistritöö autori hinnangul põhjendatud vaid juhul, kui pooled on kokku leppinud kokkuleppelises kindlustusväärtuses VÕS § 480 lg 4 kohaselt. Juhul, kui kindlustuslepingus on hoone kindlustusväärtus pelgalt taastamisväärtuse kaudu määratletud, võib kindlustusandja oma täitmise kohustuse määramisel hoone amortisatsiooni ja seisundit arvestada ja selle mitte arvestamine on magistritöö autori hinnangul vastuolus kahju hüvitamise üldpõhimõtetega VÕS § 127 lg 1 ja lg 5 ning VÕS § 132 alusel.

1.2.Kokkuleppeline kindlustusväärtus (VÕS § 480)

Kokkuleppeline kindlustusväärtus on reguleeritud VÕS §-s 480 ning VVG uue redaktsiooni §-s 76, mis on VÕS § 480 algallikaks.⁷⁷ VVG § 76 kommentaari kohaselt on VVG § 76 eesmärk kokkuleppe alusel ära määratleda kindlustatud objekti väärtus, et hiljem kindlustusjuhtumi järgselt vältida kindlustusväärtuse osas osapoolte vahelisi vaidlusi. Kommentaar sätestab, et kindlustussumma tuleks märkida samaväärseks kokkuleppelise kindlustusväärtusega, et vältida alakindlustuse tekkimist.⁷⁸ Janno Lahe leiab oma artiklis, et kokkuleppelise kindlustusväärtuse määramine kindlustuslepingus ei ole vajalik juhul, kui kindlustuslepingus lepitakse kokku kindlustussummas ja see peaks kajastama artikli autori hinnangul kindlustusväärtust üsna täpselt.⁷⁹ Magistritöö autor ei nõustu eeltooduga ning leiab, et kindlustuslepingus tuleks eraldi märkida kindlustussumma ja kokkuleppeline kindlustusväärtus. Magistritöö autor leiab, et kindlustussumma võrdsustamine

⁷⁵ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 480/3.3., lk 197.

⁷⁶ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 477/3.1., lk 188.

⁷⁷ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 480/2, lk 196.

⁷⁸ Langheid/Wandt. VVG komm § 76/1.

⁷⁹ Lahe, J. Viidatud töö, lk 99.

kindlustusväärtusega, ilma, et neid eraldi kindlustuslepingus märgitakse, võib tekitada olukorra, kus kindlustuslepingu tõlgendamisel ei ole selge, kas pooled on soovinud kokku leppida ainult kindlustussummas või võrdub kindlustussumma määratlemine läbi kindlustusväärtuse kokkuleppelise kindlustusväärtuses kokku leppimisega.

Tallinna Ringkonnakohus on lahendis nr 2-14-50446/143 leidnud, et VÕS § 480 lg-s 4 sätestatu on käsitletav erikokkuleppena VÕS § 479 lg 3 suhtes. Seega on pooltel õigus kokku leppida kindlustusväärtuse hindamisel teisiti kui on sätestatud VÕS § 479 lg-s 3.⁸⁰ Kui kindlustuslepingus on määratletud kokkuleppeline kindlustusväärtus, tuleb kindlustusandjal lähtuda just kokkuleppelisest kindlustusväärtusest, mis aga võib olla suurem kui tegelikult tekkinud kahju.⁸¹ Magistritöö autori hinnangul võib eeltoodut seisukohta laiendada kogu VÕS § 480 suhtes ning väita, et VÕS § 480 on erikokkulepe VÕS § 479 suhtes. Teisalt võib tekkida küsimus kas teises kindlustusväärtuse vääringus kokku leppimine kui VÕS §-s 479 on sätestatud, tähendab automaatselt kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist. Magistritöö autor aga arvab siiski, et Tallinna Ringkonnakohus antud lahendis viitas VÕS § 480 kui erinormi kohalduvusele juhul, kui pooled on kindlustusväärtuses eraldi kokku leppinud, kuid vabadus määratleda kindlustusväärtust VÕS §-s 479 sätestatust erinevalt, ei ole magistritöö autori hinnangul käsitletav kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimisena.

Selleks, et kindlustuslepingus kohalduks kokkuleppeline kindlustusväärtus peab VVG § 76 kommentaari autorite hinnangul olema tuvastatav kokkuleppe olemasolu, kuid eraldi vormi aga kokkuleppele ei ole sätestatud. Vastavalt VVG § 76 sõnastusele peab olema kokkuleppeline kindlustusväärtus määratletud konkreetse summana või ka hiljem määratletava summana, kuid sellisel juhul peab see olema sätestatud nn korrigeerimisklausli ja üldiste tõlgendamise põhimõtete kaudu.⁸² VVG § 76 kommentaarid peavad ka kokkuleppe puhul oluliseks, et mõlemad osapooled on avaldanud selget nõusolekut kokkuleppelise kindlustusväärtuse määramiseks. Kindlustusvõtjapoolne tahteavaldus peab olema selgelt väljendatud kindlustuslepingu sõlmimise avaldusel. Kokkuleppelise kindlustusväärtusega aga ei ole tegemist juhul kui lepingu osapooled hindavad kindlustatava eseme väärtust selleks, et määrata kindlaks kindlustussumma ja kindlustusmakse. Samuti ei piisa kokkuleppelise

⁸⁰ TlnRnKo 19.12.2016, 2-14-50446/143, p 58.

⁸¹ Lahe, J., Luik, O. J. Kindlustusõigus., p 3.3.2, lk 143.

⁸² Langheid/Wandt. VVG komm § 76/4.

kindlustusväärtuse kohaldamiseks pelgalt kindlustussummas kokkuleppimist. Vajalik on mõlema lepingu osapoole tahe ära määratleda kokkuleppeline kindlustusväärtuse summa või määratluse alusena. Kui aga kindlustatakse mitu eset, siis tuleks iga eseme osas eraldi ära määratleda kokkuleppelise kindlustusväärtuse summa. Oluline on, et kokkuleppeline kindlustusväärtus oleks kindlustuslepingus eraldi määratletud.⁸³ Seega on kokkuleppelise kindlustusväärtuse puhul oluline, et kokkulepe oleks kindlustuslepingus selgelt nähtav ning kokkuleppe sõlmimine tuvastatav. Pelgalt kindlustussummas kokkuleppimisest ning selle märkimisest kindlustuslepingule ei piisa – seda ei saa käsitleda kui kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist, mistõttu nõustub magistriltõõ autor VVG § 75 kommentaaridega ning leiab, et kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamiseks on vaja tuvastada kokkuleppe olemasolu ning selle eraldi märkimine kindlustuslepingus. Samale järeldusele jõudis ka Riigikohus lahendis 3-2-1-133-12, mille kohaselt peab olema VÕS § 480 lg-s 4 nimetatud kokkulepe tuvastatav ehk ei piisa asjaolust, et vastav võimalus kokkuleppeks on märgitud kindlustusandja tingimustes, kuid ei ole kajastatud kindlustuslepingut tõendaval dokumendil ehk poliisil. Seega selleks, et kokkuleppeline kindlustusväärtus VÕS § 480 lg 1 ja lg 4 kohaselt kohalduks on vaja pooltel selles eraldi kokku leppida ning see peab olema tuvastatav poliisi ja mitte ainult kindlustusandja tingimustes.⁸⁴ Harju Maakohus lahendis 2-15-4001/117 leidis, et lisaks kokkuleppe eraldi märkimisele ning kokkuleppe olemasolu tuvastamisele, peab kohtu hinnangul olema ka selgelt nähtav see, kuidas on kokkuleppeline summa määratletud.⁸⁵ Seega on magistriltõõ autor arvamusel, et nii kohtupraktika kui ka VÕS § 480 aluseks olev VVG § 76 on omavahel kooskõlas ning ütlevad üheselt, et kokkulepe peab olema eraldi sätestatud kindlustuslepingus ehk poliisil, sh eraldi määratletud ka kindlustussummast, ning kokkuleppe sõlmimine kui ka vastava kindlustussumma määratlemine peab olema kindlustuslepingu tõlgendamisel tuvastatav. Eeltoodust kõige tähtsam on magistriltõõ autori arvates asjaolu, et tegemist peab olema kokkuleppega kindlustuslepingu poolte vahel ning ühepoolne tahteavaldus või kindlustusandja tüüptingimuse säte ei ole eeltoodu alusel käsitletav magistriltõõ autori hinnangul kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokkuleppimisena.

⁸³ Langheid/Wandt. VVG komm § 76/4.

⁸⁴ RKTKo 3-2-1-133-12, p 23.

⁸⁵ HMKo 2-15-4001/117, lk 5.

Summa, milles kokku lepitakse, ei pea olema konkreetselt numbrina märgitud, kuid see peab olema selgelt määratletav – nt on lubatud kasutada ka indekseerimist.⁸⁶ Samas ei tohiks magistr töö autori hinnangul kokkuleppelise kindlustusväärtuse indekseerimine või muul viisil määratlemine viia olukorrani, kus kindlustuslepingu tõlgendamisel aetaks kokkuleppelist kindlustusväärtust segamini kindlustusväärtuse enda definitsiooniga ning leitaks, et juhul, kui kindlustustingimustes on määratletud ehitise kindlustusväärtuseks ehitise taastamismaksumus, siis on tegemist automaatselt kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokkuleppimisega. Samale järeldusele jõudis ka Riigikohus lahendis nr 3-2-1-113-08, leides, et VÕS § 480 lg 1 või lg 4 rakendamises peavad olema pooled selgelt kokku leppinud. Sellisel juhul on võimalik pooltel ka rakendada tingimust, millega on seotud kindlustushüvitise väljamaksmine kindlustatud asja taastamisega.⁸⁷ Eeltoodust tulenevalt leiab magistr töö autor, et juhul kui kindlustuslepingu osapooled soovivad kokku leppida kokkuleppelise kindlustusväärtuse indekseerimises, tuleb kindlustuslepingus selgelt välja tuua, et tegemist on kokkuleppelise kindlustusväärtuse määratlusega ning mitte VÕS §-s 479 sätestatud kindlustusväärtuse või VÕS §-s 426 sätestatud kindlustussumma sisustamisega. Selle lahendamiseks soovitab magistr töö autor kindlustusandjatel eraldi poliisidele märkida termin kokkuleppeline kindlustusväärtus ning selle kohaldamisel kirjutada juurde vastav summa või määratlus ning mitte kohaldamisel märkida juurde järgnev sõnastus: pooled ei ole kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppinud või ei kohaldu.

Juhul, kui kindlustuslepingu pooled on kindlustuslepingu sõlmimisel jõudnud kokkuleppele kokkuleppelise kindlustusväärtuse osas ning vastav kokkulepe on nõuetekohaselt dokumenteeritud ning lisatud kindlustuslepingule viisil, mil on võimalik eristada kokkuleppelist kindlustusväärtust kindlustatud eseme kindlustussummast, on kindlustusandja kohustatud kindlustusjuhtumi toimumise järgselt hüvitama kindlustusvõtjale konkreetselt kokku lepitud summa, mis ei sõltu tegeliku kahju suuruselt ning võib olla sellest suurem või väiksem. VÕS § 480 kommenteeritud väljaande kohaselt ei kuulu aga kokkuleppelise kindlustusväärtuse puhul kohaldamisele ala- ja ülekindlustus ning kahjustatud isikul ei ole kindlustatud eseme osas selle väärtuse tõendamise kohustust.⁸⁸ Samas on VVG § 76 kommentaaride autorid viidanud kokkuleppelise kindlustusväärtuse osas alakindlustuse kohaldamisele ning leidnud, et juhul kui kindlustussumma on väiksem kui kokkuleppeline

⁸⁶ Varul, P. jt. (koost.) VÕS kamm § 480/3.1., lk 196.

⁸⁷ RKTko 3-2-1-113-08, p 16.

⁸⁸ Varul, P. jt. (koost.) VÕS kamm § 480/3.1., lk 196.

kindlustusväärtus, on tegemist alakindlustusega.⁸⁹ Samale järeldusele on jõudnud ka Tartu Ringkonnakohus lahendis 2-17-4096/29, kus kohus leidis, et juhul kui tuvastatakse, et ehitise taastamise maksumus on suurem või väiksem, kui kindlustussumma ehk antud lahendis kokkuleppeline kindlustusväärtus, siis on tegemist kas ala- või ülekindlustusega.⁹⁰ Lisaks on ka Janno Lahe oma artiklis viidanud seosele üle- ja alakindlustuse ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse vahel öeldes, et juhul kui kokkuleppelisest kindlustusväärtusest lähtuti ka kindlustussumma määramisel ning kokkuleppeline kindlustusväärtus ei erine oluliselt tegelikust kindlustusväärtusest, ei ole vajalik eraldi üle- ja alakindlustuse olemasolu tuvastamine.⁹¹ Magistritöö autori arvates aga VÕS § 480 ei sätesta piiranguid kokkuleppelise kindlustusväärtuse osas ehk ei välista ala- või ülekindlustuse kohaldamist. Kuigi VÕS §-des 481 ja 482 on kasutatud sõnastust kindlustusväärtus, ei ole seal magistritöö autori hinnangul tehtud erandit kokkuleppelisele kindlustusväärtusele. Kuna kokkuleppelise kindlustusväärtuse säte asub kindlustusväärtusega samas kindlustusväärtuse jaotises⁹² ning üle- ja alakindlustuse sätetes ei ole eraldi mainitud kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamata jätmist, arvab magistritöö autor, sh nõustub nii VVG § 76 kommentaaride kui ka Tartu Ringkonna lahendis 2-17-4096/29 jõutud kohtu seisukohtadega, et üle- ja alakindlustuse regulatsioon peaks kohalduma ka kokkuleppelise kindlustusväärtuse puhul.

Lisaks eeltoodule on Janno Lahe asunud seisukohale, et kindlustusandjal on õigus ka kokkuleppelise kindlustusväärtuse puhul pakkuda kindlustusvõtjale ehitamist materjalist, mis on samavõrd amortiseerunud kui hävinud ehitise osa või selle materjal, isegi, et VÕS § 480 lg 4 kohaselt hoone amortisatsiooni ega selle seisundit hüvitise määramisel arvesse ei võeta. Kui aga kindlustusandjal muidugi sellist materjali pakkuda ei ole, siis peab ta arvestama ehitise taastamise kuludega uuest materjalist.⁹³ Eeltoodud seisukohta toetab ka Harju Maakohtu lahend 2-12-56396/11, mille kohaselt tuleb kohtu hinnangul kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral arvestada hoone vanust ja amortisatsiooni.⁹⁴ Teisalt on hoone vanust ja amortisatsiooni arvesse võtmist kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral eitanud Riigikohus lahendis 3-2-1-133-12, mille kohaselt oli kohus hinnangul, et juhul kui pooled on kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppinud ja see on selgelt tuvastatav, siis on võimalik

⁸⁹ Langheid/Wandt. VVG komm § 76/9.

⁹⁰ TrtRnKo 17.01.2019, 2-17-4096/29, p 11.

⁹¹ Lahe, J. Viidatud töö, lk 99.

⁹² VÕS 24. peatükk, 1. jagu, 2. jaotis – kindlustusväärtus.

⁹³ Lahe, J. Viidatud töö, lk 99.

⁹⁴ HMKo 28.05.2013, 2-12-56396/11, p 55 ja 56.

kindlustusvõtjal nõuda kindlustusandjalt summat, mis on vajalik samaväärse hoone taastamiseks ning millest ei ole maha arvatud hoone vanust ega amortisatsiooni.⁹⁵ Magistritöö autori hinnangul ei ole aga VÕS § 480 lg-s 4 sätestatud lähenemine kooskõlas üldise kahju hüvitamise põhimõttega VÕS § 132 lg 1 ja lg 3 alusel, mille kohaselt võetakse arvesse asja väärtuse vähenemist, kui väärtus on oluliselt, võrreldes uue samaväärse asja väärtusega, vähenenud. VÕS § 480 lg-s 4 sätestatu sõnastuse järgimine tähendaks aga kindlustusvõtjale suures ulatuses pealesurutud rikastumist ja see läheks magistritöö autori hinnangul kahju hüvitamise üldiste põhimõtetega vastuollu – kindlustuse eesmärk ei ole kindlustusvõtjate asetamine oluliselt paremasse seisu kui nad olid enne lepingu sõlmimist. Samas mõnab magistritöö autor, et juhul kui kindlustusandja on otsustanud lagunevat maja, mis on üsna halvas seisus, kindlustada kokkuleppelise kindlustusväärtusega selle taastamisväärtuses, siis on ta ka teadlikult võtnud selle riski, et hoone hävimisel tuleks tal lähtuda hoone taastamisväärtusest ja seega uue hoone ehitamismaksumusest, arvestamata hoone kulumit. Teisalt leiab magistritöö autor, et ka amortiseerunud hoone kindlustamisel kokkuleppelise kindlustusväärtusega tuleb hinnata, kas erinevus kokkulepitud kindlustusväärtuse ja tegeliku kindlustusväärtuse vahel on oluline. Seda sama põhimõtet toetab ka VÕS § 132 lg 1, mille kohaselt kui asja väärtus oli hävimise või kaotsimineku hetkel, võrreldes uue samaväärse asja väärtusega, oluliselt vähenenud, tuleb väärtuse vähenemist kahjuhüvitise määramisel mõistlikult arvestada, ning ka VÕS § 480 lg 3. Seega tuleks magistritöö autori arvates tõlgendada VÕS § 480 lg-t 4 kooskõlas VÕS § 132 lg-s 1 ja VÕS § 480 lg-s 3 sätestatuga ning suure erinevuse esinemisel arvestada asja väärtuse vähenemist kahjuhüvitise määramisel ehk kokkuleppelise kindlustusväärtuse asemel lähtuda tegelikust kindlustusväärtusest.

VVG § 76 kommentaaride autori hinnangul on kokkuleppelise kindlustusväärtuse kokkulepe siduv kõikidele lepingu osapooltele terve kindlustusperioodi vältel ning välistab kindlustusvõtja poolse tõendamiskohustuse kindlustatud eseme väärtuse osas kindlustusjuhtumi toimumise hetkel, kui tegemist on kogu kahjuga. Sellisel juhul on kindlustusvõtjal õigus nõuda hinnangulist summat ilma täiendavate tõenditeta. Osalise kahju korral aga peab kindlustusvõtja esitama tõendeid kindlustusväärtuse määramiseks, kuna oluline on ära määratleda vastav proportsionaalsus tegeliku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse vahel.⁹⁶ Kindlustusvõtja kohustus on kindlustusjuhtumi toimumisel tõendada kindlustatud

⁹⁵ RKTko 3-2-1-133-12, p 23.

⁹⁶ Langheid/Wandt. VVG komm § 76/7.

eseme väärtust ning kindlustusandja kohustus on tõendada olulist erinevust kokkuleppelise ja tegeliku kindlustusväärtuse vahel.⁹⁷

1.2.1. Tegeliku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse erinevus

Olukorras, kus kindlustusjuhtumi toimumisel erineb kokkuleppeline kindlustusväärtus oluliselt tegelikust kindlustusväärtusest, tuleb lähtuda tegelikust kindlustusväärtusest. Selleks, et kindlustusandja saaks lähtuda tegelikust kindlustusväärtusest on kindlustusandja kohustatud tõendama seda, et tegeliku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse vahel on oluline erinevus VÕS § 480 lg 3 tähenduses. Kui kindlustusandja tugineb aga VÕS §-le 477 väites, et ta ei ole kohustatud hüvitama rohkem kui tegelik kahju, ei oma see VÕS § 480 lg 3 kohaselt antud olukorras õiguslikku tähendust.⁹⁸ Magistritöö autor leiab, et kindlustusandja täitmise kohustus on seega piiratud tegeliku kindlustusväärtusega, kui kindlustusandja suudab tõendada, et kokkuleppelise ja tegeliku kindlustusväärtuse vahel esineb oluline erinevus.

Janno Lahe hinnangul mängib kohtupraktika kokkuleppelise ja tegeliku kindlustusväärtuse sisu avamisel olulist rolli ning mida suurem on kindlustusväärtus, seda väiksem erinevus on käsitatav olulisena. Kindlustusandjal tuleks oma täitmise kohustuse ulatuse määramisel lähtuda kokkuleppelisest kindlustusväärtusest üksnes juhtudel, mil erinevus tegeliku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse vahel on väheoluline.⁹⁹ Ka VVG § 76 kommentaarides on sätestatud sarnaselt VÕS § 480 lg-le 4, et juhul kui kokkuleppeline kindlustusväärtus kindlustusjuhtumi toimumise hetkel on oluliselt suurem kui tegelik kindlustusväärtus, tuleb lähtuda tegelikust kindlustusväärtusest. See aga millal saab rääkida olulisest ja mitte olulisest erinevusest tegeliku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse vahel lähtub VVG § 76 kommentaaride kohaselt iga juhtumi üksikasjaoludest, kuid reeglina on olulise erinevusega tegemist juhul kui see ulatub üle 10 %.¹⁰⁰ Eesti õiguses on sisustatud olulist erisust ka läbi kohtupraktika. Tallinna Ringkonnakohtu lahendis 2-13-25110/57 hävines kindlustusjuhtumi tagajärjel buss, mida kindlustati summale 50 000 eurot ning mida kohus tõlgendas kui kokkuleppelise kindlustusväärtusena. Bussi kindlustusjuhtumi järgset turuväärtust hindas kohus tõendatuks suuruses 20 000 eurot + käibemaks, mis oli 40% madalam kui kindlustuslepingus sätestatud

⁹⁷ Langheid/Wandt. VVG komm § 76/11.

⁹⁸ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 480/3.1., lk. 196.

⁹⁹ Lahe, J. Viidatud töö, lk 99.

¹⁰⁰ Langheid/Wandt. VVG komm § 76/8.

kindlustussumma ehk kohtu hinnangul kokkuleppeline kindlustusväärtus. Eeltoodust tulenevalt leidis kohus, et juhul, kui tegelik kindlustusväärtus erines kokkuleppelisest kindlustusväärtusest 40% võrra on tegemist olulise erinevusega tegeliku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse vahel.¹⁰¹ Harju Maakohus on lahendis 2-15-4001/117, leidnud et olulise erinevusega kokkuleppelise ja tegeliku kindlustusväärtuse vahel on tegemist juhul, kui erinevus ulatub 57,1%-ni.¹⁰² Olulise erinevuse määramisel tuleb lisaks eeltoodule ka arvesse võtta VVG kommenteeritud väljaande autorite hinnangul kindlustuslepingu olemus ja eesmärk ning mis põhjusel on osapooled kokku leppinud konkreetses kokkuleppelise kindlustusväärtuse summas. Juhul kui kindlustusvõtja rikastuks alusetult olukorras, kus kindlustusandja lähtuks kokkuleppelisest kindlustusväärtusest, tuleks VVG kommenteeritud väljaande autorite hinnangul kokkuleppelist kindlustusväärtust mitte arvesse võtta.¹⁰³ Harju Maakohus jõudis lahendis 2-12-36744/12 järeldusele, et olulise erinevusega tegeliku kindlustusväärtuse ja kokkulepitud kindlustusväärtuse vahel VÕS § 480 lg 3 tähenduses ei ole tegu olukorras, kus võrreldakse pelgalt erinevate toidusortide liike - orgaaniline toit vs tavaline toit - ning väide, et orgaaniline toit on kallim kui tavaline toit, ei ole piisav võrdlus eristamiseks tegelikku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse olulist või mitte olulist erinevust.¹⁰⁴ Eeltoodust tulenevalt leiab magistr töö autor, et oluline erinevus tegeliku kindlustusväärtuse ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse vahel võib VVG kommenteeritud väljaande kohaselt esineda alates 10%-lisest erinevusest, kuid tuginedes kohtupraktikale on kindlasti tegemist olulise erinevusega vähemalt 40%-lise erinevuse korral tegeliku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse vahel. Kuid ainuüksi protsendilisest määratlusest ei piisa ning magistr töö autor nõustub VVG kommenteeritud väljaande autoritega, et olulise erinevuse määratlemisel tuleb lähtuda iga üksikjuhtumi puhul selle asjaoludest, kindlustuslepingu olemusest ja eesmärgist ning sellest, mis on olnud põhjuseks, miks osapooled on kokku leppinud konkreetses kindlustusväärtuse summas. Samuti nõustub magistr töö autor ka Janno Lahe seisukohaga, et mida suurem on kindlustusväärtus, seda väiksemat protsendilist erinevust tuleks käsitleda olulise erinevusena, ning Harju Maakohtu seisukohaga, et pelgalt toidusortide kvaliteedi või liigi võrdlust ei saa käsitleda olulise erinevusena kokkuleppelise kindlustusväärtuse ja tegeliku kindlustusväärtuse vahel.

¹⁰¹ TlnRnKo 10.02.2016, 2-13-25110/57, lk 5 ja 9.

¹⁰² HMKo 26.06.2018, 2-15-4001/117, lk 8.

¹⁰³ Langheid/Wandt. VVG komm § 76/8.

¹⁰⁴ HMKo 20.05.2013, 2-12-36744/12, lk 5.

Janno Lahe hinnangul võib aga kokkuleppelise kindlustusväärtuse oluline erinevus tegelikust kindlustusväärtusest viia autori seisukohalt ka selleni, et kindlustusandja hüvitab kindlustusvõtjale rohkem või vähem, kui on kahju tegelik suurus. Artikli autori arvates ei ole õigustatud aga kindlustusandja poolne tuginemine kahju hüvitamisel VÕS §-le 477 ning väitmine, et kindlustusandja täitmise kohustuse ulatus piirneb üksnes kindlustussummaga, olukorras, kus pooled on kokku leppinud kindlustusväärtuses ning sellest lähtuvalt peaks kindlustusandja hüvitama tegelikult tekkinud kahjust rohkem. Sellises olukorras tuleks kindlustusandjal autori arvates siiski tugineda sellele, et kokkuleppeline kindlustusväärtus erineb oluliselt tegelikust kindlustusväärtusest ja vastavat ka tõendama.¹⁰⁵ Seega kui lepingus on kokku lepitud nii kokkuleppelises kindlustusväärtuses kui ka kindlustussummas ning kindlustusjuhtumi järgselt selgub, et tegelik kindlustusväärtus on väiksem kui kokkuleppeline kindlustusväärtus ja kindlustussumma, siis peab kindlustusandja siiski hüvitama kokkuleppelise kindlustusväärtuse ulatuses kahju juhul, kui ta ei tõenda, et erinevus tegeliku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse vahel on suur. Samas jääb magistr töö autoril küsimus õhku, kas olukorras, kus kokkuleppeline kindlustusväärtus on suurem kui kindlustussumma, on kindlustusandja täitmise kohustuse ulatus piiratud kindlustussummaga või kokkuleppelise kindlustusväärtusega. Tuginedes, aga VÕS § 426 lg-s 1 sätestatule, leiab magistr töö autor, et kindlustussummat tuleks käsitleda kui maksimaalset väljamaksusummat, mis tähendaks seda, et kindlustusandja ei ole kohustatud hüvitama rohkem, kui selles on kokku lepitud, isegi olukorras, kus kokkuleppeline kindlustusväärtus ja sellega võrdne tegelik kindlustusväärtus ehk tegelik kahju ületavad kindlustussummat. Sama analoog kohaldub ka alakindlustuse puhul, kus kindlustatud eseme hävinemise korral on kindlustusandja täitmise kohustuse ulatus piiritletud kindlustussummaga.

PEICL-i artikkel 8:101 (2) erineb aga VÕS § 480 lg 3 ja VVG § 76 käsitlusest. Nimelt on kindlustusandja kohustatud kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral hüvitama kokkuleppelise kindlustusväärtuse summa ka siis kui tegelik kahju on kokkuleppelisest kindlustusväärtusest väiksem. Antud erisust on kajastanud ka Olavi-Jüri Luik oma artiklis „*Do the Principles of European Insurance Contract Law Go Too Far in Protecting the Policyholder?*“ väites, et suurim erinevus VÕS ja PEICL-s sätestatu vahel on asjaolu, et kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral võimaldab PEICL hüvitada kindlustusandjal tegelikust väärtusest rohkem juhul, kui kokkuleppelise kindlustusväärtuse määramisel ei olnud tegemist

¹⁰⁵ Lahe, J. Viidatud töö, lk 99.

kindlustusvõtja poolse pettuse ega valeandmete esitamisega. Artikli autori hinnangul on PEICL-i regulatsioon põhjendatud, kuivõrd peaks kindlustusandja, kui kindlustuse turu professionaal, omama tänu praktikale vastavaid teadmisi varade väärtuse määramise kohta ning selle tõttu ei oleks õigustatud jätta kokkuleppelise kindlustusväärtusega seonduva vastutuse kindlustusvõtja kanda, kuna kindlustusvõtja võib kindlustusväärtust määratleda eksimusest või teadmatuses lähtuvalt ning kindlustusmaksumuse, mis arvutatakse kindlustusväärtuse alusel, arvutamine või kontrollimine on kindlustusvõtjal raske kui mitte isegi võimatu.¹⁰⁶ Magistritöö autor ei nõustu eeltoodud seisukohaga ning leiab, et kindlustusvõtja, kui kindlustatava vara omanik, peaks teadma oma vara väärtust ning selle vara väärtuse määramise kohustust ei saaks panna kindlustusandjale. Kindlustusandja võib aga kindlustusvõtjat kindlustuslepingu sõlmimisel suunata ning vajadusel teha kindlustusvõtjale ettepanekuid kindlustusväärtuse määramiseks muule summale, kui kindlustusvõtja on kindlustusandjale esialgselt esitanud.

¹⁰⁶ Luik, O. J. „Do the Principles of European Insurance Contract Law Go Too Far in Protecting the Policyholder?“
- Juridica International XVIII/2011. Arvutivõrgus:
https://www.juridicainternational.eu/article_full.php?uri=2011_XVIII_73_do-the-principles-of-european-insurance-contract-law-go-too-far-in-protecting-the-policyholder (loetud 09.04.2022), p 3.5.

2. KINDLUSTUSSUMMA REGULATSIOON

2.1. Kindlustussumma mõiste (VÕS § 426)

Kahjukindlustuses on oluline, et kindlustushüvitis, mida kindlustusandja on kindlustusjuhtumi korral kohustatud tasuma, ei ületaks tegeliku kahju suurust. Tegemist on kahju hüvitamise printsiibiga, mis omab olulist rolli kõikides õigussüsteemides: kindlustatule tuleb tasuda tekkinud kahju eest hüvitist viisil, mis ei taga kindlustatu alusetut rikastumist. Seda põhimõtet on järgitud ka PEICL artiklis 8:101 ning kohaldub olenemata sellest, kas kahju on osaline või täielik.¹⁰⁷ Kindlustuslepingus märgitud kindlustussumma on maksimaalne summa, mida kindlustusandja on nõus tasuma. Kindlustussumma määratletakse poolte kokkuleppel, võttes arvesse ka kindlustuslepingu eesmärki, v.a kohustusliku kindlustuse puhul, kus kindlustussumma võib olla määratletud seadusega.¹⁰⁸

Eesti õiguses on kindlustussumma legaaldefiniitsioon sätestatud VÕS § 426 lg-s 1, mille kohaselt peab kahjukindlustuses kindlustusjuhtumi toimumisel tekkinud kahju hüvitama üksnes kokkulepitud rahasumma ulatuses, mis on kindlustusandjapoolseks maksimaalseks väljamaksusummaks ehk kindlustussummaks. VÕS § 426 lg 1 II lause kohaselt ei mõjuta eeltoodu käesoleva seaduse §-s 477 sätestatud ning VÕS § 426 lg 2 alusel võib kindlustussumma olla määratletud muul kujul kui maksimaalse väljamaksusummana. Kuna kindlustussumma määrab ära kindlustusandja lepingulise täitmise kohustuse kõige maksimaalse piiri on kindlustussumma fikseerimine kahjukindlustuslepingus eelkõige kindlustusandja huvides ning selle sätestamisel võib kindlustusandja kindel olla, et tema täitmise kohustus piirdub üldjuhul vaid kindlustussummaga, mistõttu on kindlustusandjal võimalik hinnata kindlustuslepingu sõlmimisel adekvaatselt endale võetud riske ning kindlustusjuhtumi toimumisel täitmise kohustuse ulatust. Kindlustussumma võib kindlustuslepingus olla määratletud kas maksimaalse väljamaksusummana või võrdelisena

¹⁰⁷ Project Group: Restatement of European Insurance Contract Law. Chairman: Heiss, H. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL), Munich: Sellier. European Law Publishers GmbH 2009. Arvutivõrgus: https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=xaRxyNNZ8E8C&oi=fnd&pg=PR31&dq=sum+insured+PEICL&ots=qWZM3YYzPL&sig=Amfm0-Ak0mYVIF9miDYXpLtH9ok&redir_esc=y#v=onepage&q=sum%20insured%20PEICL&f=false (loetud 23.02.2022), lk 233 (C1).

¹⁰⁸ Project Group: Restatement of European Insurance Contract Law. Chairman: Heiss, H. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL) 2009, lk 234 (C4).

kindlustusväärtusega, mis aitab vähendada ala- ja ülekindlustuse juhtumeid.¹⁰⁹ Kindlustussumma võib olla määratletud ka kahjuliikide ehk kindlustuskaitsete kaupa¹¹⁰, mistõttu tuleb kindlustusjuhtumi toimumisel lähtuda ka iga eraldi määratletud kahjuliigi kindlustussummast. Eeltoodust tulenevalt leiab magistritöö autor, et kindlustussumma puhul on seega tegemist maksimaalse summaga, mida kindlustusandja on kohustatud kindlustusjuhtumi toimumise hetkel hüvitama. Kindlustussumma peab olema kindlustuslepingu osapoolte vahel kokku lepitud kindlustuslepingu sõlmimise hetkel. Kindlustussumma ei pruugi aga olla kuidagi seotud kindlustatud eseme väärtusega, v.a juhtudel, kui selle võrdsustamine või sisustamine kindlustusväärtusega on selgesõnaliselt kindlustuslepingus kokku lepitud. Magistritöö autor siiski leiab, et kindlustuslepingus kindlustussumma igakordne eraldi märkimine on oluline selleks, et mõlemale lepingu osapooltele oleks selge mis ulatuses on kindlustusandja kohustatud täitma oma lepingulist kohustust ning seda isegi juhul kui kindlustussummat võrdsustatakse kindlustusväärtusega.

Kuna kindlustussummas kokkuleppimise peamiseks eesmärgiks on kindlustusandja täitmise kohustuse piiritlemine, siis võib kindlustusandja olla kindel, et tema kohustus hüvitada kahju, piiritleb üldjuhul üksnes kindlustussummaga.¹¹¹ Seega on kindlustussummas kui maksimaalse väljamaksusummas kokkuleppimisega kindlustusandjal võimalik garanteerida, et kindlustusjuhtumi toimumisel üldjuhul ei pea ta kindlustushüvitisena välja maksma rohkem, kui ta oli kindlustuslepingus kindlustussummana kokku leppinud.¹¹² Seda on kinnitanud ka Harju Maakohus lahendis 2-18-8230/23, mille kohaselt on kohus leidnud, et kindlustussumma on lepingus sätestatud maksimaalne väljamaksusumma, milleni vajalikud kulutused peale kindlustusjuhtumit hüvitatakse (VÕS § 426 lg 1). Kulutused, mida aga tehakse maksimaalse hüvitissummani peavad aga olema kohtu hinnangul vajalikud ja põhjendatud. Hüvitise maksimaalne piirmäär ei tohiks mõjutada kindlustusandja täitmise kohustuse alust VÕS § 76 lg 1 ja § 423 lg 1 tähenduses, vaid üksnes rahalist mahtu.¹¹³ Lisaks on kohus leidnud, et VÕS § 426 lg 1 ei mõjuta VÕS § 477 sätestatud ehk kindlustussumma regulatsiooni eesmärk on üksnes olla maksimaalseks hüvitise summaks, mida aga ei saa võrdsustada kahjustatud eseme väärtusega.¹¹⁴ Seega tuleb magistritöö autori arvates kindlustusandjal oma täitmise

¹⁰⁹ Lahe, J., Luik, O. J. Kindlustusõigus, p. 3.3.2, lk 142.

¹¹⁰ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 426/3.1., lk 48.

¹¹¹ Lahe, J. Viidatud töö, lk 97.

¹¹² Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 426/3.1., lk 48.

¹¹³ HMKo 02.04.2019, 2-18-8230/23, p 64.

¹¹⁴ Samas, p 92.

kohustuse määramisel igal juhul eraldi hinnata tegeliku kahju suurust ja mitte automaatselt lähtuda kindlustussumma ulatusest ja võrdsustada seda kindlustatud eseme kindlustusväärtusega. See aga kinnitab magistritöö autori hinnangul seda, et juhul kui kindlustussumma on kindlustusväärtusest eraldi määratletud ei saa väita, et kindlustusväärtus ja kindlustussumma on ühetähenduslikud terminid kindlustuslepingus, mistõttu tuleb igal juhul eraldi hinnata tegeliku kahju suurust ja mitte automaatselt lähtuda kahju ulatuse määramisel kindlustussumma suurusest ja sellele tuginedes leida, et kindlustuslepingus määratletud kindlustussumma on võrdne kindlustatud eseme kindlustusväärtusega.

Siiski on võlaõigusseaduses sätestatud erandid, mille esinemise korral on kindlustusandja täitmise kohustus suurem, kui lepingus sätestatud kindlustussumma piir. Olavi-Jüri Luik on oma artiklis „Kindlustusvõtja kindlustusjuhtumijärgsed kohustused varakindlustuses“ sedastanud, et kindlustuslepingu sõlmimine aga ei vabasta kindlustusvõtjat kohustusest käituda nii nagu iga mõistlik inimene käituks peale kahju tekkimist. Seega on artikli autori hinnangul kindlustusvõtja esimene kohustus peale kindlustusjuhtumi toimumist kahju ärahoidmise ja kahju vähendamise kohustus alates hetkest, mil ta märkab või pidi märkama, et on tekkinud võimalus ohu realiseerumiseks või on oht juba kahju tekkimise näol realiseerunud. Sellest hetkest alates on kindlustusvõtja kohustatud aga käituma eesmärgipäraselt ehk ta peab oma tegevusega vältima kahju tekkimist või ära hoidma kahju ulatuse suurenemist.¹¹⁵ Kui eespool nimetatud tegevuse tagajärjel tekivad kindlustusvõtjale kulutused on kindlustusandja VÕS § 491 lg 2 kohaselt lisaks tekkinud kahjule kohustatud hüvitama ka kahju ärahoidmise või vähendamise seotud kulud ning seda ka juhul kui eelnimetatud kulud koos kahjuhüvitisega ületaksid kindlustuslepingus sätestatud kindlustussumma. Lisaks eeltoodule on kindlustusandja kohustatud hüvitama ka VÕS § 491 lg 1 alusel kindlustusvõtja poolt kahju kindlakstegemise ja selle suuruse määramisega seoses kantud vajalikud kulud. Ka neid kulutusi tuleb hüvitada juhul, kui need ületavad kindlustussumma.¹¹⁶ Eeltoodut toetab ka PEICL art 14:101, mille kohaselt on kindlustusandja kohustatud tasuma kindlustusvõtjale kõikide õigusabikulude eest, mida viimane on pidanud kandma, ning seda isegi juhul, kui need ületavad kindlustuslepingus sätestatud kindlustussumma.¹¹⁷ Seega leiab magistritöö autor, et kindlustusandja kahju hüvitamise kohustus on oluliselt laiem, kui VÕS § 426 lg 1 esimeses

¹¹⁵ Luik, O. J. Kindlustusvõtja kindlustusjuhtumijärgsed kohustused varakindlustuses – Juridica 9/2017, lk 610.

¹¹⁶ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 426/3.1., lk 48.

¹¹⁷ Heiss, H. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL) 2016. European Journal of Commercial Contract Law 2016-2.

lauses on sätestatud, kuna lisaks tekkinud kahju suurusele, on kindlustusandjal ka täiendav täitmise kohustus, mis ei piirdu üksnes kindlustuslepingus sätestatud kindlustussummaga ning mida käesoleva magistritöö autori hinnangul peaks kindlustusandja kindlustuslepingu sõlmimisel arvesse võtma.

VÕS § 426 lg 2 kohaselt võib kindlustussumma olla määratletud ka muul kujul kui väljamaksusummana. Seda on kinnitanud nii Pärnu Maakohus lahendis 2-12-34954/16¹¹⁸ kui ka Riigikohus lahendis 3-2-1-90-06. Riigikohtu lahendi 3-2-1-90-06 kohaselt võivad kindlustuslepingu pooled kindlustussummas kokku leppida lisaks kindlale summale ka kindlaksmääramise alustest, sh võtta nt kindlustussumma sätestamise aluseks kindlustatud eseme(te) bilansilise soetusmaksumuse. Selline määratlus aga ei pruugi olla mõistlik olukorras, kus eseme soetamisväärtus ajas suureneb ning eseme kahjustumise korral ei piisa kokku lepitud kindlustussummast kui eseme bilansilisest soetamismaksumusest. Juhul, kui kindlustussumma on määratletud muul viisil kui summaliselt, on kindlustusandja siiski kohustatud hüvitama vaid tegelikku kahju ja kindlustussummast suuremat kahju kindlustusandja hüvitama kohustatud ei ole.¹¹⁹ Janno Lahe on leidnud oma artiklis, et kindlustussumma võib olla määratletud ka kindlustusväärtusena kindlustusjuhtumi toimumise hetkel. Selline määratlus võib aga küll raskendada kindlustusandjal võetud riskide hindamist ja kindlustusmaksu määramist, kuid see aitab Janno Lahe hinnangul vähendada ala- ja ülekindlustust. Samuti peaks see Janno Lahe hinnangul aitama kaasa ka kindlustusjuhtumi toimumisel kahju käsitlemist, sest kindlustusandja peab tekkinud kahju suuruse nagunii kindlaks tegema.¹²⁰ Samale järeldusele on jõutud ka VÕS kommenteeritud väljaande autorid, kelle hinnangul ei tohiks samuti tekkida küsimust ala- ja ülekindlustuse kohaldamise kohta juhul kui kindlustussumma määratletakse kindlustusväärtuse kaudu, sest sellisel juhul on kindlustussumma alati sama, mis on kindlustusväärtus. Siiski leiavad ka VÕS kommenteeritud väljaande autorid, et kindlustussumma määratlemine läbi kindlustusväärtuse ei võimalda kindlustusandjal oma riske täies ulatuses alati hinnata, sest kindlustusväärtus, kui asja tegelik väärtus, on ajas muutuv. Samas võib see aga kaitsta kindlustusvõtja huve, sest taoline määratlus annab kindlustusvõtjale kindlustunde, et ta saab kindlustusjuhtumi toimumisel oma kindlustushuvi igal juhul rahuldatud ehk kahjustatud eseme taastatud või asendatud.¹²¹ Magistritöö autor nõustub, et kindlustussumma määratlemine läbi kindlustusväärtuse tagab kindlustusvõtjale kindluse, et

¹¹⁸ PMKo 26.02.2013, 2-12-34954/16, lk 13.

¹¹⁹ RKTko 3-2-1-90-06, p 15.

¹²⁰ Lahe, J. Viidatud töö, lk 97.

¹²¹ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 426/3.2., lk 49.

kindlustusjuhtumi toimumise korral on tema esemete kogumi säilimine kindlustatud samas vääringus, mis oli ta enne kindlustusjuhtumi toimumist. Selline määratlus võib muidugi magistritöö autori hinnangul raskendada kindlustusandja riskide hindamist ja läbi selle kindlustusmakse määramist, mis omakorda võib viia olukorrani, kus kindlustusandja määrab liiga väikese või suure kindlustusmakse kindlustatud eseme eest ning hiljem kindlustusjuhtumi käigus kannab suuremat või väiksemat kahju, kui esmalt riskihindamise käigus ennustati. Juhul, kui kindlustussummat siiski soovitakse võrdsustada kindlustusväärtusega, ei tohiks magistritöö autori hinnangul olla kindlustuslepingus kindlustussumma määratud summaliselt ning kindlustustingimustes kindlustusväärtusena. See võib aga tekitada magistritöö autori hinnangul hiljem segadust kindlustusandja täitmise kohustuse määramisel, kuna ei pruugi olla kindlustuslepingu ja kindlustustingimuste kooskõlalises tõlgendamises selge kummas kindlustussumma määramisest tuleks lähtuda – kas summalisest või kindlustusväärtusest. Juhul kui osapooled sooviksid kindlustussummat määratleda läbi kindlustusväärtuse peaks olema see magistritöö autori hinnangul märgitud nii kindlustuspoliisile kui ka kindlustustingimustesse ning määramine peaks olema läbivalt ühtne. Lisaks viitab magistritöö autori hinnangul VÕS § 426 lg-s 2 sätestatu ka sellele, et juhul kui lepingus on kokku lepitud kindlustussumma kindlaksmääramise alustest ja mitte väljamaksusummas, on siiski tegemist kindlustussummaga ja mitte kokkuleppelise kindlustusväärtusega. Näiteks kui kindlustussummaks loetakse taastamisväärtust on sellisel juhul kindlustusandja täitmise kohustus piiratud kindlustussummaga ehk taastamisväärtusega ja asja väärtuse määramisel tuleb arvesse võtta selle vanust ja amortisatsiooni. Seega on magistritöö autori hinnangul kindlustussumma määramine muul viisil, kui summaliselt, ühelt poolt paindlik regulatsioon, mis annab kindlustusandjale võimaluse vältida ala- ja ülekindlustuse teket ning kaitseb kindlustusvõtja huve, tagades kahjustatud eseme väärtuse ulatuses selle asendamise või taastamise, kuid teisalt paneb kindlustusandja kindlustuslepingu sõlmimisel keerulisemasse olukorda, kuna kindlustusandjale ei ole täielikult teada tema täitmise kohustuse ulatus.

2.2. Kindlustussumma maksimaalse väljamaksusummana (VÕS § 477)

VÕS § 477 sätestab, et kindlustusandja ei ole kohustatud täitma kindlustusvõtjale rohkem, kui on kahju tegelik suurus, isegi kui kindlustussumma on kindlustusjuhtumi toimumise ajal kindlustusväärtusest suurem. VÕS § 477 peamine algallikas on VVG vana redaktsiooni § 55,

kuid uues VVG redaktsioonis sarnast regulatsiooni ei leidu. Saksamaa seaduseandja on teadlikult välja jätnud kindlustusõigusliku rikastumiskeelu, mistõttu on Saksa kehtivas kindlustusõiguses poolte määrata kindlustushüvitise maksimaalne ulatus. Sama põhimõtet tuleks VÕS kommenteeritud väljaande kohaselt jaatada ka Eesti kindlustusõiguses kuivõrd VÕS § 477 regulatsioon on dispositiivne, mistõttu olukorras, kus lepingupooled lepivad kokku VÕS §-st 477 eraldiseisvas kokkuleppes ei ole põhjendatud kindlustusandja täitmise kohustuse range piiramine tegelikult tekkinud kahjuga.¹²² Magistritöö autor nõustub asjaoluga, et VÕS §-s 477 sätestatu on dispositiivne ning pooltevahelise kokkuleppe alusel on võimalik leppida kokku muus kui VÕS §-s 477 sätestatud. Samas leiab magistritöö autor, et VÕS §-st 477 eraldiseisvas kokkuleppes kokku leppimine võib kalduda kõrvale kahju hüvitamise üldisest printsiibist, mis on sätestatud VÕS § 127 lg-s 1. Teisalt on VÕS §-s 127 sätestatu ka dispositiivne ehk pooltel on võimalik kokku leppida, milline kahju ja millises ulatuses see hüvitamisele kuulub.¹²³ Seega leiab magistritöö autor, et kuigi kahju hüvitamise printsiip peaks olema ka kindlustuse üks põhimõtteid ja alustalasid, on oluline hinnata kahjujuhtumi toimumise järgselt kas kindlustusandja ja kindlustusvõtja on kokku leppinud VÕS § 477 sätestatust erinevas kindlustushüvitise maksmise ulatuses või on poolte tahe olnud VÕS § 477 kohaldamine, s.t kindlustussumma piiritlemine kui maksimaalse kindlustushüvitise piirina.

Kindlustusandja on kohustatud kindlustusjuhtumi toimumise korral hindama igal üksikjuhul kindlustusjuhtumi toimumise tõttu tekkinud kahju suurust (VÕS § 489 lg 1)¹²⁴ ning mitte lähtuma kahju ulatuse määramisel ainuüksi kindlustuslepingus määratletud kindlustussummast.¹²⁵ Teatud juhtudel võib olla tegelik kahju kindlustussummast suurem või väiksem. Kui kahju suurus on väiksem kui kindlustussumma ei ole VÕS § 477 tulenevalt kindlustusandja kohustatud täitma kindlustusvõtjale rohkem, kui on määratud kahju suurus¹²⁶. Juhul, kui kindlustusjuhtumi toimumise tagajärjel tekkinud kahju on kindlustussummast suurem, piirneb kindlustusandja täitmise kohustus kindlustuslepingus märgitud kindlustussummaga. Seega olenemata sellest, mis kujul on kindlustussumma lepingusse määratletud, kas summana või mõnel muul viisil, ei pea kahjukindlustuse korral kindlustusandja hüvitama kokku lepitud kindlustussummast suuremat tegelikku kahju¹²⁷ ehk

¹²² Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 477/2, lk 187.

¹²³ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Sein, K. Võlaõigusseadus I: kommenteeritud väljaanne. Juura: Tallinn 2021. Arvutivõrgus: <https://volaoigusseadus-i.juuraveeb.ee> (loetud 29.03.2022). VÕS § komm 127/5.

¹²⁴ Lahe, J., Luik, O. J. Kindlustusõigus, p 3.3.2., lk 142-143.

¹²⁵ Lahe, J. Viidatud töö, lk 97.

¹²⁶ Lahe, J., Luik, O. J. Kindlustusõigus, p. 3.3.2., lk 142-143.

¹²⁷ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 426/3.3., lk 50.

kindlustusandja täitmise kohustus ei saa olla suurem, kui on tegelik kahju suurus.¹²⁸ Viru Maakohus lahendis 1-14-10049/95 jõudis samuti seisukohale, et kindlustusandja peab igal üksikjuhul juhul hindama kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju, mitte üksnes lähtuma kindlustussumma suurusest ja võtma seda aluseks hüvitise määramisel.¹²⁹ Magistritöö autor nõustub eeltoodud seisukohtadega ning leiab, et kindlustusandja täitmise kohustuse ulatus, juhul kui pooled on VÕS §-s 477 sätestatus kokku leppinud, on igal juhul piiritletud kindlustussummaga, olenemata sellest, kuidas on kindlustussumma kindlustuslepingus määratletud ning isegi juhul kui tegelik kahju osutub kindlustusjuhtumi toimumise järgselt suuremaks kui kindlustussumma. Magistritöö autor leiab, et eeltoodu ennetamiseks peaks kindlustusvõtja kindlustuslepingu sõlmimise hetkel korrektselt määratlema kindlustada sooviva eseme väärtuse ehk kindlustusväärtuse, mille alusel oleks kindlustusandjal võimalik kindlustuslepingus sätestada kindlustussumma, mis vastaks kindlustatud eseme väärtusele ja tagaks kindlustusjuhtumi järgselt kindlustusvõtja vara koosseisu säilimise. Kindlustusväärtuse määramisel peaks magistritöö autori arvates appi tulema kindlustusvõtjale kindlustusandja ning selgitama tulenevalt oma selgitamiskohustusest KindlTS § 5 lg 1 alusel, mis on kindlustusväärtus ja millist tähendust omab see kindlustussumma määramisel ning hiljem kindlustushüvitise maksmisel.

Riigikohtu lahendi 3-2-1-104-07 asjaolude kohaselt sõlmiti kodukindlustuse leping, kus määrati kindlustusriskide hind summaliselt ning kindlustusväärtuseks taastamisväärtuse. Kindlustusjuhtumi tagajärjel kindlustatud hoone hävis täielikult.¹³⁰ Kindlustuspoliisil oli märgitud kindlustussummaks ja hüvitispiiriks 500 000 krooni juhul, kui kindlustusjuhtum saabub tule tagajärjel.¹³¹ Kindlustusandja oli täitmise kohustuse kindlaksmääramisel arvesse võtnud hoone kulumit 16,7% ning lisaks oli hoone kindlustusandja hinnangul ülekindlustatud, kuna selle tegelik taastamisväärtus ehk kindlustusväärtus oli väiksem kui kindlustuslepingus märgitud kindlustussumma. Kindlustusvõtja sõnul oli hoone taastamisväärtus suurem kui kindlustuslepingus kokku lepitud kindlustussumma, mistõttu on kindlustusandja kohustatud hüvitama kindlustusvõtjale kokkulepitud kindlustussumma piires.¹³² Riigikohtu hinnangul tuleb VÕS § 477 tõlgendada selliselt, et kindlustusandja täitmise kohustuse määramisel tuleb

¹²⁸ HMKo 31.10.2012, 2-11-38545/10, p 18. Samale järeldusele on jõudnud ka Riigikohus lahendis 3-2-1-104-07, p-s 12.

¹²⁹ VMKo 09.09.2015, 1-14-10048/95, lk 19.

¹³⁰ RKTko 3-2-1-104-07, p 1.

¹³¹ Samas, p 4.

¹³² Samas, p 2.

kindlustusandjal hinnata igal üksikjuhul kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju suurust ehk kindlustusandja täitmise kohustus on piiratud kahju tegeliku suurusega ja seda isegi juhul kui kahju tegelik suurus ehk kindlustusväärtus on väiksem kui maksimaalne väljamaksusumma ehk kindlustussumma. Kindlustusandja ei ole seega kohustatud lähtuma kindlustusjuhtumi toimumisel oma kohustuse täitmisel ainult kindlustuslepingus määratud kindlustussummast. Samuti leidis kohus, et VÕS § 477 on rakendatav ka ülekindlustuse juhtudel. Lisaks eeltoodule tuvastas Riigikohus, et kindlustussumma ei olnud antud juhul kindlustuslepingu järgi määratletud VÕS § 426 lg-st 2 tulenevalt muul kujul, kui maksimaalse väljamaksusummana.¹³³ Eeltoodud Riigikohtu lahendist järeldab magistritöö autor seda, et kindlustussumma, kui kindlustusandja maksimaalse täitmise kohustuse ulatus (VÕS § 426 lg 1), ei ole kindlustusandja täitmise kohustuse määratlemisel lähtesummaks, mida kindlustusandja on kohustatud iga kindlustusjuhtumi puhul välja maksma. Kui kindlustusandja hakkab määratlema oma täitmise kohustuse ulatust, tuleks magistritöö autori hinnangul kindlustusandjal esmalt selgeks teha tegelik kahju ning alles seejärel hinnata, kas kahju suurus on suurem või väiksem kokkulepitud kindlustussummast. Kui tegelik kahju on väiksem, kui kindlustussumma, on kindlustusandja kohustatud hüvitama kindlustusandjale tegeliku kahju, ning kui kindlustussumma on väiksem kui tegelik kahju, on kindlustusandja kohustus VÕS § 477 alusel piiritletud kindlustussummaga.

Kindlustushüvitise määramise võrdsustamist kahju hüvitamise üldprintsipiidega on käsitletud Tartu Ringkonnakohtu lahendis nr 2-09-38731/60, mille asjaolude kohaselt said kindlustusjuhtumi tagajärjel kahjustada kindlustusvõtjale kuuluvad raamatud. Kindlustusvõtja tasus kindlustusvõtjale kindlustushüvitist 281 297 krooni vastavalt kindlustuslepingule ning võttis raamatud enda valdusse. Kindlustusandja teostas peale üleandmist raamatute osas ülevaatuse ning leidis, et hüvitatud raamatud olid suures osas kahjustamata, sh ilmnes, et ülevõetud raamatute nimistu ja arv erinesid kindlustusvõtja poolt edastatud arvelevõtmise-mahakandmise aktist. Kindlustusandja fikseeris ülevaatuse tulemusel, et kindlustusvõtjal oli õigus kindlustushüvitisele 281 287 krooni asemel 46 252 krooni.¹³⁴ Maakohus oli seisukohal, et VÕS § 476 lg 1 ja § 477 eesmärgiks on määratlema kindlustusandja täitmise kohustuse ulatus selliselt, et makstav hüvitis peaks asetama kindlustusvõtja samasugusesse varalisse olukorda, milles ta oleks olnud siis kui kindlustusjuhtumit ei oleks toimunud ehk kindlustusandja täitmise

¹³³ RKTko 3-2-1-104-07, p 12.

¹³⁴ TrtRnKo 26.03.2012, 2-09-38731/60, p 1.

kohustuse ulatus piirneb kahju tegeliku suurusega ning kindlustusvõtja ei tohi kindlustusjuhtumi toimumise järgselt alusetult rikastuda. Maakohtu hinnangul tuleb lisaks eelpool nimetatud sätetele juhinduda kindlustushüvitise määramisel ka kahju hüvitamise üldeesmärgist vastavalt VÕS § 127 lg-le 1.¹³⁵ Tartu Ringkonnakohus nõustus maakohtu hinnanguga ning leidis samuti, et VÕS § 477 eesmärgiks on piiritleda kindlustusandja täitmise kohustuse ulatust kahju tegeliku suurusega ning välistada võimalus, et kindlustusvõtja kindlustusjuhtumi järgselt rikastuks. Sama põhimõte tuleneb Tartu Ringkonnakohtu hinnangul ka VÕS § 127 lg-st 5, mille kohaselt ei tohi kannatanu rikastada kahju hüvitamise kohustuse läbi. Seega on Tartu Ringkonnakohtu hinnangul kindlustusandjal VÕS § 1028 tuginedes õigus kindlustusvõtjalt tagasi nõuda hüvitatud kahju suurus, mis ületas tegeliku kahju suuruse ehk kui tegelik kahju on väiksem kui esmalt hüvitatud kahju, tuleb kindlustusvõtjal enamsaadud hüvitis tagastada alusetu rikastumise tõttu.¹³⁶ Samale järeldusele on jõudnud nii Harju Maakohus lahendis nr 2-13-25110/47¹³⁷ ja Tallinna Ringkonnakohus lahendis 2-15-3685/45¹³⁸. Magistritöö autor nõustub eeltoodud kohtupraktikaga, kui võrd kindlustuse üks peamisi eesmärgi on kahju saanud kindlustusvõtja asetamine olukorda, milles ta oli enne kindlustuslepingu sõlmimist. Seega tuleks magistritöö autori hinnangul kohaldada kahju ulatuse määramisele lisaks VÕS § 127 sätestatule ka VÕS § 132 sätestatud ja kahjustatud eseme hüvitise määramise korral lähtuda ka kahjustatud eseme seisundist enne kindlustusjuhtumit ning vajadusel hüvitist, võrreldes uue esemega, vähendada kahjustatud eseme amortisatsiooni võrra. Alusetu rikastumisega on VÕS kommenteeritud väljaande kohaselt tegemist juhul, kui üks lepingu osapooltest täidab oma kohustust nõuetekohaselt ja teine pool tasub aga kohustuste täitmise eest rohkem, kui ta oleks lepingu alusel pidanud ning sellisel juhul puudub enamakstud osas lepingupoolel, kellele see summa tasuti, soorituseks õiguslik alus ning teine lepingupool, kes selle summa tasus, saab selle enamakstud tasu eest tagasi nõuda VÕS § 1028 alusel.¹³⁹ VÕS § 1032 sätestab, et VÕS § 1028 lg-s 1 nimetatud juhul võib üleandja saajalt tagasi nõuda saadu ja sellest saadud kasu. Üleantud eseme hävimise, äratarvitamise, kahjustumise või äravõtmise korral võib nõuda ka selle eest hüvitisena omandatu väljaandmist. Lisaks eeltoodule on Age Värvi oma artiklis „*Restitution of Performances after Avoidance of Contracts under the CESL and Estonian Law*“ leidnud, et

¹³⁵ TrtRnKo 26.03.2012, 2-09-38731/60, p 4.

¹³⁶ Samas, p 8.1.

¹³⁷ HMKo 16.04.2015, 2-13-25110/47, p 27.

¹³⁸ TlnRnKo 06.03.2017, 2-15-3685/45, p 56.

¹³⁹ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Sein, K. Võlaõigusseadus IV: kommenteeritud väljaanne. Juura: Tallinn 2021. Arvutivõrgus: <https://volaoigusseadus-iv.juuraveeb.ee> (loetud 29.03.2022), VÕS § 1028/3.1.3.

VÕS § 1032 lg 1 alusel on võimalik ka kindlustushüvitist või kahjuhüvitist nõuda tagasi eseme hävimise, äratarvitamise, kahjustumise või äravõtmise korral.¹⁴⁰ Seega nõustub magistritöö autor nii kohtute kui ka eeltoodud artikli auroti seisukohaga selles osas, et kindlustusandjal on õigus VÕS § 1028 ja VÕS § 1032 lg 1 alusel enamakstud hüvitist tagasi nõuda.

VÕS § 477 sätestatu aga ei kohaldu juhul, kui kindlustusandja ja kindlustusvõtja on kokku leppinud erikokkuleppes, nt on kindlustuslepingus määratud kokkuleppeline kindlustusväärtes (VÕS § 480). Sellisel juhul ei saa kindlustusandja VÕS § 477 alusel oma täitmise kohustuse ulatuse kindlaksmääramisel lähtuda ainult tegelikust kahjust või kindlustussummast, vaid tal tuleb juhinduda kokkuleppelisest kindlustusväärtesest, mis võib teatud juhtudel olla suurem kui tegelikult tekkinud kahju. Samuti ei ole kindlustusandja VÕS §-le 477 tuginemine võimalik ka olukorras, kus kindlustusandja on lubanud nt hüvitada kasutatud kindlustusasja hävimisel uue asja soetamise kulud.¹⁴¹ Seega leiab magistritöö autor, et kindlustusandja peaks enne täitmise kohustuse ulatuse kindlaksmääramist hindama, kas kindlustuslepingu pooled on kokku leppinud kokkuleppelises kindlustusväärteses või mitte ning seejärel määrama täitmise kohustuse ulatuse vastavalt sellele, milles on kindlustuslepingu osapooled kokku leppinud.

VÕS § 489 lg 2 kohaselt on aga kahju suuruse kindlakstegemise ehk täitmise kohustuse ulatuse määramise kohustus kindlustusandjal. Seega on kindlustusandja kohustatud kindlustusjuhtumi järgselt ka koheselt fikseerima lisaks tekkinud kahjule ka kahju ulatuse, mistõttu on kahju ulatuse tõendamiskoormis kindlustusandjal.¹⁴² Kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse hindamisel on Harju Maakohus lahendis nr 2-11-23338/25 jõudnud seisukohale, et tuginedes VÕS §-le 477 on kindlustusandjal oma täitmise kohustuse kindlaksmääramisel õigus lähtuda madalaimast hinnapakumisest vaatamata sellele, et kindlustusvõtja soovib kahjustatud eset parandada kallima teenusepakkuja juures oma mugavusest lähtudes.¹⁴³ Lisaks eeltoodule leidis Tartu Maakohus lahendis nr 2-18-2684/8, et VÕS § 477 alusel tuvastatav kahju peab olema ka põhjendatav ning vastama kindlustusjuhtumi eelsele olukorrale.¹⁴⁴ Samale järeldusele on jõudnud ka Harju Maakohus lahendis 2-18-8230/23 ning lisanud, et hüvitise maksimaalne

¹⁴⁰ Värvi, A. Restitution of Performances after Avoidance of Contracts under the CESL and Estonian Law – Juridica International XX/2013. Arvutivõrgus: https://www.juridicainternational.eu/article_full.php?uri=2013_XX_41_restitution-of-performances-after-avoidance-of-contracts-under-the-cesl-and-estonian-law (loetud 26.04.2022), p 3.2.3.

¹⁴¹ Varul, P. jt. (koost.) VÕS kumm § 477/3.1., lk 188.

¹⁴² TMKo 04.02.2019, 2-18-10092/11, p 8.

¹⁴³ HMKo 25.05.2012, 2-11-23338/25, p 26.

¹⁴⁴ TMKo 07.05.2018, 2-18-2684/8, lk 4.

piirmäär ei tohiks mõjutada kindlustusandja täitmise kohustuse alust VÕS § 76 lg 1 ja § 423 lg 1 tähenduses, vaid üksnes rahalist mahtu.¹⁴⁵ Eeltoodust tulenevalt leiab magistritöö autor, et kuna kindlustusandjal lasub kahju ulatuse tõendamiskoormis, siis on kindlustusandjal õigus valida kuidas ja millega ta oma täitmise kohustuse ulatust tõendab, sh nt lähtuda madalaimatest hinnapakumustest, materjalidest jne, ning kindlustusvõtjal sealjuures ei ole õigust tugineda kallimale hinnapakumisele üksnes oma mugavusest lähtuvalt, kuna tuvastav kahju ulatus peab olema põhjendatud. Kui kindlustusvõtja leiab, et kindlustusandja poolne hindamine täitmise kohustuse ulatuse osas ei vasta kindlustusjuhtumieelsele olukorrale ning kahju ulatus on määratletud ebaõiglaselt, on tal võimalik esitada oma hinnang kahju ulatusele. Lisaks nõustub magistritöö autor eeltooduga selles osas, et kindlustussumma kui maksimaalne hüvitispiir on vaid mõõde hindamaks kindlustusandja täitmise kohustuse ulatust, mitte aga selle olemasolu.

Kindlustussummal on ka tähendus mitmekordse kindlustuse korral.¹⁴⁶ Mitmekordse kindlustuse korral saab kindlustusvõtja nõuda igalt kindlustusandjalt kahju hüvitamist vastavalt sellele kindlustussummale, milles on kindlustusvõtja ja kindlustusandja omavahelises lepingus kokku leppinud, kuid ta ei saa nõuda rohkem kui tegelikult tekkinud kahju.¹⁴⁷ Kindlustusandjad vastutavad omavahelises suhtes aga osavastutuse põhimõtte alusel, proportsionaalset vastavalt sellele osale kahjust, mille ta peab kindlustusvõtjale hüvitama kindlustuslepingu alusel. Kui aga üks kindlustusandjatest vabaneb kindlustusvõtja ees oma täitmise kohustusest ei ole teisel kindlustusandjal õigust nõuda täitmise kohustusest vabanenud kindlustusandjalt tema osa tasumist.¹⁴⁸ Seega leiab magistritöö autor, et kindlustussumma omab mitmekordse kindlustuse puhul tähtsust nii kindlustusvõtja ja kindlustusandjate vahelises suhtes, kui ka kindlustusandjate omavahelises suhtes, määrates ära väliselt ehk kindlustusvõtja suhtes maksimaalse väljamaksusumma ning sisemiselt ehk kindlustusandjate endi suhtes proportsionaalse osa oma hüvitiskohustusest.

Mitmekordse kindlustuse esinemise korral vastutavad kindlustusandjad solidaarvõlgnikena. Kindlustusvõtjal on aga õigus nõuda kindlustusandjalt kahju hüvitamist vaid enda ja selle kindlustusandja vahelises lepingus sätestatud kindlustussumma ulatuses. Mõlemalt kindlustusandjalt võib kindlustusvõtja siiski nõuda kahju hüvitamist vaid tekkinud kahju

¹⁴⁵ HMKo 02.04.2019, 2-18-8230/23, p 64.

¹⁴⁶ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 426/3.3., lk 50.

¹⁴⁷ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 489/3.2., lk 207.

¹⁴⁸ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 486/3.3., lk 207.

ulatuses. Kui üks kindlustusandja hüvitab kogu kahju on tal õigus hiljem esitada tagasinõue teise kindlustusandja vastu vastavalt tema kindlustuslepingus sätestatud kindlustussumma ja hüvitamisele kuuluva summa suhte osas.¹⁴⁹ Eeltoodut toetab ka kohtupraktika. Tallinna Ringkonnakohtu lahendis nr 2-17-15908/25 on kohus seisukohal, et veduki ja haagise kindlustamist, kui sisuliselt sama riski vastu kindlustamist, saab pidada mitmekordseks kindlustuseks VÕS § 486 tähenduses. Sellisel juhul vastutavad kindlustusandjad kahju hüvitamise eest solidaarvõlgnikena ning kindlustusandja täitmise kohustuse ulatus on VÕS § 486 lg 2 kohaselt kuni tema poolt lepingu järgi maksmisele kuuluva kindlustussummani. Kindlustusvõtja ei või sellises olukorras siiski nõuda rohkem hüvitist, kui tegelikult tekkinud kahju väärtuses. Omavahel vastutavad aga kindlustusandjad selles ulatuses, mida igaüks neist peaks maksma kindlustusvõtjale vastavalt kindlustuslepingule (VÕS § 486 lg 3).¹⁵⁰ Samale järeldusele on jõudnud ka Tartu Maakohus lahendis 1-18-9091/99, kus kohus leidis, et kindlustusandja vastutab mitmekordse kindlustuse puhul kindlustusvõtja ees vastavalt lepingu järgi maksmisele kuuluva kindlustussumma ulatuses, kuid kindlustusvõtjal ei ole õigus nõuda kindlustusandjalt rohkem, kui on tekkinud kahju suurus.¹⁵¹ Eeltoodust tulenevalt leiab magistritöö autor, et ka mitmekordse kindlustuse korral on kindlustusandja täitmise kohustus siiski vastavalt VÕS § 477 piiritletud tegeliku kahju suurusega kindlustussumma ulatuses ning seda ka juhul, kui kindlustusandja, kes on maksnud kindlustushüvitist rohkem, kui on tegelikult tekkinud kahju, esitab tagasinõude teisele kindlustusandjale – tagasinõude saanud kindlustusandjal on magistritöö autori hinnangul õigus tugineda VÕS §-s 477 sätestatud ning keelduda hüvitise maksmisest summas, mis ületab tegeliku kahju.

Janno Lahe on oma artiklis leidnud, et juhul, kui selgub, et kindlustusvõtja on sõlminud mitmekordse kindlustusega lepingud rikastumise eesmärgil enne kindlustushüvitise väljamaksmist, on kindlustusandjal õigus tugineda lepingu tühisusele (VÕS § 486 lg 4 I lause). Kui aga kindlustusvõtja pahatahtlikkus selgub peale kindlustushüvitise väljamaksmist, on Janno Lahe hinnangul kindlustusandjal õigus nõuda hüvitist kindlustusvõtjalt tagasi alusetu rikastumise sätete alusel (VÕS § 1028 jj). Samuti on Janno Lahe oma artiklis seisukohal, et mitmekordse kindlustuse tekkimiseks ei ole eeldust, et kindlustussummad peaksid kindlustusväärtust ületama oluliselt.¹⁵² Magistritöö autor nõustub eeltoodud seisukohtadega.

¹⁴⁹ Lahe, J. Viidatud töö, lk 102.

¹⁵⁰ TlnRnKo 17.10.2018, 2-17-15908/25, p 11.4.

¹⁵¹ TMKo 05.06.2019, 1-18-9091/99, lk 22.

¹⁵² Lahe, J. Viidatud töö, lk 102.

3. KINDLUSTUSVÄÄRTUSE JA KINDLUSTUSSUMMA SEOS

3.1. Kindlustusväärtuse ja kindlustussumma eristamine kindlustuslepingus

Magistritöö autori hinnangul tõusetub peamine probleem kindlustusandja täitmise kohustuse määramisel siis kui kindlustussumma ja kindlustusväärtus on läbiseigi määratletud kindlustuslepingus ehk kindlustussummat defineeritakse läbi kindlustusväärtuse ja vastupidi, kindlustusväärtusele antakse muu väärtuse määratlus, kui VÕS § 479 lg 2 ja 3 on seda ette näinud, ning kokkuleppelise kindlustusväärtuse tuvastamine kindlustuslepingus ei ole osapooltele selge. Kõike eeltoodud uurib magistritöö autor käesolevas alapeatükis kohtupraktika ja turupraktika näitel.

Kõige määravam kohtulahend magistritöö autori hinnangul kokkuleppelise kindlustusväärtuse eristamisest mittekokkuleppelisest kindlustusväärtusest ja kindlustussummast ning kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse määramisest on Riigikohtu lahend nr 3-2-1-133-12, mille asjaolude kohaselt sõlmiti osapoolte vahel kindlustusleping väidetava kokkuleppelise kindlustusväärtusega 2 200 000 krooni (ca 140 605. 63 eurot). Kindlustusjuhtumi tagajärjel põles kindlustatud hoone maha. Kindlustusandja hüvitas hoone täishävingu vaid osaliselt, s.t kokkulepitud kindlustusväärtusega võrreldes 15,62 % ulatuses väites, et lisaks asjaolule, et hoones kedagi ei elanud, oli hoone kulum 67 %. Kindlustusvõtja hinnangul ei saanud hoone kulumit aga arvesse võtta, kuna pooled olid kokku leppinud kokkuleppelises kindlustusväärtuses. Kindlustusandja hinnangul oli hoone tegelik väärtus väiksem kui kokkulepitud kindlustusväärtus, kuna kindlustusvõtja oli kindlustusandjale lepingu sõlmimise hetkel esitanud valeandmeid, mis tõstsid hoone väärtust ja seega ka kokkuleppelist kindlustusväärtust kõrgemaks tegelikust hoone väärtusest. Seega tuleks kindlustusandja hinnangul lähtuda tegelikust kindlustusväärtusest.¹⁵³ Kindlustuspoliisil nr 40239234 oli märgitud kindlustatud hoone kindlustussummaks 2 200 000 krooni. Poliisi märkuste lahtis oli kindlustusandja sätestanud, et kindlustussumma vastab kindlustusväärtusele, mistõttu alakindlustust ei arvestata. Kindlustusandja üldtingimuste § 8 lg 1 järgi on kindlustusväärtuseks hoone taastamisväärtus, millest võidakse maha arvestada kulum, kui see on suurem kui 30% taastamisväärtusest.¹⁵⁴ Riigikohtu hinnangul aga ei saa lugeda kindlustussummat kokkuleppeliseks kindlustusväärtuseks juhul, kui pooled on kokku leppinud alakindlustuse kohaldamata jätmises või juhul, kui kindlustussummat võrdsustatakse kindlustusväärtusega.

¹⁵³ RKTko 3-2-1-133-12, p 1-2.

¹⁵⁴ RKTko 3-2-1-133-12, p 6.

VÕS § 480 lg 1 kohaselt on kokkuleppelise kindlustusväärtusega tegemist juhul, kui kindlustuslepingu pooled määravad kokkuleppel eelnevalt kindlustusväärtuse kindla summana. Samuti ei ole Riigikohtu hinnangul kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral igal juhul kindlustusvõtjal õigus nõuda hüvitist, mis vastab hoone taastamise maksumusele ja millest ei ole maha arvatud hoone vanust ja amortisatsiooni. Eeltoodut saab arvestada vaid juhul, kui kindlustuslepingu pooled oleksid sõlminud VÕS § 480 lg-s 4 sätestatud kokkuleppe. VÕS § 480 lg 4 sätestab, et ehitise kindlustamise korral võivad lepingupooled ehitise kindlustusväärtusena kokku leppida kindlustatud ehitise taastamise maksumuses. Kui sellises kokkuleppes on pooled kokku leppinud ja see on selgelt tuvastatav, siis on võimalik kindlustusvõtjal nõuda kindlustusandjalt summat, mis on vajalik samaväärse hoone taastamiseks ning millest ei ole maha arvatud hoone vanust ega amortisatsiooni. Kui osapooled on kokku leppinud kindlustussummas, piirdub kindlustusandja täitmise kohustus üksnes maksimaalse väljamaksusummaga ehk kindlustussummaga ja VÕS §-ga 477, mille kohaselt on kindlustusandja kohustatud täitma kindlustusandjale vaid kahju tegeliku suuruse ja isegi juhul kui kindlustussumma on kindlustusjuhtumi toimumise ajal kindlustusväärtusest suurem, ning kindlustushüvitise määramisel peab kindlustusandja VÕS § 479 lg-st 1 ja § 479 lg-st 3 lähtuvalt arvestama ehitise kohaliku ehitusväärtusega, millest on maha arvatud ehitise seisund ehk eelkõige selle vanust ja amortisatsiooni arvestav mõistlik summa. Kui pooled on kokku leppinud VÕS § 480 lg-s 4 sätestatus, siis peab kindlustusandja täitmise kohustuse kindlaksmääramisel lähtuma üksnes ehitise taastamise kuludest ning mitte arvestama ehitise vanuste aga amortisatsiooni.¹⁵⁵

Magistritöö autor nõustub eeltoodud Riigikohtu seisukohtadega, et kindlustussumma võrdsustamine kindlustusväärtusega ei tähenda automaatselt kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist, kuna osapoolte vahel VÕS §-s 480 nimetatud kokkuleppe sõlmimine peab olema tuvastatav ehk ei piisa asjaolust, et kindlustatud eseme kindlustusväärtus on kindlustusandja tingimustes märgitud näiteks taastamisväärtusena ning kindlustuslepingut tõendaval dokumendil ehk poliisil ei ole VÕS §-s 480 sätestatud kokkuleppet kajastatud. Seega on magistritöö autori hinnangul oluline, et kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamiseks VÕS § 480 lg 1 ja lg 4 alusel on vaja pooltel selles eraldi kokku leppida ning see peab olema tuvastatav poliisi ja mitte ainult kindlustusandja tingimustes. Magistritöö autor nõustub ka Riigikohtu seisukohaga selles osas, et juhul, kui kindlustuslepingu pooled ei ole

¹⁵⁵ RKTko 3-2-1-133-12, p 23.

ehitise kindlustamisel selgelt kokku leppinud VÕS § 480 lg-s 4 sätestatud kokkuleppelises kindlustusväärtuses, on kindlustusandjal õigus täitmise kohustuse kindlaksmääramisel arvestada ehitise seisundit, s.t amortisatsiooni ja vanust. Juhul kui kokkuleppelises kindlustusväärtuses on pooled kokku leppinud, siis on kindlustusandja täitmise kohustuse määramisel kohustatud lähtuma ainult ehitise taastamisväärtusest ning ehitise seisundit ei saa kindlustusandja arvestada. Lisaks Riigikohtu seisukohale leiab magistritöö autor, et kokkuleppelise kindlustusväärtuse puhul tuleb siiski kindlustatud eseme amortisatsiooni ja vanust arvesse võtta. Kuigi see on sõnaliselt välistatud VÕS § 480 lg-s 4 leiab magistritöö autor, et hoone väärtuse vähenemise arvestamine on kajastatud siiski võlaõigusseaduse VÕS § 480 lg-s 3 ehk tegeliku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse erinevuse kaudu. Seega kui kahjustada saanud ese on siiski väga amortiseerunud ning selle tegelik kahju ehk väärtus peale kindlustusjuhtumit on kokkulepitud kindlustusväärtusest oluliselt erinev tuleb siiski lähtuda tegelikust kindlustusväärtusest ehk tegelikust kahjust. See omakorda on kooskõlas magistritöö autori hinnangul ka kahju hüvitamise üldise põhimõttega VÕS § 127 ja § 132 kohaselt ning seda tuleks VÕS § 480 lg 1 ja lg 4 tõlgendamisel arvesse võtta. Samale järeldusele jõudis ka Harju Maakohus lahendis nr 2-12-56396/11, kus kohtu hinnangul kohaldatakse VÕS § 477 samal viisil, st kahju suuruse arvutamisel lähtutakse üksnes taastamise kuludest ning kindlustusandja ei ole kohustatud täitma rohkem kui on kahju tegelik suurus ka juhul kui pooled on kokku leppinud kokkuleppelises kindlustusväärtuses.¹⁵⁶

Ka Euroopa kindlustuslepinguõigust käsitlev PEICL-i tõlgendamise grupp on jõudnud seisukohale, et ainuüksi kindlustussumma määratlemisel ei saa rääkida sellest, et osapooled oleksid kokku leppinud kindlustusväärtuses. Selleks, et määratleda kas tegemist on kokkuleppelise kindlustusväärtusega, tuleb hinnata poolte tahet objektiivselt.¹⁵⁷ Samal arvamusel on ka VÕS kommenteeritud väljaande autorid, kelle hinnangul võib väita, et kui poliisil on märgitud kindlustusväärtusena ehitise taastamine, ei tähenda see seda, et tegemist oleks VÕS § 480 lg 4 kokkuleppega. Selleks, et VÕS § 480 lg 4 kohalduks on vaja, et sellekohane kokkulepe oleks poliisil selgesõnaliselt välja toodud ning¹⁵⁸ Harju Maakohus on lahendis 2-15-4001/117 leidnud, et kindlustussumma võrdsustamine kindlustusväärtusega ei tõenda VÕS § 480 lg 4 kokkuleppe olemasolu, mistõttu ei saa tuletada kindlustusväärtuse

¹⁵⁶ HMKo 28.05.2013, 2-12-56396/11, p 55.

¹⁵⁷ Project Group: Restatement of European Insurance Contract Law. Chairman: H. Heiss. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL) 2009, lk 234 (C6).

¹⁵⁸ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 477/3.1., lk 188.

kokkulepet ka sellest, kui kindlustussumma kattub kindlustusväärtusega.¹⁵⁹ Ka Riigikohus on lahendis 3-2-1-155-05 leidnud, et kindlustussumma ja kindlustusväärtus on erinevad mõisted¹⁶⁰ ning poliisil ja tüüptingimustes sätestatud erinevuste korral tuleb Riigikohtu hinnangul tuvastada, kas pooled on poliisil kokku leppinud teisiti kui on sätestatud tüüptingimustes.¹⁶¹ Magistritöö autor nõustub ka siinkohal eeltoodud seisukohtadega ning leiab, et kokkuleppe tuvastamine on oluline osa kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamisest ning ainuüksi taastamisväärtuse märkimine kindlustusväärtusena kindlustusandja kindlustustingimustes ei ole käsitletav kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimisena. Samuti leiab eeltoodust tulenevalt magistritöö autor, et juhul, kui poliisile on märgitud kindlustussumma ja ei ole märgitud kindlustusväärtust või on märgitud kindlustusväärtus ja ei ole märgitud kindlustussummat, ei saa väita, et kindlustusväärtuse või -summa puudumisel asendaks üks teisega ehk poliisile märgitud kindlustussummat ei saa võrdsustada kindlustusväärtusega ja kindlustusväärtust ei saa võrdsustada kindlustussummaga. Seega leiab magistritöö autor, et esmalt tuleb hinnata, kas poliisil ja kindlustusandja tüüptingimustes sätestatu on erinev või sarnane. Kui leidub erinevusi, siis tuleb magistritöö autori hinnangul lähtuda poliisil sätestatust, kuna poliis on VÕS § 434 lg 1 kohaselt kindlustuslepingu sõlmimist tõendav dokument ning kõik kindlustusandja ja kindlustusvõtja vahelised kokkulepped peavad olema kajastatud poliisil.

Tüüptingimuste käsitlemist kui kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist on aga kohtupraktikas tõlgendatud ka teisiti. Näiteks on Tartu Ringkonnakohus leidnud lahendis 2-17-4096/29, et kuna kindlustuslepingu sõnastuse kohaselt leppisid osapooled kokku, et ehitise kindlustusväärtuseks on ehitise taastamisväärtus summas 70 000 eurot, on kohtu hinnangul eelpool nimetatud kokkuleppe alusel tegemist kokkuleppelise kindlustusväärtusega VÕS § 480 lg 4 tähenduses. Kohus on põhjendanud seda sellega, et kindlustusandja kindlustustingimuste kohaselt on ehitise kindlustusväärtuseks taastamisväärtus ehk vajalikud kulutused ehitise esialgsel kujul taastamiseks ning pooled on lepingus kokku leppinud üksnes taastamisväärtuse maksimaalses summas.¹⁶² Samale järeldusele on jõudnud ka Tallinna Ringkonnakohus lahendis 2-14-58313/31¹⁶³ ja Pärnu Maakohus lahendis 2-12-34954/16.¹⁶⁴ Tüüptingimustes

¹⁵⁹ HMKo 26.06.2018, 2-15-4001/117, lk 5.

¹⁶⁰ RKTko 3-2-1-155-05, p 17.

¹⁶¹ Samas, p 19.

¹⁶² TRnKo 17.01.2019, 2-17-4096/29, p 10.

¹⁶³ TlnRnKo 06.06.2017, 2-14-58313/31, p 18 ja 35.

¹⁶⁴ PMKo 26.02.2013, 2-12-34954/16, lk 13.

sätestatu tõlgendamine kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimisena on aga magistritöö autori hinnangul vastuolus Riigikohtu lahenditega 3-2-1-133-12 ja 3-2-1-155-05. Lisaks Riigikohtu seisukohtadele on selline tõlgendamine ka magistritöö autori hinnangul vastuolus tüüptingimuste käsitlemise ning VÕS § 480 sätestatuga. Tüüptingimus ei ole VÕS § 35 lg 1 definitsiooni kohaselt lepingutingimus juhul, kui seda oleks võimeline mõjutama pool, kelle suhtes seda tingimust rakendatakse. Tüüptingimuse sisu mõjutamise võimalus puudub eelkõige siis, kui tüüptingimus on eelnevalt välja töötatud eesmärgiga seda tingimust kasutada mitmes tulevikus sõlmitavas lepingus. VÕS kommenteeritud väljaande kohaselt võib ka juba tingimuse sisu või välise vormi alusel eeldada, et tegemist on tüüptingimusega, nt kindlustuslepingute üldtingimused. Selleks, et väita, et tegemist ei ole tüüptingimusega, peab olema võimalik tuvastada, et pooled rääkisid lepingutingimuses eraldi läbi ja poolel kelle suhtes seda tingimust kasutatakse, on võimalik kuidagi seda tingimuse sisu mõjutada.¹⁶⁵ Kuna magistritöö autori teadmiste kohaselt koostab kindlustusandja kindlustuslepingule kohalduvad tüüptingimused iseseisvalt ning kohaldab koostatud tingimusi kõikidele tulevikus sõlmitavatele lepingutele, olenemata kindlustusvõtjast, ning kindlustusvõtjal ei ole võimalik tüüptingimuste koostamisel kaasa rääkida või neid hilisemalt mõjutada, leiab magistritöö autor, et kindlustusandja kindlustustingimused, sh nii üld- kui eritingimused, on käsitletavad VÕS § 35 lg 1 tähenduses tüüptingimustena. Lisaks eeltoodule on VÕS § 35 kommentaari kohaselt tüüptingimuse puhul lepingutingimusega tegemist vaid juhul, kui selle tingimusega reguleeritakse poolte õigusi ja kohustusi. Tüüptingimuseks ei saa olla aga teave tehinguga seotud asjaolude kohta, tehnilised näitajad, tootekirjeldused, detailide loetelud jms, mis ei sisalda poolte õigusi või kohustusi, sh ei saa tüüptingimuseks olla ka lepingupoole ühepoolsed tahteavaldused, mida edastatakse lepingulise suhte ajal.¹⁶⁶ Magistritöö autori hinnangul on kokkuleppelise kindlustusväärtuse puhul tegemist teabega tehingu ehk kindlustuslepinguga seotud asjaolude kohta, kuna kokkuleppeline kindlustusväärtus määratlusena ei käsitle endas poolte õiguste ja kohustuste kehtestamist, vaid tegemist on pelgalt kindlustatud eseme väärtuse määramisena ehk teabega selle kohta, milline on kindlustatud eseme väärtus konkreetse kindlustuslepingu puhul. Lisaks leiab magistritöö autor, et kuna VÕS § 480 lg 1 ja lg 4 käsitleb kindlustusväärtuse määramist kokkuleppeliselt, tuleb magistritöö autori hinnangul VÕS § 480 lg-s 1 ja lg-s 4 sätestatud kokkulepet käsitleda kui mitmepoolse tehingut TsÜS § 67 lg 2 tähenduses. TsÜS kommenteeritud väljaande kohaselt on tegemist mitmepoolse tehinguga

¹⁶⁵ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 35/4.1.1.

¹⁶⁶ Samas, p 4.2.1.

juhul kui tehingu moodustab mitu tahteavaldust sisaldav toimingute kogum.¹⁶⁷ Seega leiab magistritöö autor, et tuginedes eeltoodule ei saa tüüptingimuses sätestatud käsitleda lepingupoolte vahelise kokkuleppena, kuna tüüptingimus on eelnevalt kindlustusandja poolt välja töötatud lepingutingimus, mille nõustumiseks või sisustamiseks ei olnud kindlustusvõtjal võimalust, mistõttu peab olema kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohta tehtud kokkulepe märgitud kindlustuslepingut tõendavale dokumendile ehk poliisile. Seda enam, et kindlustusvõtja kohustus on määratleda kindlustatud eseme kindlustusväärtus ning kindlustusandja peab samuti andma omapoolse nõusoleku kokkuleppelise kindlustusväärtuse kehtestamiseks. Seega ei saa kokkuleppeline kindlustusväärtus magistritöö autori hinnangul olla kuidagi ainult kindlustusandja tüüptingimustes sätestatud.

Riigikohus on lahendis 3-2-1-90-06 leidnud, et kindlustusandja maksimaalne väljamaksusumma ehk kindlustussumma ei pea olema alati määratletud konkreetse summana (VÕS § 426 lg 2). Kindlustussummas võivad kindlustuslepingu pooled kokku leppida ka kindlaksmääramise alustest.¹⁶⁸ Seega leiab magistritöö autor, et juhul kui lepingus on kokku lepitud muus kindlustussumma määratlemise alustes kui väljamaksusummas, on siiski tegemist kindlustussummaga ja mitte kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimisega. Samale järeldusele kindlustusväärtuse määratlemise osas jõudis ka Riigikohus lahendis 3-2-1-57-16, mille kohaselt on pooltel õigus kindlustusväärtuse hindamisel kokku leppida teisiti kui on märgitud VÕS § 479 lg-s 3 ehk muus vääringus kui ehitusväärtuses.¹⁶⁹ Seega kui kindlustuslepingus on kokku lepitud muus kindlustusväärtuses kui VÕS § 479 lg-s 3 sätestatud või muus kindlustussumma määratluses kui VÕS § 426 lg-s 1 sätestatud ei tähenda see magistritöö autori hinnangul automaatselt asjaolu, et pooled oleksid kokku leppinud kokkuleppelises kindlustusväärtuses.

Eesti Kindlustusseltside Liit (EKsL) on koostanud kodukindlustuse- ja sõidukikindlustuse lepingutele hea tava korra. EKsL-i kodulehe kohaselt kirjeldab hea tava põhimõtteid, mida kindlustusandjad oma kliendisuhetes võiksid järgida. See on abiks kliendile ja kolmandatele isikutele hindamaks kindlustusandja tegevust ja peaks aitama kaasa ka üksteise mõistmisele, ausale ja vabale konkurentsile ning kindlustussektori arengule ja maine hoidmisele.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Varul, P. jt. (koost.) TsÜS komm § 67/3.3.2.

¹⁶⁸ RKTko 3-2-1-90-06, p 15.

¹⁶⁹ RKTko 3-2-1-57-16, p 18.

¹⁷⁰ Eesti Kindlustusseltside Liit. Kindlustuse hea tava. Arvutivõrgus: <https://www.lkf.ee/et/kindlustamise-tavad/kindlustuse-hea-tava> (loetud 02.04.2022).

Sõidukikindlustuse hea tava sätestab, et kindlustussumma on maksimaalne summa, mille kindlustusandja kindlustusjuhtumi toimumisel välja maksab, sh ei ole kindlustusandja kohustatud tasuma rohkem, kui oli tekkinud kahju. Sõidukikindlustuse hea tava alusel võib kindlustussumma olla määratletud nii kokkuleppena, mille kohaselt on kindlustatud sõiduki kindlustusjuhtumieelne väärtus (kindlustusväärtus) võrdeline kindlustussummaga, või kindla numbrilise väärtusena, milles lepatakse kindlustuslepingu sõlmimisel kokku. Tava aga sätestab, et juhul kui kindlustussumma on kokku lepitud numbrilise väärtusega, ei ole tavaliselt tegemist kokkuleppelise kindlustusväärtusega ning, et kokkuleppelise kindlustusväärtusega võib üksnes olla tegu uusväärtuskindlustusega, kus lepatakse kokku, et sõiduki hävimisel hüvitab kindlustusandja kahju liisingujäägi ulatuses (liisinguväärtuskindlustus) või uue sõiduki soetamise kulude ulatuses (uusväärtuskindlustus).¹⁷¹ Magistritöö autor nõustub EKsL-i sõidukikindlustuse heas tavas leitud seisukohaga, et kindlustussumma võrdsustamine kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokkuleppimisena ei ole kohane. Uusväärtuskindlustuse puhul, aga EKsL teeb eeltoodud põhimõttest erandi ning väidab, et uusväärtuskindlustuse korral võib olla tegemist kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimisega. Ka Tallinna Ringkonnakohus oma lahendis 2-14-9639/39 on jõudnud järeldusele, et kindlustusandja üldtingimuste p-s 2.11 sätestatud sõiduki jääkväärtus, milleks on ainult sõiduki liisingulepingu järgne väärtus vahetult enne kindlustusjuhtumi saabumist, on käsitletav kokkuleppelise kindlustusväärtusena VÕS § 480 lg 1 tähenduses.¹⁷² Sellega magistritöö autor aga ei nõustu, kuna kindlustussumma või kindlustussumma määratlemine muul viisil kui summaliselt ei tähenda alati kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist. Samuti ei tähenda tüüptingimustes sätestatu ka poolte vahelist kokkulepet nagu on see VÕS § 480 lg 1 alusel eelduseks kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamiseks. Ka kodukindlustuse heas tavas on sätestatud, et kindlustussumma võib olla määratletud kas kindlustusväärtuse kaudu või kindla summana. Ehitist on võimalik kodukindlustuse hea tava kohaselt kindlustada taastamisväärtusele ehk kindlustusandja peaks hüvitama ehitise taastamise kulud või jääkväärtusele ehk kindlustusandja hüvitab ehitise taastamiskulud ulatuses, millest on maha arvestatud ehitise kulumise osa.¹⁷³ Magistritöö autor leiab, et kodukindlustuse heas tavas toodud taastamisväärtus ja jääkväärtus on üks viis, kuidas kindlustusväärtust ja/või kindlustussummat määratleda muul kujul, kui seda on tehtud võlaõigusseaduses. Magistritöö autor ei arva, et

¹⁷¹ Eesti Kindlustusseltside Liit. Sõidukikindlustuse hea tava. Arvutivõrgus: <https://www.lkf.ee/et/kindlustamise-tavad/sõidukikindlustuse-hea-tava> (loetud 02.04.2022). lk 6.

¹⁷² TlnRnKo 15.09.2015, 2-14-9639/39, p 24-25.

¹⁷³ Eesti Kindlustusseltside Liit. Kodukindlustuse hea tava. Arvutivõrgus: https://www.lkf.ee/sites/default/files/Hea_tava_kodukindlustus%2830%29.pdf (loetud 02.04.2022), lk 8.

kindlustussumma määratlemine läbi kindlustusväärtuse, millele on tüüptingimustes antud väärtusena taastamisväärtus, tähendaks automaatselt kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist vastavalt VÕS § 480 lg-le 4. Seega on magistritöö autori hinnangul eeltoodud EKsL-i kindlustuse heas tava välja toodud erinevad viisid, kuidas on võimalik kindlustussummat ja kindlustusväärtust määratleda, mitte ei ole heas tavas sätestatud millise määratluse puhul on tegemist kokkuleppelise kindlustusväärtusega ja millal mitte.

Järgnevalt analüüsib magistritöö autor Eesti kuue suurima kahjukindlustusseltsi sõiduki- ja kodukindlustuse tingimusi, et võrrelda, kuidas on praktikas kindlustusseltsid käsitlenud kindlustussummat ja kindlustusväärtust kindlustustingimustes ehitise ja sõiduki kindlustamisel. Lisaks tingimustele on magistritöö autor võrrelnud IF kindlustuse ja BTA poolt väljastatud sõiduki- ja kodukindlustuse poliise, mis on magistritöö autori valduses, et uurida kuidas on praktikas kajastatud kindlustuslepingus kindlustussumma ja kindlustusväärtus ning kuidas tuleks neid kooskõlas kindlustustingimustega magistritöö autori hinnangul käesoleva magistritöös leitu alusel tõlgendada.

Esmalt analüüsib magistritöö autor BTA kodukindlustuse lepingut, mille sõlmimist tõendaval kodukindlustuse poliisil nr EE20-B1-00005577-7 on hoone kindlustussummaks määratud taastamisväärtus. Eraldi kindlustusväärtust või kokkuleppelist kindlustusväärtust poliisile märgitud ei ole.¹⁷⁴ BTA kodukindlustuse tingimuste nr EE1E-2 (kohalduvad BTA kodukindlustuse poliisile nr EE20-B1-00005577-7)¹⁷⁵ peatükk 4 määrab kindlustusväärtuse ja kindlustussumma regulatsiooni. BTA kodukindlustuse tingimuste nr EE1E-2 punkt 4.1 sätestab, et kindlustusväärtus on kindlustushuvi väärtus kindlustusjuhtumi toimumise ajal ning, et kindlustusväärtuse määrab kindlustuslepingu sõlmimisel kindlustusvõtja. Kui kindlustusjuhtumi toimumisel selgub, et kindlustusväärtus erineb kindlustatud eseme väärtusest, rakendatakse kindlustushüvitise arvutamisel ala- ja ülekindlustuse põhimõtteid. Ehitise kindlustusväärtuse definitsioon on määratletud BTA kodukindlustuse tingimuste nr EE1E-2 punktis 4.2, mille kohaselt on taastamisväärtus ehitise kindlustusväärtuseks ehk vähimad vajalikud kulutused, mis on vajalikud ehitise esialgsel kuju taastamiseks, v.a juhul kui

¹⁷⁴ Tegemist on magistritöö autori vanemale kuuluvale kinnisvarale tehtud kodukindlustusega, kelle luba on magistritöö autor küsinud selleks, et tuua magistritöösse praktilisi näiteid ning analüüsida kindlustusturul olevat praktikat ning võrdsustada seda magistritöö raames uuritud kohtupraktika ja õiguskirjandusega.

¹⁷⁵ AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaali kodukindlustuse tingimused nr EE1E-2. Arvutivõrgus: <https://www.bta.ee/media/userfiles/files/Kodu-koguriskikindlustuse-tingimused-EE1E-2.PDF> (loetud 19.03.2022).

poolled ei ole kokku leppinud teisiti. Kindlustussummaks on BTA kodukindlustuse tingimuste nr EE1E-2 punkti 4.4. kohaselt maksimaalne väljamaksusumma ühe kindlustusjuhtumi kohta¹⁷⁶. Magistritöö autori hinnangul võib eeltoodust välja lugeda, et BTA kodukindlustuse tingimustes nr EE1E-2 ja kodukindlustuse poliisil nr EE20-B1-00005577-7 on kindlustussumma määratletud läbi kindlustusväärtuse ning kuna poliisil ei ole kindlustusväärtusele eraldi väärtust määratletud tuleb lähtuda BTA kodukindlustuse tingimuste EE1E-2 punktist 4.2., mille kohaselt on kindlustusväärtuseks ehitise taastamisväärtus. Magistritöö autori hinnangul ei saa BTA kodukindlustuse poliisil nr EE20-B1-00005577-7 märgitud kindlustussummat tõlgendada kokkuleppelise kindlustusväärtusena, pelgalt seetõttu, et kindlustussummale on BTA andnud muu määratluse vastavalt VÕS § 426 lg-le 2. Poliisilt nr EE20-B1-00005577-7 puudub aga selge märges selle kohta, et kindlustusvõtja ja kindlustusandja on eraldi kokku leppinud kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamises ning tüüptingimustes sätestatud ei saa magistritöö autori hinnangul käsitleda pooltevahelise kokkuleppena, mis on VÕS § 480 lg 4 kohaldamise aluseks. Seega tuleks magistritöö autori hinnangul BTA kodukindlustuse poliisil nr EE20-B1-00005577-7 sätestatud kindlustussummat ja kindlustusväärtust tõlgendada selliselt, et hoone on kindlustatud kindlustussumma ulatuses, milleks on ehitise taastamisväärtus ja kindlustusjuhtumi toimumise järgselt on kindlustusandjal oma täimise kohustuse määramisel õigus lähtuda ka hoone seisundist ja amortisatsioonist vastavalt VÕS § 479 lg-le 3, sh kohalduda ka ala- ja ülekindlustuse regulatsiooni.

Teise näitena kodukindlustuse valdkonnas uurib magistritöö autor IF kindlustuse poolt väljastatud kodukindlustuse poliisi nr 3X1011011584344¹⁷⁷, millele on märgitud hoone kindlustussummaks 86 000.00 eurot taastamisväärtuses. IF kodukindlustuse klassikpaketi tingimuste TH-C-20171 punkti 130 kohaselt on hoone kindlustusväärtuseks taastamisväärtus ehk hoone kindlustuskohas endisel kujul taastamise maksumus, sh amortisatsiooni arvestamata ning punkti 131 kohaselt on hoone kindlustusväärtus ja kindlustussumma määratud kindlustusvõtja poolt esitatud andmete alusel, mida kindlustusvõtja edastab kindlustusandjale kindlustuslepingu sõlmimisel.¹⁷⁸ Magistritöö autori hinnangul on IF kindlustuspoliisil nr

¹⁷⁶ AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaali kodukindlustuse tingimused nr EE1E-2, p 4.1, 4.2 ja 4.4, lk 5.

¹⁷⁷ Tegemist on magistritöö autori vanemale kuuluvale kinnisvarale tehtud kodukindlustusega, kelle luba on magistritöö autor küsinud selleks, et tuua magistritöösse praktilisi näiteid ning analüüsida kindlustusturul olevat praktikat ning võrdsustada seda magistritöö raames uuritud kohtupraktika ja õiguskirjandusega.

¹⁷⁸If P&C Insurance AS kodukindlustuse klassikpaketi tingimused TH-C-20171. Arvutivõrgus: <https://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=eb5ad3f7-df6c-4647-96d0-a3ec80453886> (loetud 02.04.2022), p 130-131, lk 13.

3X1011011584344 sätestatud kindlustussumma puhul tegemist summalise kindlustussumma määratlusega, mis on IF kindlustuse maksimaalne täitmise kohustuse ulatus kindlustusjuhtumi toimumisel. Kindlustusväärtust tuleks aga sisustada läbi taastamisväärtuse ehitise amortisatsiooni arvestamata. Magistritöö autori hinnangul ei ole eeltoodud kindlustussumma puhul tegemist ka kokkuleppelise kindlustusväärtusega, kuna poliisil puudub märke selle kohta, et pooled oleksid kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppinud ning ainuüksi kindlustusväärtuse määramine kindlustustingimustes läbi taastamisväärtuse ei anna alust kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamiseks. Seega leiab magistritöö autor, et eeltoodud näite puhul on kindlustusandja täitmise kohustuse ulatus määratletud kindlustussummaga, mille maksimaalne väljamaksusumma on 86 000 eurot, ning kindlustusväärtuse tuvastamisel tuleb kindlustusandjal lähtuda hoone taastamisväärtusest, arvestamata selle amortisatsiooni. Magistritöö autori hinnangul võib taoline määratlemine viia alakindlustuse tekkeni, kus hoone taastamisväärtus, ilma amortisatsioonita, on suurem, kui kindlustuslepingus kokku lepitud kindlustussumma, mistõttu tuleks antud näite puhul kindlustusandjal kindlustussumma määratlemisel kas vältida konkreetse väljamaksusumma määratlemist või kindlustusväärtuse puhul võtta arvesse amortisatsiooni.

Ülejäänud magistritöös uuritavate turuosaliste kodukindlustuse tingimuste kohaselt oli ehitise kindlustusväärtus ja kindlustussumma sätestatud järgmiselt: ERGO kodukindlustuse tingimuste punkti 2.1. kohaselt oli ehitise kindlustusväärtuseks taastamisväärtus ning kindlustussumma oli võrdsustatud ehitise taastamisväärtusega, kui kindlustuslepingus ei oldud kindlustussummas kokku lepitud teisiti.¹⁷⁹ Swedbank kindlustuse kodukindlustuse tingimuste kohaselt on ehitise kindlustusväärtuseks samuti taastamisväärtus¹⁸⁰ ning kindlustussumma on võrdsustatud kindlustusväärtuse või rahasummaga.¹⁸¹ PZU kodukindlustuse tingimuste kohaselt on ehitise kindlustusväärtuseks selle taastamisväärtus ning kindlustussumma on võrdne ehitise taastamisväärtusega kui kindlustussummas ei ole lepingus eraldi kokku lepitud.¹⁸² Compensa kodukindlustuse tingimuste kohaselt on hoone kindlustusväärtuseks selle

¹⁷⁹ERGO kodukindlustuse tingimused maks pakett KT.0950.19. Arvutivõrgus: <https://www.ergo.ee/files/ERGO-kodukindlustuse-tingimused.pdf>, (loetud 02.04.2022) p 2.1, lk 3.

¹⁸⁰Swedbank P&C Insurance AS kodukindlustuse tingimused v0222. Arvutivõrgus: https://www.swedbank.ee/static/pdf/private/insurance/home/conditions_home_EE_22022022_est.pdf (loetud 02.04.2022), lk 6.

¹⁸¹ Swedbank P&C Insurance AS kodukindlustuse tingimused v0222. (loetud 02.04.2022), lk 4

¹⁸²AB „Lietuvos draudimas“ Eesti filiaali kodukindlustuse tingimused K100/2017. Arvutivõrgus: https://www.pzu.ee/wp-content/uploads/2017/12/Kodukindlustuse_tingimused_K100-2017.pdf (loetud 02.04.2022), p 7.3, lk 5.

taastamisväärtus¹⁸³ ning kindlustussumma on maksimaalseks hüvitispiiriks¹⁸⁴, kuid eraldi kindlustussumma sisustamist Compensa kodukindlustuse tingimustes hoone kindlustamisel ei olnud sätestatud. Eeltoodust tulenevalt on magistritöö autor leidnud, et kõikide kindlustusandjate puhul on kindlustusväärtus ühiselt määratletud taastamisväärtuse kaudu. Lisaks on kindlustussumma kindlustusandjate kodukindlustuse tingimustes võrdsustatud kindlustusväärtusega, v.a Compensa kindlustuse puhul, ning seda juhul kui kindlustuslepingus ei ole eraldi kindlustussummas kokku lepitud. Seega leiab magistritöö autor, et kindlustusväärtuse määratlemine eeltoodud kodukindlustuse tingimustes on käsitletav kindlustusväärtusena VÕS § 479 tähenduses. Magistritöö autori hinnangul ei ole kindlustusväärtuse selline määratlus käsitletav kokkuleppelise kindlustusväärtusena VÕS § 480 lg 4 tähenduses, kuna kindlustusväärtusele muu nimetuse andmine kui VÕS § 479 lg-s 3 sätestatu on lubatud ja ei tähenda automaatselt kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist. Kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamise välistab ka asjaolu, et kindlustussumma on võrdsustatud kindlustusväärtuse kaudu ning tüüptingimustes puudub viide kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamisele ja selle märkimisele kindlustuslepingus. Magistritöö autor arvab, et kindlustusväärtuse määratlemine läbi taastamisväärtuse on kindlustusandja viis näidata kindlustusvõtjale seda mille alusel ning mil viisil käib hoone kahju hüvitise määramine ning sel viisil sõnastamine ei saa olla seega kindlustusandja ja kindlustusvõtja vaheline kokkulepe kokkuleppeliseks kindlustusväärtuse kohaldamiseks.

Sõidukikindlustuse puhul on magistritöö autori valduses BTA poolt väljastatud kaskokindlustuse poliis nr EE21-A6-00014480-8¹⁸⁵, millel on sõiduki kindlustussumma määratletud kindlustusväärtuse ehk turuväärtuse kaudu kindlustusjuhtumi toimumise hetkel. Eraldi kindlustusväärtust poliisile märgitud ei ole. Kindlustussumma ja kindlustusväärtus on käsitletud BTA kaskokindlustuse tingimuste 7. peatükis. Punkti 7.1 kohaselt on kindlustussumma maksimaalne väljamaksusumma kindlustusjuhtumi toimumise korral, mille

¹⁸³Compensa Vienna Insurance Group, ADB kodukindlustuse tingimused. Arvutivõrgus: https://www.seesam.ee/compensa/tingimused/era/Compensa_kodukindlustuse_tingimused_EST_1_02_2019.pdf (loetud 02.04.2022), p 7.1.

¹⁸⁴ Samas, p 2.9.9.

¹⁸⁵ Tegemist on magistritöö autori vanemale kuuluvale kinnisvarale tehtud kodukindlustusega, kelle luba on magistritöö autor küsinud selleks, et tuua magistritöösse praktilisi näiteid ning analüüsida kindlustusturul olevat praktikat ning võrdsustada seda magistritöö raames uuritud kohtupraktika ja õiguskirjandusega.

maksab välja BTA ning mis on märgitud poliisile.¹⁸⁶ Punkti 7.6 kohaselt on kindlustusväärtuseks kindlustusobjekti turuväärtus Eestis vahetult enne kindlustusjuhtumi toimumist, mis vastab uue samaväärse asja soetamiseks tehtavatele mõistlikele kulutustele.¹⁸⁷ Eeltoodust tulenevalt leiab magistritöö autor, et BTA kaskokindlustuse tingimustes märgitud turuväärtuse puhul on tegemist kindlustussummat sisustava määratlusega VÕS § 426 lg 2 tähenduses ning kuna poliisil ei ole märgitud kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist ning tingimustes sätestatud ei saa magistritöö autori hinnangul kokkuleppena käsitleda, ei ole BTA kaskokindlustuse tingimuste punktis 7.6. sätestatud kindlustusväärtus käsitletav kokkuleppelise kindlustusväärtusena VÕS § 480 lg 1 tähenduses. Seega on magistritöö autori hinnangul kindlustusandja täitmise kohustuse ulatus eeltoodud näite puhul võrdne sõiduki turuväärtusega, mis on ka ühtlasi kindlustusandja maksimaalseks väljamaksusummaks ehk kindlustussummaks, ning mille arvutamisel on võimalik VÕS § 132 lg 1 alusel mõistlikult arvestada sõiduki väärtuse vähenemist.

Ülejäänud magistritöös uuritavate turuosaliste sõidukikindlustuse tingimuste kohaselt oli sõiduki kindlustusväärtus ja kindlustussumma sätestatud järgmiselt: IF kindlustuses oli kindlustussummat ja kindlustusväärtust käsitletud ühes peatükis. Kuigi kindlustussummat selles peatükis ei defineeritud oli kindlustusväärtus sisustatud läbi kindlustusobjekti turuväärtuse, mis on kindlustusobjekti harilik väärtus vahetult enne kindlustusjuhtumi toimumist.¹⁸⁸ Seega leiab Magistritöö autor, et IF kindlustus on andnud kindlustussummale ja kindlustusväärtusele ühtse tähenduse ehk sisustanud kindlustussummat läbi kindlustusväärtuse. ERGO sõidukikindlustuse tingimuste p 3.1. kohaselt on samuti kindlustusväärtuseks sõiduki turuväärtus Eestis vahetule enne kindlustusjuhtumi toimumist ehk sõiduki võimalik müügihind.¹⁸⁹ Kindlustussummaks on aga maksimaalne väljamaksesusumma ning kui kindlustuslepingus ei ole märgitud teisiti, võrdub kindlustussumma kindlustusväärtusega.¹⁹⁰ Swedbank kindlustuse kaskokindlustuse tingimuste kohaselt on

¹⁸⁶ AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaali kaskokindlustuse tingimused nr A6-03. Arvutivõrgus: https://www.bta.ee/media/userfiles/files/kaskokindlustuse-tingimused-A6-03_EE.pdf (loetud 19.03.2022), p 7.1, lk 8.

¹⁸⁷ Samas, p 7.6, lk 8.

¹⁸⁸If P&C Insurance AS kindlustuse sõidukikindlustuse tingimused nr TK-20221. Arvutivõrgus: <https://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=d9f17fa7-0495-4bfl-8783-407bfb87dbeb> (loetud 09.04.2022), p 204, lk 13.

¹⁸⁹ERGO sõidukikindlustuse tingimused nr KT.0959.20. Arvutivõrgus: https://www.ergo.ee/files/ERGO_kaskokindlustuse_tingimused_%20KT.0959.20.pdf (loetud 09.04.2022), p 3.1, lk 3.

¹⁹⁰ Samas, p 3.2, lk 3.

kindlustussummaks suurim võimalik rahasumma, mille ulatuses Swedbank kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju hüvitab ning kindlustushüvitiseks on kindlustusjuhtumi järgselt tekkinud varalise kahju korvamine.¹⁹¹ Eraldi on Swedbank kaskokindlustuse tingimustes välja toodud kokkuleppeline väärtus, mis on poliisile märgitud sõiduki hind ja mis väheneb kindlustusperioodi jooksul 1% kuus ning turuväärtus, milleks on sõiduki tavapärane müügihind vahetult enne kahjujuhtumit.¹⁹² Eeltoodust tulenevalt leiab magistritöö autor, et juhul, kui sõiduki hind on Swedbank poliisidele välja toodud kui kokkuleppelise kindlustusväärtusena, võib lugeda, et Swedbank kaskokindlustuse tingimuste sõnastusele kohaldub VÕS § 480 lg-s 1 sätestatud kokkuleppelise kindlustusväärtuse regulatsioon ning kindlustussumma on võrdeline kokkuleppelise kindlustusväärtuse määraga. PZU kaskokindlustuse tingimuste punkti 5.1 kohaselt on kindlustussummaks sõiduki turuhind Eestis vahetult enne kindlustusjuhtumit.¹⁹³ Kindlustusväärtust ei ole PZU kaskokindlustuse tingimuste järgselt defineeritud. Seega leiab magistritöö autor, et PZU kaskokindlustuse puhul on kindlustussummat VÕS § 426 lg 2 alusel määratletud muul kujul kui väljamaksusummana ning kindlustussumma määratlemist läbi sõiduki turuhinna ei saa käsitleda kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist VÕS § 480 alusel. Ka Compensa sõidukikindlustuse tingimustes ei ole kindlustusväärtust määratletud. Kindlustussummale on aga antud tähendus punkti 6.1. kaudu, mille järgi on kindlustussummaks sõiduki turuhind Eestis vahetult enne kindlustusjuhtumit või poliisil märgitud summa.¹⁹⁴ Sarnaselt PZU kaskokindlustuse tingimusega leiab ka Compensa sõidukikindlustuse tingimuste puhul magistritöö autor, et tingimustes sätestatu on VÕS § 426 lg 2 järgi kindlustussumma muu määratlemine kui väljamaksusummana, mis aga ei ole käsitletav kokkuleppelise kindlustusväärtusena VÕS § 480 lg 1 tähenduses.

Eeltoodust tulenevalt leiab magistritöö autor, et kahjukindlustusandjad on nii kodu- kui ka sõidukikindlustuse puhul peamiselt ehitise ja sõiduki kindlustussumma määratlemisel lähtunud VÕS § 426 lg-s 2 sätestatust, mille kohaselt võib kindlustussummale anda määratluse ka muul

¹⁹¹Swedbank P&C Insurance AS kaskokindlustuse tingimused nr 15. Arvutivõrgus: https://www.swedbank.ee/static/pdf/private/insurance/car/cond_casco_25052018_est.pdf (loetud 09.04.2022), lk 4.

¹⁹² Samas, lk 4.

¹⁹³AB „Lietuvos draudimas“ Eesti filiaali kaskokindlustuse tingimused nr A300/2022. Arvutivõrgus: https://pzu.ee/wp-content/uploads/2022/03/Kaskokindlustuse_tingimused_A300_2022_29.03-2.pdf (loetud 09.04.2022), p 5.1.

¹⁹⁴Compensa sõidukikindlustuse tingimused nr 01.07.2019. Arvutivõrgus: https://www.seesam.ee/compensa/tingimused/era/Compensa_soidukikindlustuse_tingimused_1_07_2019_EST.pdf (loetud 09.04.2022), p 6.1.

kujul kui väljamaksusummana, või andnud kindlustusväärtusele teise tähenduse kui seda on sätestatud VÕS §-s 479. Kuna magistritöö autor on seisukohal, et ainuüksi tüüptingimustes sätestatu ei saa olla käsitletav kokkuleppena, ei ole ka kindlustusandjate tingimustes sätestatu ainuüksi piisav kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamiseks. Selleks, et tuvastada kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist ja selle kohaldamist on vajalik analüüsida ka poliisidel sätestatut ning võrrelda seda tingimustes sätestatuga. Magistritöö autori analüüsi järgselt, mida magistritöö autor teostas tema valduses olevate kindlustuspoliiside pinnalt, on magistritöö autor jõudnud järeldusele, et ka kokkuleppeline kindlustusväärtus ei ole poliisidel kajastatud ehk nt kindlustussumma määratlemine läbi kindlustusväärtuse ei ole magistritöö autori hinnangul piisav tuvastamiseks kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist. Seega on magistritöö autori hinnangul käesolevas magistritöös käsitletud kahjukindlustusseltside tüüptingimused sõiduki- ja kodukindlustuse osas ehitise ja sõiduki kindlustusväärtuse ja kindlustussumma määratlemisel pelgalt selgitavad kuidas kahjukindlustusandja määratleb/sisustab ehitise ja sõiduki kindlustussummat ja kindlustusväärtust ning eeltoodu ei näita magistritöö autori hinnangul kindlustusandja tahet käsitleda tingimustes sätestatut kokkuleppelise kindlustusväärtusena.

3.2.Ülekindlustuse regulatsiooni kohaldamine (VÕS § 481)

VÕS §-s 481 sätestatud ülekindlustus esineb olukorras, kus lepingus kokkulepitud kindlustussumma ületab oluliselt kindlustusväärtust. Nimetatud säte aitab reguleerida olukordi, kus kindlustusjuhtumi toimumise järgselt võib kindlustusvõtja sattuda tunduvalt paremasse olukorda, kui ta oli kindlustuslepingu sõlmimise hetkel.¹⁹⁵ Seega on ülekindlustuse regulatsiooni üks eesmärkidest vältida olukorda, kus kindlustusvõtja rikastuks kindlustusjuhtumi tõttu. Kui kindlustusandja saab teada pärast kindlustusjuhtumi toimumist, et kindlustusväärtus on väiksem kui kindlustussumma, on tal võimalik VÕS § 477 tuginedes lähtuda kahju hüvitise määramisel üksnes tegeliku kahjustuse ulatusest.¹⁹⁶ Magistritöö autori hinnangul on ka ülekindlustuse regulatsiooni eesmärgist näha, et kindlustuse eesmärgiks ei ole kindlustusvõtja rikastumine läbi kindlustusjuhtumi ja selle ennetamiseks on lisaks kindlustatud eseme amortisatsiooni arvestamisele ka kindlustusandjal võimalik rakendada ülekindlustuse regulatsiooni.

¹⁹⁵ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 481/3.1., lk 198-199.

¹⁹⁶ Lahe, J. Viidatud töö, lk 100.

Asjaolu, millal saab rääkida kindlustussumma olulisest kindlustusväärtuse ületamisest, aitab sisustada VVG uue redaktsiooni § 74, mis on VÕS § 481 sätte allikaks.¹⁹⁷ VVG kommenteeritud väljaande kohaselt saab VVG §-s 74 sätestatud ja ka VÕS §-s 481 nimetatud olulisest erinevusest kindlustussumma ja kindlustusväärtuse vahel rääkida, siis kui esineb rohkem kui 10%-line erinevus. Lisaks eeldatavale protsendilisele erinevusele tuleks VVG § 74 kommenteeritud väljaande autorite hinnangul lähtuda ka iga juhtumi korral konkreetsetest asjaoludest ning erinevuse esinemine peaks aset leidma kindla perioodi vältel. Kui erinevus esineb vaid ajutiselt, ei ole VVG kommenteeritud väljaande autorite hinnangul tegemist olulise erinevusega ja seega ka ülekindlustuse esinemisega. VVG § 74 kommentaarid eristavad ka esialgset ja kestvat ülekindlustuse olukorda. Esialgne ülekindlustus esineb olukorras, kus kindlustuslepingu sõlmimise hetkel ületab kindlustussumma oluliselt kindlustusväärtust ning kestev ülekindlustuse olukord esineb juhul, kui kindlustussumma ületamine kindlustusväärtusest toimub kindlustuslepingu perioodi vältel. Viimane võib esineda olukorras, kus kindlustusväärtus langeb kindlustuslepingu perioodi vältel alla kindlustussummat, seda nt juhul kui kindlustatud eseme väärtus ajas on langev/muutuv.¹⁹⁸ VVG kommenteeritud väljaanne § 74 osas aitab magistriltõõ autori hinnangul seega hästi sisustada ka VÕS § 481 kohaldamist, kuna VVG § 74 on algallikaks VÕS § 481 sättele. Seega nõustub magistriltõõ autor eeltoodud seisukohtadega. Nagu tegeliku kindlustusväärtuse ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse vahel saame rääkida alates 10%-lisest erinevusest kui olulisest erinevust on ka ülekindlustuse korral saksa õiguse kohaselt tegemist olulise erinevusega, kui see ulatub üle 10%. Tegeliku ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse korral on kohtupraktika Eestis tuginenud olulisele erinevusele ka suurema protsendi ulatuses ehk vähemalt 40%-lisele erinevusele. Magistriltõõ autor aga nõustub Eesti kohtupraktika seisukohtadega ning leiab, et ka ülekindlustuse puhul olulise erinevuse realiseerumiseks oleks vaja vähemalt 40%-list erinevust. Samas nagu ka magistriltõõs eespool mainitud võib oluline erinevus olla ka alla 40% ja kuni 10%, kui kindlustusväärtused ja kindlustussummad on suured. Sellisel juhul on 10%-line erinevus märgatavalt suurem kui väiksemate kindlustusväärtuste ja kindlustussummade puhul. Lisaks nõustub magistriltõõ autor ka asjaoluga, et protsendi määratlemisel tuleks arvestada ka iga üksikjuhtumi asjaoluga ning sellega, et oluline erinevus esineks kindla perioodi vältel. Kui aga erinevus esineb lühema perioodi vältel, nt väärisesemete turuhind langeb hetkeks, kuid siis jälle taastub, ei peaks olema tegemist koheselt ülekindlustuse

¹⁹⁷ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm§ 481/2, lk 198.

¹⁹⁸ Langheid/Wandt. VVG komm § 74/5.

olukorraga. Seda peaks magistritöö autori hinnangul ka kindlustusandjad arvestama oma täitmise kohustust määratlemisel.

Näitena ülekindlustuse kohaldamata jätmisest võib tuua Pärnu Maakohtu lahendi nr 2-12-34954/16, mille kohaselt kindlustatud hoone taastamisväärtus enne tulekahju oli 975 000 krooni ehk 62 313.83 eurot ning kindlustussumma vastavalt kindlustuspoliisile oli 977 848 krooni ehk 62 495.88 eurot. Seal leidis kohus, et tegemist ei ole ülekindlustusega, kuna kindlustussumma ei erinenud kindlustusväärtusest.¹⁹⁹

Jason Strauss on artiklis „*Uberrimae Fidei and Adverse Selection: The Equitable Legal Judgment of Insurance Contracts*“ öelnud, et kindlustusleping on ülima hea tahte leping, kuna kogu teave, mis kindlustusvõtjale on teada, tuleb kindlustusandjale avaldada ning avaldamata jätmise või teabe hoidmine võib autori arvates viia kindlustuslepingu tühisuseni.²⁰⁰ Janno Lahe on samuti oma artiklis seisukohal, et kindlustusandjal tuleks ka kindlustusjuhtumi järgselt ülekindlustuse esinemisel tuvastada ega kindlustusvõtja ei esitanud teadlikult valeandmeid kindlustusväärtuse tegeliku suuruse ja kindlustussumma kohta ehk teha kindlaks, kas kindlustusvõtja soovis kindlustada asja selle väärtusest hoolimata suuremale suumale ning lootes, et kindlustusjuhtumi tagajärjel saab ta kindlustusandjalt hüvitist kindlustussumma ulatuses. Sellisel juhul oleks Janno Lahe hinnangul tegemist kindlustuspettusega, mistõttu tuleks kaaluda lepingu tühistamise õiguse andmist kindlustusandjale TsÜS § 92 või 94 alusel või pidada lepingut TsÜS § 86 alusel tühiseks.²⁰¹ Kindlustuskelmust reguleerib karistusseadustiku (KarS)²⁰² § 212. KarS § 212 kommenteeritud väljaande kohaselt kujutabki kindlustuskelmus endast kindlustuslepingu rikkumist²⁰³, sh kindlustusjuhtumi kohta ebaõige ettekujutuse loomist. Antud juhul tähendaks see toimunud kindlustusjuhtumi kohta väärkujutluse loomist, nt väidetakse, et kahju on tegelikult suurem²⁰⁴. Seega nõustub magistritöö autor Janno Lahe seisukohaga, et olukorras, kus kindlustusvõtja on tegelikult kindlustusväärtusest hoolimata kindlustanud teadlikult eset suuremale kindlustussummale kui ese tegelikult väärt on, võib olla tegemist kindlustuspettusega KarS § 212 tähenduses ning kindlustusandjal oleks lisaks

¹⁹⁹ PMKo 26.02.2013, 2-12-34954/16, lk 4.

²⁰⁰ Strauss, J. „*Uberrimae Fidei and Adverse Selection: The Equitable Legal Judgment of Insurance Contracts*“. Arvutivõrgus: https://mpr.ub.uni-muenchen.de/10874/1/MPRA_paper_10874.pdf (loetud 26.04.2022), lk 1.

²⁰¹ Lahe, J. Viidatud töö, lk 100.

²⁰² Karistusseadustik. RT I, 21.05.2021, 9.

²⁰³ Sootak, J., Pikamäe, P. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021. Arvutivõrgus: <https://karistusseadustik.juuraveeb.ee> (loetud 30.03.2022.), KarS komm § 212/ 4.

²⁰⁴ Samas, p 6.1.

ülekindlustuse regulatsiooni kohaldamisele VÕS § 481 alusel ka õigus esitada kriminaalmenetluse seadustiku²⁰⁵ § 195 alusel kuriteoteade. TsÜS § 92 kommentaaride kohaselt on eksimusega tegemist juhul, kui luuakse mistahes ebaõige ettekujutus tegelikest asjaoludest. Asjaolude all on aga mõeldud eelkõige faktilisi asjaolusid. TsÜS § 92 annab õiguse tehingu tühistamiseks vaid juhul, kui eksimus seondub tehingu sisuga, tagajärgede või tehingu tegemise aluseks olevate asjaoludega ehk eksimus peab olema mõjutanud kas isiku tahet see tehing ekslikel asjaoludel teha või teha seda kokkulepitud tingimustel. Eksimus võib aset leida näiteks juhtudel, kus kirjutatakse vale kauba hind, luuakse ebaõige ettekujutus tehingus määratletud hinna ja turuhinna vahekorras või edastatakse tehingu objekti väärtuse kohta ebaõiget informatsiooni.²⁰⁶ Seega nõustub magistr töö autor ka siin Janno Lahe seisukohaga, et kindlustusandjal oleks õigus kindlustusvõtja poolt kindlustatud eseme väärtuse osas vale teabe esitamise korral kindlustusleping TsÜS § 92 alusel tühistada. Sellisel juhul oleks kindlustusleping TsÜS § 90 lg 1 alusel algusest peale kehtetu ning TsÜS § 90 lg 2 alusel tuleb tehingu alusel saadu tagastada vastavalt alusetu rikastumise sätetele. TsÜS § 94 kommentaaride kohaselt on pettusega tegemist juhul, kui tehingupoole eksimusse viimine või eksimuses hoidmine oli tahtlik. Ka pettus võib toimuda ebaõigete asjaolude avaldamise kaudu tehingu ettevalmistamisel eesmärgiga kallutada isikut tehingut tegema. Pettus aga eeldab tahet, mistõttu ei ole igasugune eksitusse viimine käsitletav pettusena. Tahe eeldab aga seda, et lepingu osapool, kes teist eksitusse viis või seal hoidis, oli teadlik andmete ebaõigsusest. Kui isik ei olnud teadlik andmete ebaõigsusest, siis võib olla tegemist tehingu tühistamisega TsÜS § 92 alusel.²⁰⁷ Seega nõustub magistr töö autor ka siin Janno Lahe seisukohaga, et kindlustusväärtuse osas valeandmete esitamisel võib olla tegemist pettusega, kui kindlustusvõtja esitas valeandmeid teadlikult ning leiab, et lisaks tehingu tühistamisele TsÜS § 94 alusel pettuse tõttu on kindlustusandjal õigus esitada ka KrMS § 195 alusel kindlustuskelmuse kuriteoteade, kuna magistr töö autori hinnangul on TsÜS §-s 94 sätestatud pettuse ja KarS §-s 212 sätestatud kindlustuskelmuse koosseisu eeldused sarnased, sh tahtluse olemasolu tegevuse ja tagajärgede osas. TsÜS § 86 kommentaaride kohaselt on heade kommete vastase tegevusega tegemist juhul, kui see tegevus on ebamoraalne või ebaõiglane ning vastavalt Saksa õiguskirjandusele ka vastuolus ausalt ja õiglaselt mõtleivate inimeste sündsustundega. Heade kommete hindamisel tuleks aga lähtuda ühiskonnaliikmete keskmisest

²⁰⁵ Kriminaalmenetluse seadustik. RT I, 22.12.2021, 45.

²⁰⁶ Varul, P. jt. (koost.) TsÜS komm § 92/3.1.

²⁰⁷ Samas, p 3.1.1.

moraalitunnetusest.²⁰⁸ Magistritöö autor on TsÜS § 86 rakendamisel ülekindlustuse olukorras kahtlevamal seisukohal kui Janno Lahe oma artiklis. Kuigi Janno Lahe ei ole sisustanud, kuidas ülekindlustuse esinemine oleks heade kommete vastane, leiab magistritöö autor, et kindlustusväärtuse kohta valetamine ja selle läbi ebaõigete andmete esitamine on ebamoraalne ning ebaõiglane kindlustusandja seisukohast, kes võtab endale kindlustusvõtja vale tõttu suurema riski kindlustussumma näol kanda, kui ta oleks võtnud siis kui ta oleks teadnud eseme tegelikku väärtust. Valetamine üldiselt on magistritöö hinnangul ühiskonnas taunitav tegevus, mistõttu ei oleks see aktsepteeritav ka ühiskonna üldise moraalitunnetuse kohaselt. Magistritöö autor on aga kahtleval seisukohal just seetõttu, et ülekindlustuse esinemist vastuoluna heade kommetega on palju keerulisem ja mahukam sisustada kui pettuse või eksimuse kohaldumist, kuna heade kommetega vastuolu esinemise puhul on ruumi tõlgendusele ning edukaks osutub see, kes parima argumendi esitab. Ka TsÜS § 86 kommenteeritud väljaande autorid on seisukohal, et juhul kui on tegemist mõne muu tehingu tühistamist tingiva asjaoluga, siis ei ole vajadust uurida, kas tehing oleks tühine ka vastuolu tõttu heade kommetega.²⁰⁹ Eeltooduga aga magistritöö autor nõustub ning leiab, et juhul, kui esinevad eksimuse või pettuse asjaolud oleks esmajärjekorras kindlustusandjal mõistlikum tugineda nendel alustel kindlustuslepingu tühistamisele ning vastuolu heade kommetega jätta viimaseks kindlustuslepingu tühistamise aluseks.

VÕS § 481 annab kindlustusandjale ja kindlustusvõtjale võimaluse ülekindlustuse esinemise korral see kõrvaldada. See toimub aga ühepoolse vastuvõtmist vaja tahteavalduse tegemisega teisele lepingupoolele, millest peab olema arusaadav, et soovitakse kõrvaldada ülekindlustuse olukord. Sellise tahteavalduse kättesaamisega vähenevad aga automaatselt nii kindlustussumma kui ka kindlustusmakse ehk kindlustusvõtja on kohustatud tasuma vaid vähenenud, s.t tegeliku kindlustusväärtuse pinnalt arvatava kindlustusmakse ning kindlustusandja on kindlustusjuhtumi toimumisel kohustatud maksma üksnes vähenenud kindlustussumma ulatuses kindlustushüvitist.²¹⁰ Seega leiab magistritöö autor, et juhul kui kindlustusvõtja ei ole olnud pahatahtlik ehk kindlustusleping ei ole tühistatav eksimuse või pettuse tõttu või tulenevalt vastuolust heade kommetega, siis on kindlustusandjal või kindlustusvõtjal võimalik vähendada kindlustussummat ja ka kindlustusmakset, et vähendada mõlema osapoole täitmise kohustust. See on aga hea lahendus kui pooled soovivad siiski

²⁰⁸ Varul, P. jt. (koost.) TsÜS komm § 86/3.1.1.

²⁰⁹ Varul, P. jt. (koost.) TsÜS komm § 94/3.2.

²¹⁰ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 481/3.1., lk 199.

kindlustuslepingut jätkata, kuid näiteks kindlustusvõtja ei ole teadlik oma kindlustatava vara väärtusest ning selle tõttu on kindlustanud oma vara suuremale kindlustussummale kui vara tegelikult väärt on.

Teatud juhtudel võib ka ülekindlustuse kohaldamine olla kindlustusandja kindlustustingimustes välistatud. Sellisel juhul tuleks kaaluda tüüptingimuste regulatsiooni kohaselt sellise tüüptingimuse tühistamist VÕS § 42 lg 1 alusel, kuna ta kaldub kõrvale VÕS § 481 sätestatud olulisest kindlustuslepinguõiguse põhimõttest.²¹¹ Magistritöö autor on analüüsinud sissejuhatuses mainitud kuue kahjukindlustusandjate kodu- ja sõidukikindlustuse tingimusi ning ei leidnud üheski kindlustustingimustes ülekindlustuse välistamist.

Seega on eeltoodust tulenevalt magistritöö autori hinnangul ülekindlustuse tekkimise puhul oluline hinnata, kas kindlustussumma ületab oluliselt kindlustusväärtust või mitte ning olulise ületamise korral on mõlemal lepingu poolel võimalik ülekindlustuse olukorda elimineerida. Olulisest erinevusest kindlustusväärtuse ja kindlustussumma vahel saab magistritöö autori hinnangul ülekindlustuse puhul rääkida alates 40%-st protsendist, kuid teatud juhtudel, nt kui kindlustussumma ja kindlustusväärtus on väga suur, ka alates 10%-st. Siiski tuleb olulise erinevuse määramisel arvesse võtta iga üksikjuhtumi asjaolu ning seda, kas oluline erinevus esineks kindla perioodi vältel või oli tegemist ühekordse kindlustatud eseme väärtuse langemisega. Kui nõuetekohane tahteavaldus on tehtud ning see on teisele lepingupoolele kohale toimetatud piirneb magistritöö hinnangul kindlustusandja hüvitamiskohustus vaid vähenenud kindlustussummaga. Juhul, kui kindlustusvõtja on esitanud valeandmeid kindlustatud eseme väärtuse osas, mis on kindlustussumma määramise aluseks, on kindlustusandjal võimalik kindlustusleping tühistada TsÜS § 92 alusel eksimuse tõttu või TsÜS § 94 alusel pettuse tõttu. Magistritöö autor leiab, et vastuolu heade kommetega (TsÜS § 86) ja selle alusel kindlustuslepingu tühistamine võiks jääda kindlustusandja viimaseks valikuks, kuna selle sisustamine on vaieldav. Lisaks eeltoodule on kindlustusandjal võimalik esitada ka kuriteoteade KrMS § 195 alusel, kui esinevad kindlustuspettuse aluseks olevad asjaolud vastavalt KarS §-le 212, nt juhul kui kindlustusandja tühistas kindlustuslepingu pettuse tõttu.

²¹¹ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 481/4, lk 199.

3.3. Alakindlustuse regulatsiooni kohaldamine (VÕS § 482)

Alakindlustuse regulatsioon on sätestatud VÕS §-s 482, mille kohaselt esineb alakindlustus olukorras, kus kokkulepitud kindlustussumma on kindlustusväärtusest kindlustusjuhtumi toimumise hetkel väiksem. Alakindlustus võib esineda mitmetel põhjustel, kuid eelkõige tuleb see kõne alla juhul, kui kindlustisvõtja hindab oma kindlustatava eseme väärtust väiksemaks, kui see tegelikult on. Samuti võib alakindlustus esineda ka olukorras, kus kindlustatud eseme väärtus suureneb ajas, nt kunstiteosed.²¹² Magistritöö autori hinnangul on võib seega alakindlustust põhjustada nii kindlustisvõtja enda tegevus kindlustuslepingu sõlmimisel, nt ekslik kindlustusväärtuse määramine, kui ka kindlustatud eseme enda väärtuse kõikumine kindlustuslepingu kehtivuse vältel.

Janno Lahe hinnangul ei pea erinevus kindlustussumma ja kindlustusväärtuse vahel olema oluline.²¹³ Samas on VÕS § 482 allikaks oleva VVG sätte § 75²¹⁴ kohaselt vajalik olulise erinevuse tuvastamine. VVG kommenteeritud väljaande autorid on seisukohal, et alates 10%-lisest erinevusest kindlustussumma ja kindlustusväärtuse vahel on võimalik rääkida olulisest erinevusest ja seega alakindlustuse kohaldamisest. Lisaks protsendilisele määratlusele tuleb VVG kommenteeritud väljaande autorite hinnangul arvestada ka kindlustusjuhtumiga seonduvate asjaoludega ning anda hinnang iga kindlustusjuhtumi puhul eraldi olulise erinevuse esinemisele. Juhul kui kindlustussumma ei ole oluliselt väiksem kindlustusväärtusest kindlustusjuhtumi toimumise ajal, ei kohaldu alakindlustuse regulatsioon ning kindlustusandja on kohustatud tasuma vastavat hüvitist olenemata alakindlustuse regulatsioonist.²¹⁵ Kuigi magistritöö autor on ühel meelel Janno Lahe seisukohaga selles osas, et VÕS §-s 482 sätestatud sõnastus ei näe ette *expressis verbis* olulist erinevust kui tingimust alakindlustuse kohaldamiseks, nõustub magistritöö autor alakindlustuse regulatsiooni tõlgendamisel siiski VÕS § 482 allikaks oleva VVG § 75 kommentaaridega, mille kohaselt peab esinema oluline erinevus kindlustussumma ja kindlustusväärtuse vahel selleks, et kohalduks alakindlustuse regulatsioon. Seda põhjusel, et ülekindlustuse kohaldamiseks VÕS § 481 alusel on olulise erinevuse tingimus vajalik ning analoogia korras, kasutades Saksa kindlustuseõiguse sätte

²¹² Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 482/3.1., lk 200-201.

²¹³ Lahe, J. Viidatud töö, lk 101.

²¹⁴ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 482/2, lk 200.

²¹⁵ Langheid/Wandt. VVG komm § 75/5.

VVG § 75 tõlgendust, on võimalik magistritöö autori hinnangul väita, et oluline erinevus on ka alakindlustuse puhul vajalik.

Eeltoodud magistritöö autori seisukoht on kajastatud ka Harju Maakohtu lahendis nr 2-15-4001/117. Kohtulahendi asjaolude kohaselt on ehitise põhjendatud ehitusväärus vastavalt VÕS § 479 lg-le 3 ehitise taastamismaksumus, milleks on 2 014 577,97 eurot ning kindlustusjuhtumi tagajärjel tekkinud tegeliku kahju suuruseks on 40 951, 17 eurot. Kuna kindlustussumma kindlustuslepingu alusel on 1 150 000 eurot, siis nähtub kohtu hinnangul, et kindlustussumma erineb oluliselt, s.o antud juhul 57, 08%, kindlustusväärusest, mistõttu on kohus arvamusel, et esineb VÕS § 482 sätestatud alakindlustuse olukord ning kindlustusandja täitmise kohustus ehk vastutus kahju eest on võrdeline kindlustussumma suhtega kindlustusväärusesse kindlustusjuhtumi toimumisel ajal. Kuna põhjendatud kahju suuruseks luges kohus 40 951, 17 eurot, siis tuleb see korrutada aga suhtarvuga, mis tuleneb omakorda jagatisest 1 150 000/2 014 577, 97. Sellest tuleb ka maha lahutada omavastutus, milleks on kindlustuslepingu kohaselt 1278 eurot. Lõppsummaks on kohtu hinnangul 22 098, 50 eurot, mis on põhjendatud kahjuhüvitise summa arvestades alakindlustuse kohaldamist.²¹⁶ Eeltoodu aga toetab magistritöö autori eelnevat arvamust, et olulise erinevuse rakendamine ka alakindlustuse korral on praktikas võimalik. Lisaks on läbivalt ka võlaõigusseaduses erinevates kindlustussummat ja kindlustusväärust puudutavates sätetes, kus neid kahte terminite on võrreldud, räägitud olulisest erinevusest – kokkuleppeline kindlustusväärus ja ülekindlustus. Seega leiab magistritöö autor, et ka alakindlustuse puhul peaks VÕS § 482 tõlgendama sellisest, et alakindlustus esineb juhul, kui kindlustusvääruse ja kindlustussumma võrdlemisel selgub, et tegemist on olulise erinevusega.

VVG § 75 kommenteeritud väljaande kohaselt tuleb asjade kogumis kindlustamise korral alakindlustus määratleda iga kindlustatud eseme puhul eraldi. Ainult esemed, mis olid kindlustatud kindlustusjuhtumi toimumise hetkel, tuleb alakindlustuse määramisel arvesse võtta.²¹⁷ Samale järeldusele on jõutud ka eesti õiguses VÕS § 482 kommenteeritud väljaandes.²¹⁸ Eeltoodule tuginedes leiab magistritöö autori, et kindlustusandjal tuleb oma täitmise kohustuse määramisel seega hinnata, kas kindlustusvõtja on kindlustanud esemeid eraldi või kogumis. Kui kindlustusvõtja on esemed kindlustanud kogumis, peab

²¹⁶ HMKo 26.06.2018, 2-15-4001/117, lk 6.

²¹⁷ Langheid/Wandt. VVG komm § 75/5.

²¹⁸ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 482/3., lk 200.

kindlustusandja neid kindlustusjuhtumi hetkel täitmise kohustuse määramisel ja alakindlustuse esinemise kontrollimisel eraldi arvesse võtma. Lisaks eeltoodule peab magistritöö autori hinnangul kindlustusandja hindama, kas esemed, mis on saanud kahjustada kuulusid asjade kogumisse, mis oli kindlustatud või mitte.

VÕS § 482 kommentaaride kohaselt on kindlustusjuhtumi toimumise hetkel kindlustusandja hüvitamiskohustus piiratud proportsionaalsuse reegli järgi: kindlustusandja hüvitamiskohustus piirneb sellega kui palju väiksem on kindlustussumma kindlustusväärtusest kindlustusjuhtumi toimumise hetkel. Nimetatud reeglit, mille alusel kindlustusandja täitmise kohustuse ulatus alakindlustuse korral kindlaks määratakse, on aga võimalik kohaldada ainult juhul, kui kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju jääb alla kindlustussumma piiri. Kui aga kahju summa on võrdeline kindlustussummaga või ületab selle, on kindlustusandja täitmise kohustuse ulatus piiratud kindlustussummaga.²¹⁹ Ka VVG § 75 kommentaaride kohaselt arvutatakse alakindlustuse esinemisel maksmisele kuuluv hüvitis proportsionaalsuse reegli järgi. Lisaks eeltoodule on VVG kommenteeritud väljaandes eristatud kindlustatud eseme osalist kahjustumist kindlustusjuhtumi tagajärjel ehk osalist kahju ja kindlustatud eseme täielikku hävinemist kindlustusjuhtumi tagajärjel ehk täishävingut. Osalise kahju esinemisel kuulub hüvitamisele kahju, mis vastab kindlustussumma ja kindlustusväärtuse suhtele. Kui tegemist on täishävinguga ning kahju suurus ja kindlustusväärtus on kindlustussummast suuremad, on hüvitamine alakindlustuse esinemise korral piiratud kindlustussummaga.²²⁰ Eeltoodule tuginedes leiab magistritöö autor, et kindlustusandja peaks oma täitmise kohustuse määramisel esmalt hindama, kas tegemist on kindlustatud eseme osalise kahjustumisega või täieliku hävinemisega. Alles seejärel on võimalik kindlustusandjal hinnata, kas ta on kohustatud kahju hüvitama proportsionaalselt vastavalt kindlustussumma ja kindlustusväärtusele või on tema täitmise kohustus piiratud üksnes kindlustussummaga.

Eeltoodut kinnitab ka Riigikohtu lahend 3-2-1-28-05, kus kohus on samuti leidnud, et alakindlustuse olukorras on kindlustusandja täitmise kohustuse eesmärgiks kahju hüvitamine proportsionaalselt kokkulepitud kindlustussummaga. Riigikohus on leidnud antud lahendis, et juhul, kui tegemist on osalise kahjustumisega, arvutatakse kindlustushüvitis kindlustussummast, vähendades kindlustussummat proportsionaalselt vastavalt kindlustatud

²¹⁹ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 482/3.3., lk 200.

²²⁰ Langheid/Wandt, VVG komm § 75/6.

objekti kahjustustega. Kindlustusandja täitmise kohustuse ulatus on sellisel juhul võrdne kindlustussummaga proportsionaalselt võrdelise osaga taastamisväärtusest. Riigikohtu hinnangul on see põhjendatud seetõttu, et juhul, kui hävib osa alakindlustatud kindlustusobjektist, ei oleks õigustatud kindlustushüvitise saamine kogu hävinud osa taastamisväärtuse suurus. Olukorras, kus on hävinud kogu kindlustusobjekt, võrdub kindlustushüvitise suurus kindlustuslepingus kokkulepitud kindlustussummaga, mis väljendab vastavat proportsiooni taastamisväärtusesse.²²¹ Magistritöö autor nõustub Riigikohtu seisukohtadega ning leiab, et kohtupraktika on õiguskirjanduses esitatud seisukohtadega ühtne. Taoline hüvitamine on magistritöö autori hinnangul kooskõlas ka kindlustuslepingu eesmärgiga vastavalt VÕS §-le 422, mille kohaselt on kindlustusandja kohustatud üle võtma kindlustusvõtja riski ning kindlustusjuhtumi järgselt kandma kindlustusvõtja eest majanduslikku kahju ja kindlustusvõtja selle eest tasuma kindlustusandjale kindlustusmakseid. Kindlustusandja seega võtab enda kanda täpselt nii suure riski, kui on kindlustuslepingus kokku lepitud ja mille eest kindlustusvõtja kindlustusandjale tasub ning juhul, kui risk osutub suuremaks ehk kindlustusväärtus on esemel suurem kui kokkulepitud kindlustussumma, siis on kindlustusandja täitmise kohustus piiritletud sellega kui suures riski kandmises kindlustuslepingupooled kokku leppisid ehk kui suures ulatuses on kindlustusandja kindlustatud eseme kahjustumist kindlustanud.

VVG § 75 kommentaaride kohaselt katab alakindlustuse regulatsioon ka kõik kõrvalised teenused, nt kahju hindamise kulud, mida vähendatakse samas proportsioonis kui hüvitist. Kui kindlustuslepingu puhul kohaldub ka omavastutus või teatud määras omaosalus, siis arvutatakse kindlustushüvitisest esmalt maha vastav summa proportsionaalsuse reegli alusel ning seejärel arvestatud summast omavastutus/omaosalus.²²² Samale järeldusele jõudis ka Janno Lahe oma artiklis, milles ta leidis, et kindlustusandja on kohustatud hüvitama samale suhtele ka kindlustusvõtja poolt kahju ärahoidmiseks või selle kindlakstegemiseks tehtud kulutused (VÕS § 491 lg 3),²²³ ning VÕS kommenteeritud väljaande autorid leides, et kahjuhüvitise määramisele omab alakindlustus mõju ka muude kulude hüvitamisele (nt kahju kindlakstegemise kulud) ning olukorras, kus on kokku lepitud kindlustusvõtja omavastutus, tuleb esmalt vähendada kindlustushüvitist vastavalt VÕS § 482 sätestatule ning alles seejärel

²²¹ RKTko 3-2-1-28-05, p 21.

²²² Langheid/Wandt. VVG komm § 75/6.

²²³ Lahe, J. Viidatud töö, lk 101.

maha arvata omavastutuse summa.²²⁴ Eeltoodust tulenevalt leiab seega magistritöö autor, et alakindlustuse esinemise korral tuleb kindlustusandjal arvestada kahju hüvitise määramise põhimõtteid ka kindlustusvõtja poolt kahju ärahoidmiseks ja kahju hindamiseks tehtud kulutuste puhul. Siin tekib aga magistritöö autoril küsimus, kas kulutused, mida on tehtud kahju ärahoidmiseks või hindamiseks vastavalt VÕS § 491 lg-le 1 ja lg-le 2 tuleb hüvitada ka juhul kui tegemist on täishävinguga ning kindlustusandja täitmise kohustus on piiritletud kindlustussummaga. Magistritöös eelnevalt on magistritöö autor jõudnud järeldusele, et kindlustussummast ületavas summas on kindlustusandja kohustatud kahjukindlustuses hüvitama just VÕS § 491 lg-s 1 ja lg-s 2 sätestatud kulutused, mistõttu võiks ka siin väita, et need kulutused kuuluksid hüvitamisele juhul, kui need ületavad kindlustussumma. Siiski on VÕS § 491 lg-s 3 sätestatud erand, mille kohaselt peab kindlustusandja alakindlustuse esinemisel hüvitama kulud üksnes VÕS §-s 482 sätestatud suhtes ehk ka siin võib magistritöö autori hinnangul väita, et kindlustatud eseme täishävingu korral on kindlustusandja täitmise kohustus kahju ärahoidmise või vähendamise, sh kahju hindamisega seonduvate kulute hüvitamine piiratud kindlustuslepingus kokkulepitud kindlustussummaga.

Ka alakindlustuse puhul on Janno Lahe oma artiklis leidnud, et kui kindlustusvõtja peaks näitama teadlikult kindlustuslepingu sõlmimisel kindlustusväärtust väiksemana, kui see aga tegelikkuses on, saab rääkida kindlustuspettusest. Kindlustusvõtja eesmärgiks sellise kindlustuspettuse puhul oleks maksta väiksem summa kindlustusmakset, aga kindlustusjuhtumi toimumisel saada hüvitist kogu kahju ulatuses. Ka siin leiab artikli autori, et kindlustusandjale võiks anda lepingu tühistamise või tühiseks tunnistamise õigus.²²⁵ Magistritöö autor nõustub Janno Lahe seisukohtadega ning sarnaselt ülekindlustuse juures analüüsitud TsÜS § 92 ja § 94 ning KarS § 212 kohaldamisele, on magistritöö autori hinnangul kindlustusandjal ka alakindlustuse esinemisel ja kindlustusvõtja poolt eksitavate või valeandmete esitamisel õigus kindlustuslepingu tühistamisele ja kindlustuspettuse korral kuriteoteate esitamisele.

Lisaks eeltoodule võiks Janno Lahe arvates ka sarnaselt ülekindlustusega anda kindlustuslepingu pooltele võimalus alakindlustuse esinemise korral selle kõrvaldamiseks teha teisele poolele tahteavaldus kindlustussumma ja kindlustusmakse suurendamiseks. Hetkel ei

²²⁴ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm§ 482/3.3., lk 200.

²²⁵ Lahe, J. Viidatud töö, lk 101.

ole aga kindlustusandja sellise avalduse tegemisel kohustatud seda aktsepteerima, kuna kindlustusandja ei pruugi suuremat kindlustusriski kindlustada.²²⁶ Magistritöö autori leiab, et sellise võimaluse andmine ei peaks olema keelatud, aga tuginedes magistritöö autori enda teadmistele ja kogemustele praktikast ei pruugiks sellise õiguse andmine olla praktikas kindlustusandjate poolt kasutatav, kuna üldiselt ei soovi kindlustusandjad võtta endi kanda suuremat riski, kui nad esialgu olid kindlustuslepingu sõlmimise hetkel nõustunud kandma. Seega leiab magistritöö autor, et sellise õiguse andmine ei omaks praktikas kasutust ega oleks seega suure kaalu ja väärtusega alakindlustuse olukorra lahendamisel.

Teine viis, kuidas alakindlustust oleks võimalik vältida, on VÕS kommenteeritud väljaande kohaselt kindlustusandja kohustuse täitmine kindlustuslepingu sõlmimise hetkel. Nimelt on kindlustusandja kohustatud kindlustustegevuse seaduse (KindlITS)²²⁷ § 221 lg 1 kohaselt välja selgitama kindlustusvõtja kindlustushuvi enne kindlustuslepingu sõlmimist või selle muutmist ning soovutama selle teabe põhjal kõige paremini tema huvidele ja nõudmistele sobivat lepingut ja andma selgitusi vastavalt kindlustuslepingu keerukusele ja kliendi tüübile.²²⁸ Kui kindlustusandja on jätnud teavituskohustuse täitmata võib see kaasa tuua kindlustusandjale VÕS § 115 lg 1 alusel kahju hüvitamise kohustuse kindlustusvõtja ees või hea usu põhimõttest tulenevalt kohustuse hüvitada kindlustusvõtjale kogu tekkinud kahju. Kahju hüvitisest tuleks aga siiski maha arvata kindlustusvõtja oma osalus alakindlustuse olukorra tekkimisel (VÕS § 139) ning summa, mille võrra oleksid kindlustusmaksed olnud suuremad, kui kindlustuslepingus oleks kokku lepitud õige kindlustussumma.²²⁹ Eeltooduga magistritöö autor nõustub ning leiab, et kindlustusandjal on kõrgendatud selgitamis- ja teavitamiskohustus kindlustuslepingu sõlmimisel kindlustusvõtja ees, selleks et tagada parim kindlustusteenus vastavalt kliendi vajadustele. Eeltoodut on kajastatud ka Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Direktiivis nr (EL) 2016/79²³⁰ (edaspidi IDD), mille preambuli punktide 44-45 kohaselt tuleb enne kindlustusteenuste müüki välja selgitada kliendi nõudmised ja vajadused ning anda personaalseid soovitusi ja selgitada kliendile, miks vastab konkreetne teenus kliendi kindlustusnõudmistele ja -vajadustele kõige paremini. Selline kindlustusandja tegevus aitab vältida ebasobivate kindlustusteenuste müüki ning tagab, et kindlustusteenus vastaks alati

²²⁶ Lahe, J. Viidatud töö, lk 101

²²⁷ Kindlustustegevuse seadus. RT I, 14.04.2021, 5.

²²⁸ Varul, P. jt. (koost.) VÕS komm § 482/3.2.1., lk 201.

²²⁹ Samas, p 3.2.4, lk 202.

²³⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. jaanuari 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/97, mis käsitleb kindlustustoodete turustamist (uuesti sõnastatud). – ELT L 26.

kliendi vajadustele ning nõudmistele. Eeltoodud kindlustusandja kohustust kindlustuslepingu sõlmimisel on kajastanud ka Olli Norros oma artiklis „*Insurer’s Duty to Obtain Information under the IDD Directive – Threat or Opportunity?*“, mille kohaselt tuleb lisaks selgitamiskohustusele ka kindlustusandjal täita IDD artikli 20 (1) kohaselt teabe omandamise kohustust. Kindlustusandja on seega kohustatud kindlustusvõtjat nõustades omandama temalt kogu vajaliku teabe, mida ta peab oluliseks kindlustuslepingu sõlmimisel. Lisaks leiab artikli autor, et teabe omandamise kohustus ei kehti vaid kindlustusteenuse pakkumisel, vaid kindlustusandjal tuleb anda ka kindlustusvõtjale nõu kindlustusküsimustes, ehk kindlustusandja on kohustatud andma ka kliendile isikliku soovitusel kas kindlustusvõtja taotlusel või kindlustusandja enda algatusel ühe või mitme kindlustuslepingu kohta. Lisaks eeltoodule leiab artikli autor, et kindlustusvõtja selgitamiskohustus on kajastatud ka PEICL artiklis 2:202, mille kohaselt on kindlustusandjal kohustus hoiatada klienti kõiksuguste ebakõlade suhtes, mis võivad tekkida kindlustusvõtja esitatud nõudmistele ning sõlmitava kindlustuslepingu vahel.²³¹ Seega peaks kindlustusandja selgitamis- ja teabe nõudmise kohustuse korrektne täitmine tagama magistrirühma autori hinnangul selle, et ese, mida kindlustusvõtja soovib kindlustada, saab piisavas ulatuses kindlustatud ning kindlustussumma ja kindlustusväärus oleksid korrektselt ja vastavalt poolte tahtele kindlustuslepingus märgitud.

Kolmandaks viisiks, kuidas alakindlustust vältida, on VVG § 75 kommentaaride kohaselt kindlustusandja võimalus loobuda alakindlustuse rakendamise oma tingimustes.²³² Eeltoodut on aga magistrirühma autori poolt valitud kahjukindlustusseltsid rakendanud. Näiteks on IF kindlustus oma kodukindlustuse koguriski tingimuste punktis 28 sätestanud, et lukkude ja võtmete kindlustuskaitse korral hüvitab IF kindlustus ilma omavastutuseta ja alakindlustuseta mõistlikud ja vajalikud kulud nt luku avamisteenusele, luku parandamisele ja varuosadele või vana luku eemaldamisele.²³³ Samuti on IF kindlustus oma sõidukikindlustuse tingimuste punktis 206 alakindlustuse sätete rakendamist sõidukikindlustuses täielikult välistanud.²³⁴ BTA sõidukikindlustuse tingimuste puhul on alakindlustus välistatud vaid isiklike asjade

²³¹ Norros, O. *Insurer’s Duty to Obtain Information under the IDD Directive – Threat or Opportunity*. – *Juridica International* 29/2020. Arvutivõrgus: https://www.juridicainternational.eu/article_full.php?uri=2020_29_insurer_s_duty_to_obtain_information_under_the_idd_directive_threat_or_opportunity (loetud 26.04.2022), p 1.

²³² Langheid/Wandt. VVG komm § 75/14.

²³³ If P&C Insurance AS kodukindlustuse koguriski tingimused nr TH-A-20221. p 28, lk 4.

²³⁴ If P&C Insurance AS sõidukikindlustuse tingimused nr TK-20221. p 206, lk 13.

kindlustuse²³⁵ ning vahetushaagise kindlustuse puhul²³⁶. BTA kodukindlustuse puhul ei arvestata alakindlustust koduse vara, sh juhul kui kodune vara on kindlustatud esemete kogumina, kindlustushüvitise arvutamisel.²³⁷ PZU kodukindlustuse tingimuste kohaselt ei rakendata PZU kodukindlustuses alakindlustust puudutavaid tingimusi.²³⁸ Compensa kodukindlustuse tingimuste kohaselt ei kohaldata alakindlustust kodusele varale.²³⁹ Alakindlustuse kohaldamata jätmine oli magistritöö autori analüüsi alusel täielikult välistatud ERGO ja Swedbank kindlustuse sõiduki- ja kodukindlustuse tingimustes ja Compensa sõidukikindlustuse tingimustes. Eeltoodust järeldeb magistritöö autor, et alakindlustuse välistamine kindlustuslepingus on Eesti kahjukindlustusseltside sõiduki- ja kodukindlustuses kohati levinud, kuid seda teatud piirangutega. Kodukindlustuses jäeti alakindlustus kohaldamata peamiselt koduse vara puhul ning sõidukikindlustuses nii terve kindlustuslepingu ulatuses kui ka piiratumalt, nt isiklike esemete puhul. Siit aga järeldeb magistritöö autor, et kindlustusandjad pigem ei jäta alakindlustust kindlustuslepingutes kohaldamata ning juhul, kui nad seda teevad, siis vaid piiratud ulatuses.

²³⁵ AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaali kaskokindlustuse tingimused nr A300/2022, p 3.4.6, lk 4.

²³⁶ Samas, p 3.10.15, lk 5.

²³⁷ AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaali kodukindlustuse tingimused, p 16.1, lk 11.

²³⁸ AB „Lietuvos draudimas“ Eesti filiaali kodukindlustuse tingimused K100/2017. p 8.1, lk 5.

²³⁹ Compensa Vienna Insurance Group, ADB kodukindlustuse tingimused. p 13.2, lk 9.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli uurida kindlustusväärtuse ja kindlustussumma regulatsiooni, sh määratleda kriteeriumid nende eristamiseks ja kohaldamiseks kindlustuslepingus, ning analüüsida kuidas peaks kindlustusandja määrama oma täitmise kohustuse lähtudes kindlustusväärtuse ja kindlustussumma regulatsioonist ning nende omavahelistest seostest, sh uurida ala-, üle- ja mitmekordse kindlustuse kohaldamist. Selle eesmärgi saavutamiseks püstitas magistritöö autor nii uurimisküsimused kui ka hüpoteesid, mida magistritöö autor oma magistritööga soovis kontrollida.

Kindlustusväärtus, kui kindlustusvõtja kindlustushuvi väärtus kindlustusjuhtumi toimumise ajal, on seotud kindlustusjuhtumi tagajärjel tekkida võiva negatiivse tagajärjega ning selle tagajärje summalise väärtusega või kindlustatud isiku sooviga säilitada oma vara koosseisu. Kindlustusväärtuse korrektne määratlemine kindlustuslepingu sõlmimise eelselt tagab kindlustusvõtjale kindlustusjuhtumi toimumisel kahjustada saanud eseme korrektse hüvitise määramise. Selleks, et tagada kindlustusvõtjale kindlustusjuhtumi tagajärjel tekkinud kahju hüvitamine, mis vastab kindlustatud eseme väärtusele, on põhjendatud kindlustuslepingus kindlustussumma võrdsustamine kindlustusväärtusega. Siiski leiab magistritöö autor, et kindlustusväärtus ja kindlustussumma tuleb kindlustuslepingus eraldi märkida ka juhul, kui soovitakse kindlustussummat ja kindlustusväärtust omavahel võrdsustada. Kindlustusväärtus jaguneb VÕS § 479 alusel kaheks: vallasasja kindlustusväärtus ja ehitise kindlustusväärtus. Vallasasja kindlustusväärtust tuleb hinnata selle järgi, kas tegemist on asendatava vallasasjaga või asendamatu vallasasjaga. Asendatava vallasasja kindlustusväärtuse määramisel lähtutakse selle turuväärtusest TsÜS § 65 järgi, milleks on keskmine hind ostja jaoks, kes sooviks sellelt konkreetselt turult, kus selle esemega kaubeldakse, võõrandada seda eset mõistliku pingutusega. Asendamatu vallasasjade puhul ei saa soetamisväärtusest aga lähtuda ning määratlemisel tuleks aluseks võtta VÕS § 479 lg-s 1 sätestatud üldine kindlustusväärtuse mõiste, mis võib magistritöö autori arvates osutada üsna keerukaks, kuna asendamatu vallasasja, nt maali, väärtus võib ajas muutuda. Magistritöö autori hinnangul aitab asendamatu vallasasja kindlustusväärtuse hindamisel kaasa ekspertarvamuse koostamine. Ehitise kindlustusväärtuse määramisel on kindlustusandja täitmise kohustuse ulatus hinnatav ehitise taastamise ehk taastamisväärtuse kaudu, kuna ehitis, mis on kinnisasjaga püsivalt vundamendiga ühendatud, on TsÜS § 54 lg 1 alusel kinnisasja oluline osa ja selle kahjustumise korral ei ole võimalik ehitist taassoetada sarnaselt vallasasjaga. Seega leiab magistritöö autor,

et VÕS § 479 lg-s 3 sätestatud ehitusväärtust tuleb tõlgendada kui ehitise taastamisväärtust ning kahju hüvitise määramisel tuleb lähtuda VÕS § 132 lg-s 3 sätestatust. Taastamisväärtuse puhul on tegemist kulutustega, mis on vajalikud ehitise endise olukorra taastamiseks, ning millest on maha arvatud ehitise kulum. Ehitise taastamise hulka võivad kuuluda ka arhitektitasud ja ehitus- ning planeerimiskulud. Ehitise taastamisväärtuse määramisel peab kindlustusandja arvestama, et kulutused peavad olema vajalikud uue sama liiki ja kvaliteediga ehitise taastamiseks. Lisaks eeltoodule tuleb kindlustusandjal oma täitmise kohustuse ulatuse määramisel arvestada ka mõistliku aja jooksul pärast kindlustusjuhtumi toimumist ehitise taastamiseks tehtavate vajalikke, mõistlikke ja põhjendatud kulutustega. Eeltoodu kohaldub vaid juhul kui ehitist asutakse taastama või asendama mõistliku aja jooksul. Ehitise kindlustusväärtuse hindamisel tuleb arvestada ka seda, kas hoone on saanud kahjustada osaliselt või täielikult. Kui hoone on kahjustada saanud osaliselt tuleb kindlustusandjal oma täitmise kohustuse kindlaksmääramisel arvesse võtta ainult kahjustatud osa kulumit ehk kahjustatud osa seisundit ja amortisatsiooni ning mitte arvestada hoone kui terviku kulumit. Kindlustuslepingus võib ehitise kindlustusväärtus olla defineeritud ka muul viisil kui VÕS § 479 lg-s 3 sätestatud, mis aga magistritöö autori hinnangul ei tähenda seda, et VÕS § 479 lg-s 3 sätestatust erinev kindlustusväärtuse määratlemine oleks kokkuleppelises kindlustusväärtuses VÕS § 480 alusel kokku leppimine.

Kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamiseks VÕS § 480 alusel on vajalik tuvastada kindlustuslepingu poolte vahelise kokkuleppe olemasolu, mis peab olema eraldi kindlustuslepingus ehk poliisil (VÕS § 434) sätestatud, sh eraldi sätestatud ka kindlustussummast ning kokkuleppe sõlmimine peab olema tuvastatav, sh peab olema ka võimalik tuvastada kuidas kokkuleppeline kindlustusväärtuse summa on määratletud. Magistritöö autori hinnangul ei ole tegemist kokkuleppelise kindlustusväärtusega juhul, kui VÕS §-s 480 sätestatud sõnastust on sarnaselt väljendatud kindlustusandja tüüptingimustes kindlustussumma või kindlustusväärtuse sisustamisel, kuna kindlustusandja tüüptingimus on eelnevalt kindlustusandja poolt välja töötatud lepingutingimus, millega nõustumiseks või mille sisustamiseks ei olnud kindlustusvõtjal võimalust, mistõttu ei saa kindlustusandja tüüptingimustes sätestatud käsitleda kokkuleppena VÕS § 480 järgi. Samuti ei tähenda kindlustussumma võrdsustamine kindlustusväärtusega automaatselt kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist, kuna VÕS §-s 480 nimetatud kokkuleppe sõlmimine peab olema osapoolte vahel eraldi tuvastatav ning kajastatud kindlustuslepingus ehk poliisil. Seega ei ole magistritöö autori esimene hüpotees, et kindlustussumma määratlemine

kindlustusväärtuse kaudu on võrdeline kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimisega, leidnud kinnitust. Juhul, kui osapooled soovivad kasutada muud kokkuleppelise kindlustusväärtuse määratlemist, kui VÕS §-s 480 on sätestatud, on vajalik, et kindlustuslepingus oleks selgelt välja toodud, et tegemist on kokkuleppelise kindlustusväärtuse määratlusega ning mitte VÕS §-s 479 sätestatud kindlustusväärtuse või VÕS §-s 426 sätestatud kindlustussumma sisustamisega. VÕS § 480 lg 3 sätestab kindlustusandja täitmise kohustuse olukorras, kus tegelik kindlustusväärtus erineb oluliselt kokkuleppelisest kindlustusväärtusest. Kui kindlustusandja suudab tõendada, et kokkuleppelise ja tegeliku kindlustusväärtuse vahel esineb oluline erinevus, tuleb kindlustusandjal lähtuda tegelikust kindlustusväärtusest. Oluline erinevus tegeliku kindlustusväärtuse ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse vahel võib VVG kommenteeritud väljaande kohaselt esineda alates 10%-lisest erinevusest ning Eesti kohtupraktika kohaselt alates 40%-lisest erinevusest. Olulise erinevuse sisustamisel ei piisa ainuüksi protsendilisest määratlusest, mistõttu tuleb lähtuda ka iga üksikjuhtumi puhul kindlustusjuhtumi asjaoludest, kindlustuslepingu olemusest ja eesmärgist ning sellest, mis on olnud põhjuseks, miks osapooled on kokku leppinud konkreetses kindlustusväärtuse summas. Seega on magistritöö autori teine hüpotees, et oluline erinevus kokkuleppelise kindlustusväärtuse ja tegeliku kindlustusväärtuse vahel võiks käesoleva magistritöö autori hinnangul olla alates 50%, osaliselt leidnud kinnitust, kuna oluline erinevus kokkuleppelise ja tegeliku kindlustusväärtuse vahel võib jääda vahemikku 10-40%, kuid lisaks protsendilisele määratlusele tuleb kaaluda ka teisi eeltoodud aspekte. Olukorras, kus aga kokkuleppeline ja tegelik kindlustusväärtus on suuremad kui kindlustussumma, on magistritöö autori hinnangul VÕS § 426 lg 1 alusel kindlustusandja täitmise kohustuse ulatus siiski piiratud kindlustussummaga. Lisake eeltoodule leiab magistritöö autor, et üle- ja alakindlustuse regulatsiooni tuleks kohaldada ka kokkuleppelise kindlustusväärtuse puhul, kuna kokkuleppelise kindlustusväärtuse säte asub kindlustusväärtusega samas kindlustusväärtuse jaotises ning üle- ja alakindlustuse sätetes ei ole eraldi mainitud kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamata jätmist.

Kindlustussumma on maksimaalne summa, mida kindlustusandja on kohustatud kindlustusjuhtumi toimumise hetkel hüvitama ning mis lepitakse kindlustuslepingu osapoolte vahel kokku kindlustuslepingu sõlmimise hetkel. Juhul kui osapooled sooviksid kindlustussummat määratleda läbi kindlustusväärtuse peaks see magistritöö autori hinnangul olema märgitud nii kindlustuspoliisile kui ka kindlustustingimustes ning määratlemine peaks olema läbivalt ühtne. Selline kindlustussumma määratlus on aga lubatud VÕS § 426 lg 2 alusel

ning magistritöö autori hinnangul ei viita see sellele, et kindlustuslepingu osapooled on soovinud kokku leppida kokkuleppelises kindlustusväärtuses. Näiteks kui kindlustussummaks loetakse taastamisväärtust on sellisel juhul kindlustusandja täitmise kohustus piiratud kindlustussummaga ehk taastamisväärtusega ja asja väärtuse määramisel tuleb arvesse võtta selle vanust ja amortisatsiooni. Juhul, kui kindlustussumma on aga määratletud summaliselt ei saa väita, et kindlustusväärtus ja kindlustussumma on ühetähenduslikud terminid kindlustuslepingus, mistõttu tuleb igal juhul eraldi hinnata tegelikku kahju suurust ja mitte automaatselt lähtuda kahju ulatuse määramisel kindlustussumma suurusest ja sellele tuginedes leida, et kindlustuslepingus määratletud kindlustussumma on võrdne kindlustatud eseme kindlustusväärtusega.

VÕS §-st 477 tulenevalt on kindlustusandja kohustatud iga kindlustusjuhtumi järgselt oma täitmise kohustuse ulatuse kindlaksmääramiseks esmalt tuvastama tegelikult tekkinud kahju suuruse. Kui kahju tegelik suurus on kindlaks tehtud, tuleb kindlustusandjal hinnata, kas kahju suurus on suurem või väiksem kokkulepitud kindlustussummast. Kui tegelik kahju on väiksem, kui kindlustussumma, on kindlustusandja kohustatud hüvitama kindlustusandjale tegeliku kahju, ning kui kindlustussumma on väiksem kui tegelik kahju, on kindlustusandja kohustus VÕS § 477 alusel piiritletud kindlustussummaga. Kuna kindlustuse üks peamisi eesmärke on kahju saanud kindlustusvõtja asetamine olukorda, milles ta oli enne kindlustusjuhtumi toimumist, tuleks magistritöö autori hinnangul kohaldada kahju ulatuse määratlemisele lisaks VÕS §-s 477 sätestatud ka VÕS §-s 127 ja VÕS §-s 132 sätestatud ning kahjustatud eseme hüvitise määramise korral lähtuda kahjustatud eseme seisundist enne kindlustusjuhtumit ning vajadusel hüvitist, võrreldes uue esemega, vähendada kahjustatud eseme amortisatsiooni võrra. Juhul, kui peale kindlustusandja poolset hüvitise maksmist selgub, et kindlustusandja on maksnud kindlustusvõtjale rohkem kui on tegelik kahju, on kindlustusandjal õigus VÕS § 1028 ja VÕS § 1032 lg 1 alusel enamakstud hüvitis tagasi nõuda. Kuna kindlustusandjal lasub kahju ulatuse määramise osas tõendamiskoormis, siis on kindlustusandjal õigus valida kuidas ja millega ta oma täitmise kohustuse ulatust tõendab, sh arvestades, et tuvastav kahju ulatus peab olema põhjendatud. Kuigi kindlustussumma on VÕS § 426 lg 1 kohaselt kindlustusandja maksimaalne väljamaksusumma, on kindlustusandja kahju hüvitamise kohustus oluliselt laiem, kuna lisaks tekkinud kahju suurusele, on kindlustusandja kohustatud hüvitama ka VÕS § 491 lg-tes 1-2 sätestatud kahju ärahoidmise või vähendamise seotud kulud ning kahju kindlakstegemise ja selle suuruse määramisega seoses kantud vajalikud kulud. Seega ei ole magistritöö autori kolmas hüpotees, et kindlustusandja täitmise kohustus ei ole kunagi suurem

kui kindlustussumma, täielikult leidnud kinnitust, kuna kindlustusandja täitmise kohustu võib VÕS § 491 lg-tes 1-2 sätestatud asjaolude esinemisel olla suurem, kui kindlustussumma. Lisaks eeltoodule omab kindlustussumma tähtsust ka kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse määramisel mitmekordse kindlustuse puhul nii kindlustusvõtja ja kindlustusandjate vahelises suhtes, kui ka kindlustusandjate omavahelises suhtes, määrates ära väliselt ehk kindlustusvõtja suhtes maksimaalse väljamaksusumma ning sisemiselt ehk kindlustusandja suhtes proportsionaalse osa oma hüvitiskohustusest. Ka mitmekordse kindlustuse korral on kindlustusandja täitmise kohustus siiski vastavalt VÕS § 477 piiritletud tegeliku kahju suurusega kindlustussumma ulatuses ning seda ka juhul, kui kindlustusandja, kes on maksnud kindlustushüvitist rohkem, kui on tegelikult tekkinud kahju, esitab tagasinõude teisele kindlustusandjale – tagasinõude saanud kindlustusandjal on magistritöö autori hinnangul õigus tugineda VÕS §-s 477 sätestatule ning keelduda hüvitise maksmisest summas, mis ületab tegeliku kahju.

EKsL-i kodu- ja sõidukikindlustuse hea tava ja kahjukindlustusandjate kodu- kui ka sõidukikindlustuse tingimuste analüüsi järgselt järeldas magistritöö autor, et ehitise ja sõiduki kindlustussumma määratlemisel lähtuti peamiselt VÕS § 426 lg-s 2 sätestatust, mille kohaselt võib kindlustussummale anda määratlus ka muul kujul kui väljamaksusummana, või anti kindlustusväärtusele teine tähendus kui seda on sätestatud VÕS §-s 479. Kuna magistritöö autor on seisukohal, et ainuüksi kindlustusandja tüüptingimustes sätestatu ei saa olla käsitletav kokkuleppena, ei ole ka kindlustusandjate tüüptingimustes, sh EKsL-i heas tavas, sätestatu piisav kokkuleppelise kindlustusväärtuse kohaldamiseks. Selleks, et tuvastada kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist ja selle kohaldamist on vajalik analüüsida ka poliisidel sätestatut ning võrrelda seda tingimustes sätestatuga. Magistritöö autori analüüsi järgselt, mida magistritöö autor teostas tema valduses olevate kindlustuspoliiside pinnalt, on magistritöö autor jõudnud järeldusele, et ka kokkuleppeline kindlustusväärtus ei ole poliisidel kajastatud ehk nt kindlustussumma määratlemine läbi kindlustusväärtuse ei ole magistritöö autori hinnangul piisav tuvastamiseks kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppimist. Seega on magistritöö autori hinnangul käesolevas magistritöös käsitletud kahjukindlustusseltside tüüptingimused sõiduki- ja kodukindlustuse osas ehitise ja sõiduki kindlustusväärtuse ja kindlustussumma määratlemisel pelgalt selgitavad kuidas kahjukindlustusandja määratleb või sisustab ehitise ja sõiduki kindlustussummat ja kindlustusväärtust ning eeltoodu ei näita magistritöö autori hinnangul kindlustusandja tahet käsitleda tingimustes sätestatut kokkuleppelise kindlustusväärtusena. Magistritöö autor soovib oma magistritöö pinnalt

kindlustusandjatel selgesõnaliselt kajastada kokkuleppelist kindlustusväärtust eraldi terminina oma poliisidel ning seda ka juhul, kui selles ei ole pooled kokku leppinud – sellisel juhul tuleks sinna märkida, et kindlustuslepingu pooled ei ole kokkuleppelises kindlustusväärtuses kokku leppinud. See aitaks magistritöö autori hinnangul kindlustusandja täitmise kohustuse määramisel selgemalt tõlgendada lepingu osapoolte tahet kindlustussumma, kindlustusväärtuse ja kokkuleppelise kindlustusväärtuse määramisel.

Ülekindlustuse kohaldamise puhul on oluline hinnata, kas kindlustussumma ületab oluliselt kindlustusväärtust või mitte. Olulisest erinevusest kindlustusväärtuse ja kindlustussumma vahel ülekindlustuse puhul saab magistritöö autori hinnangul rääkida alates 40%-st protsendist, kuid teatud juhtudel, nt kui kindlustussumma ja kindlustusväärtus on väga suur, ka alates 10%-st. Siiski tuleb olulise erinevuse määramisel arvesse võtta iga üksikjuhtumi asjaolu ning seda, kas oluline erinevus esineks kindla perioodi vältel või oli tegemist ühekordse kindlustatud eseme väärtuse langemisega. Kui aga erinevus esineb lühema perioodi vältel, nt väärisesemete turuhind langeb hetkeks, kuid siis jälle taastub, ei peaks olema tegemist koheselt ülekindlustuse olukorraga. Ülekindlustuse olukorda on võimalik elimineerida ka vastava tahteavalduse esitamisega teisele poolele, vähendades nii kindlustusmakset kui kindlustussummat. Selliselt piirneks kindlustusandja hüvitamiskohust vaid vähenenud kindlustussummaga. Juhul, kui kindlustusvõtja on esitanud valeandmeid kindlustatud eseme väärtuse osas, mis on kindlustussumma määramise aluseks, on kindlustusandjal võimalik kindlustusleping tühistada TsÜS § 92 alusel eksimuse tõttu või TsÜS § 94 alusel pettuse tõttu. Lisaks eeltoodule on kindlustusandjal võimalik esitada ka kuriteoteade KrMS § 195 alusel, kui esinevad kindlustuspettuse aluseks olevad asjaolud vastavalt KarS §-le 212, nt juhul kui kindlustusandja tühistas kindlustuslepingu pettuse tõttu.

Kuigi VÕS § 482 sätestatud sõnastus ei näe ette *expressis verbis* olulist erinevust kui tingimust alakindlustuse kohaldamiseks, leiab magistritöö autor, et ka alakindlustuse puhul peaks VÕS § 482 tõlgendama sellisest, et alakindlustus esineb juhul, kui kindlustusväärtuse ja kindlustussumma võrdlemisel selgub, et tegemist on olulise erinevusega. Kui tegemist on alakindlustusega, peab kindlustusandja oma täitmise kohustuse määramisel esmalt hindama, kas tegemist on kindlustatud eseme osalise kahjustumisega või täieliku hävinemisega. Seejärel on võimalik kindlustusandjal hinnata, kas ta on kohustatud kahju hüvitama proportsionaalselt vastavalt kindlustussumma ja kindlustusväärtusele või on tema täitmise kohustus piiratud üksnes kindlustussummaga. Samuti tuleb kindlustusandjal oma täitmise kohustuse hindamisel

määrata, kas kindlustusvõtja on esemed kindlustanud kogumis või mitte. Kui kindlustusvõtja on oma esemed kindlustanud kogumis, on kindlustusandja kohustatud alakindlustuse esinemist hindama iga eseme kohta eraldi. Alakindlustuse esinemisel on VÕS § 491 lg 3 kohaselt kindlustatud eseme täishävingu korral kindlustusandja täitmise kohustus kahju ärahoidmise või vähendamise, sh kahju hindamisega seotud kulude hüvitamisel piiratud kindlustuslepingus kokkulepitud kindlustussummaga. Seega on magistritöö autori neljas hüpotees, et kindlustatud eseme täieliku hävinemise korral on kindlustusandja täitmise kohustus alakindlustuse puhul piiratud kindlustussummaga, leidnud kinnitust. Sarnaselt ülekindlustuse juures analüüsitud TsÜS § 92 ja § 94 ning KarS § 212 kohaldamisele, on magistritöö autori hinnangul kindlustusandjal ka alakindlustuse esinemisel ja kindlustusvõtja poolt eksitavate või valeandmete esitamisel õigus kindlustuslepingu tühistamisele ja kindlustuspettuse korral kuriteoteate esitamisele. Alakindlustuse kõige efektiivsem vältimise viis oleks kindlustusandja KindlTS § 5 lg-s ja § 221 lg-s 1 sätestatud selgitamiskohustuse korrektne täitmine kindlustuslepingu sõlmimise eelselt, mis tagab magistritöö autori hinnangul selle, et ese, mida kindlustusvõtja soovib kindlustada, saab piisavas ulatuses kindlustatud ning selle, et kindlustussumma ja kindlustusväärtus, sh kokkuleppeline kindlustusväärtus, oleksid korrektselt ja vastavalt poolte tahtele kindlustuslepingus märgitud.

INSURABLE VALUE AND SUM INSURED AS BASIS OF INSURER'S PERFORMANCE OBLIGATION

Summary

In non-life insurance, both the sum insured and the insurable value and their interrelation play an important role in determining the insurer's obligation to perform. If the sum insured and the insurable value are correctly and unambiguously defined in the insurance contract, the insurer shall not have any problems or disputes with the policyholder in assessing the extent of the insurer's performance obligation. According to the author of the master's thesis, the problem with the subject of this current thesis is that the determination and definition of the insurable value and the sum insured in the insurance contract is not unambiguous in practice for both the insurer and the policyholder and it therefore deviates from the provisions of the Law of Obligations Act (hereinafter LOA), which may result in incorrect definition of the scope of the insurer's performance obligation. In addition to the above, the author of the master's thesis also considers that the insurable value and the sum insured have been incorrectly assessed at the time of conclusion of the insurance contract, i.e., the insurable value and the sum insured do not correspond to the actual value of the insured object. Thus, according to the author of the master's thesis, it is necessary to study the regulation of the sum insured and insurable value and the relationship between the sum insured and insurable value in the insurance contract and in determining the insurer's performance obligation, including the regulation of under- and over-insurance and multiple insurance, which would help insurers to more clearly define the correct insurable value and the sum insured upon conclusion of an insurance contract and the extent of the legitimate insurer's obligation to perform in the event of an insured event.

The author of the master's thesis has used an analytical method when writing the master's thesis, where the author of the master's thesis has examined the views presented in the legal literature and analysed and systematized the court decisions reflecting this topic in the master's thesis and compared the views expressed in the legal literature with the case law and the terms and conditions of the insurer and the policies certifying the conclusion of insurance contract. In addition to the above, the author has also analysed the provisions of the new version of the German Insurance Contract Law i.e., *Versicherungsvertragsgesetz* (hereinafter VVG) and examined the executive publication *Münchener Kommentar Kommentar zum VVG* of relevant provisions from VVG and the Principles of European Insurance Contract Law (PEICL), which all are a basis for the creation of the relevant provisions of the LOA and are therefore necessary for the interpretation of the relevant provisions of the LOA. The master's thesis also includes

an analysis of the six largest non-life insurance companies' terms and conditions in the field of motor insurance and home insurance and a comparison of the policies certifying the insurance contract held by the author and family members with the standard terms and conditions of the mentioned insurers.

The structure of the master's thesis is divided into three main chapters. In the first chapter, the author of the master's thesis examines the regulation of the insurable value, including the regulation of the agreed insurable value, and analyses how to determine the insurable value in the case of both a movable and a building. In the second chapter, the author of the master's thesis examines the sum insured and the regulation of multiple insurance. In the third chapter, the author of the master's thesis analyses the relationship between the sum insured and the insurable value in the insurance contract and in determining the scope of the insurer's performance obligation and examines the application of under- and over-insurance regulation.

Insurable value, as the value of the policyholder's insurable interest at the time of the insured event, is related to the negative consequence that may arise as a result of the insured event and the sum value of that consequence. The correct determination of the insurable value prior to the conclusion of the insurance contract ensures that the policyholder is correctly indemnified for the object that has been damaged during the occurrence of the insured event. The insurable value is divided into two based on § 479 of the LOA: the insurable value of the movable and the insurable value of the building. The insurable value of a movable must be assessed according to whether it is a replaceable movable or an irreplaceable movable. The insurable value of a replaceable movable is determined on the basis of its market value pursuant to § 65 of the General Part of the Civil Code Act (hereinafter GPCCA), which is the average price for a buyer who would like to buy the item from the specific market where the item is traded with reasonable effort. However, in the case of irreplaceable movables, the obtainment value cannot be used to determine its value, and the general notion of insurable value provided for in § 479 (1) of the LOA should be used as a basis. According to the author of the master's thesis, the preparation of an expert opinion contributes to the assessment of the insurable value of an irreplaceable movable. In determining the insurable value of a building, the extent of the insurer's performance obligation is assessed through the restoration of the building, as a building permanently connected to the immovable is an essential part of the immovable on the basis of § 54 (1) of the GPCCA and in the event of damage thereto it is not possible to repurchase the building similarly to a movable. Thus, the author of the master's thesis finds that

the construction value provided for in § 479 (3) of the LOA must be interpreted as the restoration value of the building and the provisions of § 132 (3) of the LOA must be followed in determining indemnification for the damage. The replacement value is the cost necessary to restore the building to its former condition from which the depreciation of the structure has been deducted. Restoration of a building may also include architect's fees and construction and planning costs. When determining the restoration value of a building, the insurer must take into account that the costs must be necessary for the restoration of a new building of the same type and quality. In addition to the above, the insurer must also take into account the necessary, reasonable and justified expenses for the restoration of the building within a reasonable time after the occurrence of the insured event when determining the scope of its performance obligation. The above only applies if the building is to be restored or replaced within a reasonable time. When assessing the insurable value of a building, it must also be taken into account whether the building has been damaged in part or in full. If the building has been partially damaged, the insurer shall take into account only the condition and depreciation of the damaged part and shall not take into account the depreciation of the building as a whole. The insurable value of a building may also be defined in the insurance contract in a manner other than provided for in § 479 (3) of the LOA, which, in the opinion of the author of the master's thesis, does not mean that a different definition of the insurable value would be to agree on the agreed insurable value on the basis of § 480 of the LOA.

In order to apply the agreed insurable value on the basis of § 480 of the LOA, it is necessary to establish the existence of an agreement between the parties to the insurance contract, which must be provided in a separate insurance contract or policy (§ 434 of the LOA), including separately mentioned from the sum insured, and the conclusion of the agreement must be identifiable, including it must also be possible to determine how the agreed sum of the agreed value was determined. In the opinion of the author of the master's thesis, it is not considered as agreed insurable value if the wording provided for in § 480 of the LOA is similarly expressed in the insurer's standard terms and conditions for determining the sum insured or the insurable value, as the standard terms and conditions of the insurer is a contract term previously developed by the insurer, which the policyholder did not have the opportunity to accept or determine, therefore the provisions of the standard terms and conditions of the insurer cannot be regarded as an agreement pursuant to § 480 of LOA. Also, equating the sum insured with the insurable value does not automatically mean agreeing on the agreed value, as the conclusion

of the agreement specified in § 480 of the LOA must be separately identifiable between the parties and reflected in the insurance contract or policy.

§ 480 (3) of the LOA provides for the insurer's performance obligation in a situation where the actual insurable value differs significantly from the agreed value. If the insurer can prove that there is a significant difference between the agreed and the actual insurable value, the insurer must take into account the actual insurable value. According to the executive publication of the VVG, a significant difference between the actual insurable value and the agreed insurable value may occur from a difference of 10% and according to Estonian case it may occur from at a difference of 40%. The definition of a percentage alone is not sufficient to determine a significant difference, so the circumstances of the insured event, the nature and purpose of the insurance contract and the reason why the parties have agreed on a agreed value must also be taken into account. In addition to the above, the author of the master's thesis considers that the regulation of over- and under-insurance should also be applied to the agreed value, as the provision of the agreed value is in the same section of the insurable value and the over- and under-insurance provisions do not specifically mention non-application of the agreed value.

The sum insured is the maximum amount that the insurer is required to indemnify at the time of the occurrence of the insured event and which is agreed between the parties to the insurance contract at the time of concluding the insurance contract. If the parties would like to determine the sum insured through the insurable value, in the opinion of the author of the master's thesis, it should be indicated both in the insurance policy and in the insurance terms and conditions, and the definition should be uniform throughout. However, such definition of the sum insured is permitted on the basis of § 426 (2) of the LOA and, in the opinion of the author of the master's thesis, does not indicate that the parties to the insurance contract have wished to agree on the agreed value. However, if the sum insured is determined in the form of the maximum amount payable, it cannot be said that the insurable value and the sum insured are unambiguous terms in the insurance contract and therefore the actual amount of loss must be assessed separately and not automatically based on the insurable value of the insured object.

Pursuant to § 477 of the LOA, in order to determine the extent of the insurer's performance obligation after each insured event, the insurer is first required to establish the amount of damage actually incurred. Once the actual amount of the loss has been determined, the insurer must assess whether the amount of the loss is greater or less than the agreed sum insured. If the actual loss is less than the sum insured, the insurer is required to indemnify the insurer for the

actual loss, and if the sum insured is less than the actual loss, the insurer's obligation is limited to the sum insured on the basis of § 477 of the LOA. As one of the main purposes of insurance is to place the injured policyholder in the situation he or she was in before the insured event occurred, in addition to the provisions of § 477 of the LOA, the provisions of § 127 and § 132 of the LOA and in determining the indemnity of the damaged object, proceed from the condition of the damaged object before the insured event and, if necessary, reduce the indemnity by the depreciation of the damaged object compared to the new object. If, after payment of the indemnity by the insurer, it becomes apparent that the insurer has paid the policyholder more than the actual damage, the insurer has the right to recover the overpaid indemnity on the basis of § 1028 and § 1032 (1) of the LOA. As the insurer bears the burden of proof in determining the extent of the damage, the insurer has the right to choose how and by what means it proves the extent of its performance obligation, including taking into account that the extent of the damage must be justified. Although the sum insured is the insurer's maximum amount payable pursuant to § 426 (1) of the LOA, the insurer's liability for indemnification is significantly wider because in addition to the amount of loss incurred, the insurer shall compensate the policyholder for expenses incurred in connection with the prevention or reduction of damage and expenses incurred by the policyholder in connection with establishment of the extent of the damage provided for in § 491 (1-2) of the LOA. In addition to the above, the sum insured is also important in determining the extent of the insurer's performance obligation in the case of multiple insurance, both between the policyholder and the insurer and between insurers, determining externally, i.e., to the policyholder, the maximum amount payable and internally, i.e., to the insurer, a proportionate share of its indemnity obligation. However, even in the case of multiple insurance, the insurer's obligation to perform is limited to the amount of the actual loss in accordance with § 477 of the LOA, even if the insurer who has paid more than the actual loss submits a claim against another insurer.

After the analysis of the good practice statements of home and motor insurance of Estonian Insurance Association (hereinafter EIA) and the conditions of home and motor insurance of non-life insurers, the author of the master's thesis concluded that that the sum insured for a building and a vehicle was determined mainly on the basis of the provisions of § 426 (2) of the LOA, according to which the sum insured may be given in a form other than the amount payable, or the insurable value was given a different meaning than in § 479 of the LOA. As the author of the master's thesis is of the opinion that only the provisions of the insurer's standard terms and conditions cannot be regarded as an agreement, the provisions of the insurers'

standard terms and conditions, including good practice statements of the EIA, are not sufficient for the application of the agreed value. Following the analysis of the author of the master's thesis on the basis of the insurance policies in her possession, the author of the master's thesis has come to the conclusion that the agreed insurable value is not reflected in the policies, i.e. determining the sum insured through the insurable value is not sufficient to establish an agreement on the agreed value. The author of the master's thesis recommends that insurers explicitly state the agreed value as a separate term on their policies, even if the parties have not agreed on it - in which case it should be noted on the policy that the parties to the insurance contract have not agreed on the agreed value. According to the author of the master's thesis, this would help to interpret more clearly the will of the parties to the contract in determining the sum insured, the insurable value and the agreed value when determining the insurer's performance obligation.

When applying over-insurance, it is important to assess whether the sum insured exceeds the insurable value to a significant extent or not. According to the author of the master's thesis, there is a significant difference between the insurable value and the sum insured in the case of over-insurance from 40%, but in certain cases, e.g., if the sum insured and the insurable value are very high, the significant difference between the sum insured and insurable value can also be from 10%. However, when determining whether the sum insured exceeds the insurable value to a significant extent or not, the circumstances of each individual case and whether the significant difference occurred over a specified period of time or whether it was a one-off impairment of the insured item should be taken into account. However, if the difference occurs over a shorter period of time, e.g., the market price of valuables falls for a while but then recovers, this should not be an immediate over-insurance situation. The situation of over-insurance can also be eliminated by submitting a corresponding statement of intent to the other party, reducing both the insurance premium and the sum insured. In this way, the insurer's liability would be limited to the reduced sum insured. If the policyholder has submitted false information regarding the value of the insured object, which is the basis for determining the sum insured, the insurer may cancel the insurance contract on the basis of § 92 of the GPCCA due to an mistake or on the basis of § 94 of the GPCCA due to fraud. In addition to the above, the insurer may also submit a report of criminal offence on the basis of § 195 of the Code of Criminal Conduct if the circumstances underlying the insurance fraud exist pursuant to § 212 of the Penal Code, e.g., if the insurer cancelled the insurance contract due to fraud.

Although the wording provided for in § 482 of the LOA does not *expressis verbis* provide a significant difference between the insured sum and the insurable value as a condition for the application of under-insurance, the author of the master's thesis considers that § 482 of the LOA should be interpreted as meaning that under-insurance occurs when a comparison of the insurable value and the sum insured reveals the sum insured exceeds the insurable value to a significant extent. In the case of under-insurance, when determining insurer's performance obligation, the insurer must first assess whether there is a partial damage or complete destruction of the insured object. It is then possible for the insurer to assess whether it is obliged to indemnify the loss in proportion to the sum insured and the insurable value, or whether the insurer's performance obligation is limited only to the sum insured. The insurer must also determine whether or not the policyholder has insured the items as a collection when assessing its performance obligation. If the policyholder has insured his or her items as a collection, the insurer is required to assess the existence of under-insurance separately for each of the item in the collection. In the event of under-insurance, the insurer's obligation to compensate the policyholder for expenses incurred in connection with the prevention or reduction of damage and expenses incurred by the policyholder in connection with establishment of the extent of the damage provided for in § 491 (1-2) of the LOA are limited to the sum insured. Similar to the application of §§ 92 and 94 of the GPCCA and § 212 of the Penal Code analysed in the case of over-insurance the author of the master's thesis is in the opinion that in the event of under-insurance the insurer also has the right to cancel the insurance contract and submit a report of criminal offence in the event of insurance fraud when policyholder submits misleading or false information to the insurer upon conclusion of the insurance contract. The most effective way to avoid under-insurance would be the correct fulfilment of the insurer's obligation to explain provided in § 5 (1) and § 221 (1) of the Insurance Activities Act before concluding an insurance contract, which, in the opinion of the author of the master's thesis, ensures that the object the policyholder wishes to insure is sufficiently insured and that the sum insured and the insurable value, including the agreed insurable value, are specified in the insurance contract according to the will and unilateral understanding of the parties.

KASUTATUD LÜHENDID

Riigikohtu lühendid

RKTKo – Riigikohtu Tsiviilkolleegium

Esimese ja teise astme lühendid

TlnRnKo – Tallinna Ringkonnakohus

TrtRnKo – Tartu Ringkonnakohus

HMKo – Harju Maakohus

PMKo – Pärnu Maakohus

TMKo – Tartu Maakohus

VMKo – Viru Maakohus

Muud lühendid

jt – ja teised

nt – näiteks

sh - sealhulgas

s.t – see tähendab

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. Armväärt, M. Kindlustushüvitise määramise põhimõtted asja hävimise ja kahjustumise puhul varakindlustuses. Magistritöö. Tallinn: TÜ 2018. Arvutivõrgus: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/60555/armvaart_ma_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (loetud 10.01.2021).
2. Heiss, H. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL) 2016. European Journal of Commercial Contract Law 2016-2.
3. Jakobsoo, M. V. Kokkuleppelise kindlustusväärtuse tähendus kahjukindlustuses. Magistritöö. Tartu: TÜ 2014. Arvutivõrgus: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42670/jakobsoo_markus.pdf?sequence=1&isAllowed=y (loetud 10.01.2021).
4. Kaasik, C. Kahju suuruse arvutamise seotud probleemid ehitise kindlustamisel kahjukindlustuses. Bakalaureusetöö. Tallinn: TÜ 2013. Arvutivõrgus: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/33093/kaasik_claude.pdf (loetud 10.01.2021).
5. Lahe, J., Luik, O. J. Kindlustusõigus. Tallinn: Juura 2018.
6. Lahe, J. Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse tähendus kindlustuslepinguõiguses – Juridica II/2006.
7. Laidvee, K. Asjade kogumi kindlustus kui spetsiifiline kindlustustoode. Magistritöö. Tartu: TÜ 2014. Arvutivõrgus: https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/42676/laidvee_kaisa.pdf?sequence=1&isAllowed=y (loetud 10.01.2021).
8. Langheid, T., Wandt, M. Beck-Online, die Datenbank. Münchener Kommentar Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz: VVG, Band 1: §§ 1-99, 3. Auflage 2022. Arvutivõrgus: https://beck-online.beck.de/?vpath=bibdata/komm/MuekoVVG_2_Band1/VVG/cont/MuekoVVG.VVG%2Ehtm), (loetud 04.03.2022 ja 14.03.2022).
9. Luik, O. J. Do the Principles of European Insurance Contract Law Go Too Far in Protecting the Policyholder? - Juridica International XVIII/2011. Arvutivõrgus: https://www.juridicainternational.eu/article_full.php?uri=2011_XVIII_73_do-the-principles-of-european-insurance-contract-law-go-too-far-in-protecting-the-policyholder (loetud 09.04.2022).

10. Luik, O. J. Kindlustusvõtja kindlustusjuhtumijärgsed kohustused varakindlustuses - Juridica 9/2017, lk 610.
11. Luik, O. J., Saar, K. Kindlustushuvi kui kindlustuse ja hasartmängu eristamise alus - Juridica 7/2018.
12. Norros, O. Insurer's Duty to Obtain Information under the IDD Directive – Threat or Opportunity – Juridica International 29/2020. Arvutivõrgus: https://www.juridicainternational.eu/article_full.php?uri=2020_29_insurer_s_duty_to_obtain_information_under_the_idd_directive_threat_or_opportunity (loetud 26.04.2022).
13. Project Group: Restatement of European Insurance Contract Law. Chairman: Heiss, H. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). 01.11.2015. Euroopa kindlustuslepinguõiguse printsiibid. Arvutivõrgus: <https://www.uibk.ac.at/zivilrecht/forschung/evip/restatement/sprachfassungen/peicl-en.pdf> (loetud 23.02.2022).
14. Project Group: Restatement of European Insurance Contract Law. Chairman: Heiss, H. Principles of European Insurance Contract Law (PEICL), Munich: Sellier. European Law Publishers GmbH 2009. Arvutivõrgus: https://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=xaRxyNNZ8E8C&oi=fnd&pg=PR31&dq=sum+insured+PEICL&ots=qWZM3YYzPL&sig=Amfm0-Ak0mYVIF9miDYXpLth9ok&redir_esc=y#v=onepage&q=sum%20insured%20PEICL&f=false (loetud 23.02.2022).
15. Sootak, J., Pikamäe, P. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2021. Arvutivõrgus: <https://karistusseadustik.juuraveeb.ee> (loetud 30.03.2022).
16. Strauss, J. Uberrimae Fidei and Adverse Selection: The Equitable Legal Judgment of Insurance Contracts. Munich Personal RePEc Archive Paper No. 10874, 2008. Arvutivõrgus: https://mpira.ub.uni-muenchen.de/10874/1/MPRA_paper_10874.pdf (loetud 26.04.2022).
17. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010. Arvutivõrgus: <https://tsiviilseadustiku-yldotsa.juuraveeb.ee> (loetud 30.03.2022).
18. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Sein, K. Võlaõigusseadus I: kommenteeritud väljaanne. Juura: Tallinn 2021. Arvutivõrgus: <https://volaoigusseadus-i.juuraveeb.ee> (loetud 29.03.2022).

19. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Sein, K. Võlaõigusseadus III: kommenteeritud väljaanne. Juura: Tallinn 2021.
20. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Sein, K. Võlaõigusseadus IV: kommenteeritud väljaanne. Juura: Tallinn 2021. Arvutivõrgus: <https://volaoigusseadus-iv.juuraveeb.ee> (loetud 29.03.2022).
21. Värvi, A. Restitution of Performances after Avoidance of Contracts under the CESL and Estonian Law. *Juridica International* XX/2013. Arvutivõrgus: https://www.juridicainternational.eu/article_full.php?uri=2013_XX_41_restitution-of-performances-after-avoidance-of-contracts-under-the-cesl-and-estonian-law (loetud 26.04.2022).

Kasutatud normatiivaktid

22. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. jaanuari 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/97, mis käsitleb kindlustustoodete turustamist (uuesti sõnastatud). – ELT L 26.
23. Karistusseadustik – RT I, 21.05.2021, 9.
24. Kindlustustegevuse seadus – RT I, 29.03.2022, 4.
25. Kriminaalmenetluse seadustik – RT I, 22.12.2021, 45.
26. Tsiviilseadustiku üldosa seadus – RT I 22.03.2021, 8.
27. Versicherungsvertragsgesetz. In der seit dem 1. Januar 2008 geltenden Fassung. Saksa kindlustuslepinguõigus. Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/vvg_2008/index.html (loetud 04.03.2022 ja 14.03.2022).
28. Võlaõigusseadus – RT I, 15.03.2022, 14.

Kasutatud kohtupraktika

29. RKTko 3-2-1-28-05.
30. RKTko 3-2-1-155-05.
31. RKTko 3-2-1-90-06.
32. RKTko 3-2-1-104-07.
33. RKTko 3-2-1-113-08.
34. RKTko 3-2-1-133-12.
35. RKTko 3-2-1-57-16.
36. RKTko 2-18-12360/79.
37. TrtRnKo 26.03.2012, 2-09-38731/60.
38. TlnRnKo 10.04.2013, 2-08-87319/108.

39. TlnRnKo 15.09.2015, 2-14-9639/39.
40. TlnRnKo 10.02.2016, 2-13-25110/57.
41. TlnRnKo 19.12.2016, 2-14-50446/143.
42. TlnRnKo 06.03.2017, 2-15-3685/45.
43. TlnRnKo 06.06.2017, 2-14-58313
44. TlnRnKo 17.10.2018, 2-17-15908/25
45. TlnRnKo 07.04.2021, 2-19-5024/78.
46. TlnRnKo 14.04.2021, 2-18-12360/74.
47. HMKo 25.05.2012, 2-11-23338/25.
48. HMKo 31.10.2012, 2-11-38545/10.
49. PMKo 26.02.2013, 2-12-34954/16.
50. HMKo 20.05.2013, 2-12-36744/12.
51. HMKo 28.05.2013, 2-12-56396/11.
52. HMKo 17.06.2013, 2-12-24979/16.
53. HMKo 16.04.2015, 2-13-25110/47.
54. VMKo 09.09.2015, 1-14-10049/95.
55. TMKo 07.05.2018, 2-18-2684/8.
56. HMKo 26.06.2018, 2-15-4001/117.
57. TMKo 04.02.2019, 2-18-10092/11.
58. HMKo 02.04.2019, 2-18-8230/23.
59. TMKo 05.06.2019, 1-18-9091/99.

Kasutatud kindlustusandjate tüüptingimused

60. AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaali kaskokindlustuse tingimused nr A6-03. Arvutivõrgus: https://www.bta.ee/media/userfiles/files/kaskokindlustuse-tingimused-A6-03_EE.pdf (loetud 19.03.2022).
61. AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaali kodukindlustuse tingimused nr EE1E-2. Arvutivõrgus: <https://www.bta.ee/media/userfiles/files/Kodu-koguriskikindlustuse-tingimused-EE1E-2.PDF> (loetud 19.03.2022).
62. AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaali kodukindlustuse tingimused nr EE01NA-1, kohalduvad alates 16.06.2021. Arvutivõrgus: <https://www.bta.ee/media/product/property/bta-kodukindlustuse-tingimused-ee01na-1-est.pdf> (loetud 19.03.2022).

63. AB „Lietuvos draudimas“ Eesti filiaali kaskokindlustuse tingimused nr A300/2022.
Arvutivõrgus: https://pzu.ee/wp-content/uploads/2022/03/Kaskokindlustuse_tingimused_A300_2022_29.03-2.pdf
(loetud 09.04.2022).
64. AB „Lietuvos draudimas“ Eesti filiaali kodukindlustuse tingimused K100/2017.
Arvutivõrgus: https://www.pzu.ee/wp-content/uploads/2017/12/Kodukindlustuse_tingimused_K100-2017.pdf (loetud 02.04.2022).
65. Compensa Vienna Insurance Group, ADB sõidukikindlustuse tingimused nr 01.07.2019.
Arvutivõrgus: https://www.seesam.ee/compensa/tingimused/era/Compensa_soidukikindlustuse_tingimused_1_07_2019_EST.pdf (loetud 09.04.2022).
66. Compensa Vienna Insurance Group, ADB kodukindlustuse tingimused. Arvutivõrgus: https://www.seesam.ee/compensa/tingimused/era/Compensa_kodukindlustuse_tingimused_EST_1_02_2019.pdf (loetud 02.04.2022).
67. ERGO sõidukikindlustuse tingimused nr KT.0959.20. Arvutivõrgus: https://www.ergo.ee/files/ERGO_kaskokindlustuse_tingimused_%20KT.0959.20.pdf
(loetud 09.04.2022).
68. ERGO kodukindlustuse tingimused maksipakett nr KT.0950.19. Arvutivõrgus: <https://www.ergo.ee/files/ERGO-kodukindlustuse-tingimused.pdf>, (loetud 23.03.2022 ja 02.04.2022).
69. If P&C Insurance AS sõidukikindlustuse tingimused nr TK-20221. Arvutivõrgus: <https://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=d9f17fa7-0495-4bf1-8783-407bfb87dbeb>
(loetud 09.04.2022).
70. If P&C Insurance AS kodukindlustuse koguriski tingimused nr TH-A-20221.
Arvutivõrgus: <https://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=c86e44e4-cbad-4cc6-ba10-8f24012a9538> (loetud 23.03.2022).
71. If P&C Insurance AS kodukindlustuse klassikpaketi tingimused TH-C-20171.
Arvutivõrgus: <https://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=eb5ad3f7-df6c-4647-96d0-a3ec80453886> (loetud 02.04.2022).
72. Swedbank P&C Insurance AS kaskokindlustuse tingimused nr 15. Arvutivõrgus: https://www.swedbank.ee/static/pdf/private/insurance/car/cond_casco_25052018_est.pdf (loetud 09.04.2022).

73. Swedbank P&C Insurance AS kodukindlustuse tingimused v0222. Arvutivõrgus: https://www.swedbank.ee/static/pdf/private/insurance/home/conditions_home_EE_22022022_est.pdf (loetud 02.04.2022).

Kasutatud muu materjal

74. Autori valduses asuv ja AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaali poolt väljastatud kodukindlustuse poliis nr EE20-B1-00005577-7 (kehtivusega alates 28.10.2020-27.10.2021)

75. Autori valduses asuv ja If P&C Insurance AS'i poolt väljastatud kodukindlustuse poliis nr 3X1011011584344 (kehtivusega 27.10.2017 - 26.10.2018).

76. Autori valduses asuv ja AAS „BTA Baltic Insurance Company“ Eesti filiaali poolt väljastatud kaskokindlustuse poliis nr EE21-A6-00014480-8 (kehtivusega 26.06.2021 - 25.06.2022).

77. Eesti Kindlustusseltside Liit. Kindlustuse hea tava. Arvutivõrgus: <https://www.lkf.ee/et/kindlustamise-tavad/kindlustuse-hea-tava> (loetud 02.04.2022).

78. Eesti Kindlustusseltside Liit. Sõidukikindlustuse hea tava. Arvutivõrgus: https://www.lkf.ee/sites/default/files/Hea_tava_soidukikindlustus%2828%29.pdf (loetud 02.04.2022).

79. Eesti Kindlustusseltside Liit. Kodukindlustuse hea tava. Arvutivõrgus: https://www.lkf.ee/sites/default/files/Hea_tava_kodukindlustus%2830%29.pdf (loetud 02.04.2022).

80. Finantsinspektsioon. Kindlustusvaldkonna juhendid ja märgukirjad. Arvutivõrgus: <https://fi.ee/et/juhendid/kindlustus> (loetud 29.03.2022).

81. Statistikaamet. Arvutivõrgus: <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=RR107> (30.03.2022).

82. Riigi Teataja koduleht. Arvutivõrgus: https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendite_liigitus.html (loetud alates 01.02.2022).

83. Riigikohtu koduleht. Arvutivõrgus: <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid> (loetud alates 01.02.2022).